

Eindrapport etappe 3

“Ik laat je niet alleen”

Een gezamenlijk onderzoeksproject naar het verminderen van
gedwongen afzonderen in JeugdzorgPlus

Datum publicatie:

18 juni 2021

Uitvoering:

Academische Werkplaats Risicojeugd

p.a. Pluryn

Postbus 53

6500 AB Nijmegen

E: info@awrj.nl

W: www.awrj.nl

Auteurs:

Melissa van Dorp, MSc.

drs. Monika Scholten

dr. Eva Mulder

In opdracht van:

Jeugdzorg Nederland

Met dank aan:

De professionals en jongeren van alle JeugdzorgPlus-instellingen, de ervaringsdeskundigen van Experienced Experts (ExpEx) en Marije Verhoeks (Nederlands Jeugdinstituut) vanuit het Platform Vakmanschap Jeugdprofessionals voor hun bijdrage aan dit onderzoeksproject. We willen de professionals uit de jeugd-ggz, de open jeugdzorg en de gesloten jeugdzorg bedanken voor hun deelname aan de interviews. Ook willen we Jos Twisk bedanken voor zijn bijdrage aan de analyses. Tot slot willen we Laura van den Brink, Pytrik Riksten en Fleur Verdell bedanken, die als stagiaire hebben meegewerkt aan etappe 3 en de meelezers aan dit rapport, bestaande uit vertegenwoordigers van de ambassadeurs, de AWRJ, ExpEx en Jeugdzorg Nederland. Bijzondere dank gaat uit naar Carola Bodestaff die het project mogelijk heeft gemaakt en ondersteund.

VOORWOORD EN LEESWIJZER

Voor u ligt het eindrapport waarin de derde en laatste etappe van het onderzoeksproject “Ik laat je niet alleen” wordt beschreven en de balans wordt opgemaakt na 2,5 jaar actieonderzoek binnen dit project. Dit onderzoeksproject is uitgevoerd door de Academische Werkplaats Risicojeugd (AWRJ). In het onderzoeksproject “Ik laat je niet alleen” werken JeugdzorgPlus-instellingen, professionals, jongeren, ervaringsdeskundigen en onderzoekers samen aan het verminderen van gedwongen afzonderen in de JeugdzorgPlus. Dit rapport volgt op het eindrapport van etappe 1 (De Heide e.a., 2019) en etappe 2 (Van Dorp e.a., 2020). In deze rapporten werden onder andere de definitie van gedwongen afzonderen beschreven en herijkt, en een nulmeting en eerste meting uitgevoerd van gedwongen afzonderen in de JeugdzorgPlus-instellingen. Etappe 3 van het onderzoeksproject is gestart in juni 2020 en liep af in mei 2021. In deze periode hebben de onderzoekers van de AWRJ nauw samengewerkt met de JeugdzorgPlus-instellingen, ervaringsdeskundigen, het Platform Vakmanschap Jeugdprofessionals van het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) en professionals uit aanpalende velden (jeugd ggz, open jeugdzorg) om (de vermindering van) gedwongen afzonderen te monitoren, gedeelde elementen in methoden en manieren in kaart te brengen om gedwongen afzonderen te voorkomen, en samen te leren. De gegevens die in het kader van deze opdracht zijn verzameld, vormen de basis voor het eindrapport van etappe 3 dat u nu voor u heeft. Tevens onderzoeken we in dit eindrapport welke veranderingen over de gehele onderzoeksperiode zijn opgetreden.

Dit eindrapport is als volgt opgezet. Na de inhoudsopgave volgen de inleiding en doelstelling. Het volgende hoofdstuk beschrijft de methoden die zijn gebruikt in etappe 3 van “Ik laat je niet alleen”. In de daaropvolgende hoofdstukken komen de resultaten van het onderzoeksproject aan bod. We besteden achtereenvolgens aandacht aan gepland gedwongen afzonderen; ongepland gedwongen afzonderen; veranderingen in gedwongen afzonderen na drie jaar “Ik laat je niet alleen”; gedeelde elementen in methoden en manieren om gedwongen afzonderen te voorkomen; actieonderzoek in het lerend netwerk van “Ik laat je niet alleen”; en de reflectie van JeugdzorgPlus-instellingen op de beweging naar stoppen met gedwongen afzonderen. Het rapport wordt afgesloten met een conclusie en aanbevelingen voor het duurzaam verminderen van gedwongen afzonderen in JeugdzorgPlus-instellingen.

INHOUD

VOORWOORD EN LEESWIJZER	1
INHOUD	2
INLEIDING EN DOELSTELLING	3
1. Inleiding	3
2. Doelstellingen etappe 3.....	5
METHODE	7
1. Meting 2	8
2. Het analyseren van veranderingen in ongepland gedwongen afzonderen na drie jaar “Ik laat je niet alleen”	9
3. Het onderzoeken van gedeelde elementen in methoden en manieren om gedwongen afzonderen te voorkomen.....	9
4. Het lerend netwerk als methode in het actieonderzoek in “Ik laat je niet alleen”	10
RESULTATEN	11
1. Geplande gedwongen afzonderingen	12
2. Ongeplande gedwongen afzonderingen meting 2	15
3. Veranderingen in ongepland gedwongen afzonderen na drie jaar “Ik laat je niet alleen”	29
4. Gedeelde elementen in methoden en manieren om gedwongen afzonderen te voorkomen.....	30
5. Actieonderzoek in het lerend netwerk van “Ik laat je niet alleen”	37
6. Reflectie van JeugdzorgPlus-instellingen op de beweging naar stoppen met gedwongen afzonderen	43
CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN	47
1. Conclusie	47
2. Aanbevelingen	48
GERAADPLEEGDE LITERATUUR	53
BIJLAGEN	56
Bijlage 1: Overzicht van alle deelnemende instellingen.....	57
Bijlage 2: Codeboek registratie ongeplande gedwongen afzonderingen	58
Bijlage 3: Veranderingen in ongepland gedwongen afzonderen na drie jaar “Ik laat je niet alleen”	60
Bijlage 4: Topiclijst interviews gedeelde elementen in methoden en manieren om gedwongen afzonderen te voorkomen.....	62
Bijlage 5: Voorbeeld terugkoppeling per locatie meting 2.....	63

INLEIDING EN DOELSTELLING

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

In het voorjaar van 2018 verscheen, in reactie op de evaluatie van de Jeugdwet, het actieprogramma 'Zorg voor de Jeugd' van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS). In het actieprogramma werd gesteld dat het gedwongen afzonderen van jongeren een ingrijpende maatregel is die door jongeren als strafmaatregel kan worden ervaren en kan leiden tot trauma. Gedwongen afzonderen moest in 2022 zijn teruggebracht naar nul (Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2018). In diezelfde periode spraken 11 JeugdzorgPlus-instellingen in Nederland de ambitie uit gedwongen afzonderen van jongeren die in een JeugdzorgPlus-instelling verblijven, in de toekomst niet dan wel zo min mogelijk in te zetten (Jeugdzorg Nederland, 2018). Deze ambities vormden de aanleiding voor het onderzoeksproject dat van start ging in oktober 2018 onder de titel "Ik laat je niet alleen" en wordt uitgevoerd door een onderzoeksteam van de Academische Werkplaats Risicojeugd (AWRJ) in samenwerking met alle JeugdzorgPlus-instellingen.

1.2 Startsituatie voor etappe 3 in het onderzoeksproject "Ik laat je niet alleen"

Etappe 3 is de laatste etappe van het onderzoeksproject "Ik laat je niet alleen". In *etappe 1* (oktober 2018 – mei 2019) werden de bouwstenen gelegd om gedwongen afzonderen duurzaam te verminderen. Samen met medewerkers en jongeren uit JeugdzorgPlus-instellingen en ervaringsdeskundigen van Experienced Experts (ExpEx) werd een definitie van gedwongen afzonderen ontwikkeld. Op basis hiervan werd een eenduidige manier van registreren ontwikkeld en werd een nulmeting uitgevoerd gedurende zes weken. Ook werd het lerend netwerk van ambassadeurs opgericht, bestaande uit professionals en jongeren/ervaringsdeskundigen. De resultaten van etappe 1 werden beschreven in een rapport (De Heide e.a., 2019). In *etappe 2* (juni 2019 – mei 2020) werd vervolgens gestart met de implementatie van de bouwstenen in de JeugdzorgPlus-instellingen. De definitie werd herijkt en de registratie van gedwongen afzonderen werd geïmplementeerd. Gedurende zes maanden werd gedwongen afzonderen geregistreerd. Een maandelijkse terugkoppeling door de onderzoekers diende als input voor leren en verbeteren. Er werd een eerste aanzet gedaan tot inzichtelijk maken van methoden en manieren om gedwongen afzonderen te voorkomen. Daarnaast werd elke zes weken gezamenlijk geleerd binnen het lerend netwerk van professionals en ervaringsdeskundigen en werd gereflecteerd op het handelen van professionals in de praktijk. De resultaten van etappe 2 werden beschreven in een rapport (Van Dorp e.a., 2020). In *etappe 3* (juni 2020 – mei 2021) is op basis van de aanbevelingen uit etappe 2 en het gegeven dat de projectperiode afloopt, de overgang gemaakt van project naar inbedding in de dagelijkse praktijk. Opnieuw is gedurende zes maanden gedwongen afzonderen gemeten en wordt door de instellingen verder gewerkt aan het verminderen van gedwongen afzonderen. De terugkoppelingen hebben in deze laatste etappe twee maandelijks plaatsgevonden. Methoden en manieren om gedwongen afzonderen te voorkomen zijn nader onderzocht, waarbij is gekeken naar gedeelde elementen hierin. Er is invulling gegeven aan de wens om intensiever van en met elkaar te leren. In het lerend netwerk zijn in etappe 3 de instellingen zelf aan zet bij zowel het bepalen van de agenda als het gezamenlijk voorbereiden van de bijeenkomsten. De instellingen werken toe naar zelf registreren en monitoren van gedwongen afzonderen en gezamenlijk hiervan leren na 2021 met als ambitie om gedwongen afzonderen terug te brengen naar nul.

1.3 Zes kernstrategieën om gedwongen afzonderen duurzaam te verminderen; de stand van zaken bij aanvang van etappe 3

Zoals in het vorige rapport (Van Dorp e.a., 2020) werd beschreven, zijn op basis van internationaal onderzoek zes kernstrategieën geformuleerd die belangrijk zijn om gedwongen afzonderen te verminderen en voorkomen (National Association of State Mental Health Program Directors [NASMHPD], 2008). Hieronder staat per kernstrategie de stand van zaken in de JeugdzorgPlus beschreven bij aanvang van etappe 3.

1.3.1 Leiderschap gericht op verandering in de organisatie

Van overheid (de minister van VWS) tot aan de bestuurders van de JeugdzorgPlus-instellingen is de ambitie uitgesproken om te stoppen met gedwongen afzonderen. Alle JeugdzorgPlus-instellingen hebben zich gecommitteerd aan deze ambitie en nemen deel aan “Ik laat je niet alleen”. Elke instelling heeft een ambassadeur aangewezen die de beweging naar minder gedwongen afzonderen aanjaagt in de eigen instelling.

1.3.2 Het gebruik van data om de praktijk te informeren

Tijdens “Ik laat je niet alleen” is met de JeugdzorgPlus-instellingen een eenduidige manier van registreren van gedwongen afzonderen ontwikkeld. De instellingen hebben de registratie geïmplementeerd in het eigen registratiesysteem en het lukt steeds beter om goed te registreren. Nauwkeurige registratie is onmisbaar om te kunnen bepalen of gestelde doelen behaald worden en om veranderingen over tijd te monitoren. De terugkoppeling van de registratiegegevens vindt plaats op landelijk- en instellingsniveau door de onderzoekers.

1.3.3 Ontwikkeling van de werk- en behandelomgeving

De behandelomgeving moet zo worden vormgegeven dat deze geen trigger is voor conflicten. Voor de JeugdzorgPlus-instellingen is werken aan een persoonsgerichte aanpak, in een positief leef- en behandelklimaat, een thema dat brede aandacht krijgt en verder strekt dan “Ik laat je niet alleen”.

1.3.4 Gebruik van methoden om gedwongen afzonderen te voorkomen

In etappe 2 werd geïnventariseerd welke methoden en manieren JeugdzorgPlus-instellingen gebruiken om gedwongen afzonderen te voorkomen. Het bleek dat het gaat om een breed scala aan alternatieven, maar dat als eerste werd gekozen voor alternatieven die ‘makkelijk te implementeren waren’: met weinig moeite en middelen.

1.3.5 Betrekken van belanghebbenden

Deze strategie gaat ervan uit dat de jongere en diens ouders/verzorgers formeel en volledig worden betrokken bij het verblijf en behandeltraject. Hetzelfde geldt voor professionals (ook zij die niet direct zorg verlenen) en belangrijke externe partijen die betrokken zijn bij de zorg. Ook dit is voor de JeugdzorgPlus-instellingen een ontwikkelthema dat breder aandacht heeft dan enkel binnen “Ik laat je niet alleen”.

1.3.6 Nabespreken van een gedwongen afzondering

Door elke gedwongen afzondering grondig te analyseren en deze kennis te gebruiken om beleid aan te passen, kan herhaling voorkomen worden. Daarnaast kan het nabespreken van gedwongen afzonderen de negatieve, mogelijk traumatiserende, effecten voor de betrokken jongeren en professionals verminderen. Nabespreken kan op verschillende manieren gebeuren: door professionals onderling en met de jongere, al dan niet met een vertrouwenspersoon/ ervaringsdeskundige.

1.4 De bredere context rond “Ik laat je niet alleen”

“Ik laat je niet alleen” past binnen een bredere context van ontwikkelen binnen de JeugdzorgPlus en daarbuiten. Een paar ontwikkelingen zijn in dit kader relevant om te noemen. Ten eerste wordt gewerkt aan een herziening van de Jeugdwet. In de huidige versie van de Jeugdwet zijn gedwongen afzonderen en vrijheidsbenemende maatregelen minder concreet uitgewerkt dan in de wetgeving die geldt voor jongeren die binnen andere wettelijke kaders gedwongen zijn opgenomen (Wet verplichte ggz, Wet zorg en dwang, Beginselenwet Justitiële Jeugdinrichtingen). Er is veel ruimte voor eigen invulling, bijvoorbeeld als het gaat om de vereiste inrichting van de ruimte. In de herziene Jeugdwet zal meer invulling worden gegeven aan de definitie van gedwongen afzonderen en de wijze van registreren hiervan. Tot die tijd wordt samen met de JeugdzorgPlus-instellingen en de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (IGJ) toegewerkt naar een handreiking en normenkader. Dit zal een kader bieden dat meer richting en houvast geeft in de beweging naar minder gedwongen afzonderen. De IGJ heeft hiertoe een inventariserend onderzoek gedaan naar hoe JeugdzorgPlus-instellingen, instellingen voor de jeugd ggz en orthopedagogische behandelcentra (OBC’s) invulling geven aan het terugdringen van vrijheidsbeperkende maatregelen (Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd, 2019; Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd, 2020). Daarbij is gekeken naar wat goed gaat, wat beter kan en wat maakt dat het nog niet lukt om de inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen te verminderen. Het terugdringen van gedwongen afzonderen maakt daar onderdeel van uit.

Ten tweede zijn gedurende “Ik laat je niet alleen” meerdere JeugdzorgPlus-locaties gesloten. Enerzijds past dit in de ambitie om toe te werken naar minder jongeren in geslotenheid. Anderzijds is dit tekenend voor de moeilijke omstandigheden waarin instellingen zich bevinden. Zowel financieel als qua personeel en geleverde kwaliteit van zorg, lukt het sommige locaties niet om het hoofd boven water te houden. Voortdurende, vaak negatieve, media aandacht draagt eraan bij dat de druk steeds hoog blijft. Ook schaarste van personeel is zowel voor als tijdens “Ik laat je niet alleen” continu een belangrijk thema geweest. Het gaat hierbij zowel om schaarste van goed gekwalificeerd personeel als om schaarste in het algemeen. Het ziekteverzuim en verloop onder personeel is groot. Met veel wisselende gezichten op de leefgroepen is het moeilijk om een gezamenlijke leer- en ontwikkelbeweging vorm te geven. Dit geldt voor “Ik laat je niet alleen” en de bredere ontwikkeling van de JeugdzorgPlus.

Ten derde past “Ik laat je niet alleen” binnen een bredere ontwikkelagenda voor de jeugdhulp. Zo wordt onder de vlag van StroomOp (zie www.bgzj.nl/stroomop) door de instellingen gezamenlijk gewerkt aan meerdere thema’s, zoals systeemgericht werken, voorkomen van suicide, passend onderwijs en meer kleinschalig werken. Deze thema’s hebben elk hun eigen project en daaraan gekoppeld onderzoek, maar uiteraard hangen de ontwikkelingen binnen de verschillende projecten samen. Een overkoepelende doelstelling is om de JeugdzorgPlus zelf te verbeteren, en om te zorgen dat jongeren niet in een gesloten instelling terecht hoeven te komen of dat hun verblijf zo kort mogelijk kan zijn. Dat doet een beroep op de gehele keten van jeugdhulp en onderwijs om met elkaar een netwerk te vormen waarin jongeren en ouders de best passende hulp kunnen vragen en ontvangen. Zo is het geheel meer dan de som der delen.

2. Doelstellingen etappe 3

In etappe 3 is verder gewerkt aan terugdringen van gedwongen afzonderen volgens de volgende definitie:

“Gedwongen afzonderen betreft het tegen de wil van de jongere plaatsen in een ruimte die hij of zij niet mag of kan verlaten.”

Hierbij werden de volgende doelen gesteld:

- Een vervolgmeting van (vermindering van) gedwongen afzonderen volgens de brede definitie gedurende zes maanden.

- Inzicht in de resultaten van “Ik laat je niet alleen” over de etappes heen. Is gedwongen afzonderen verminderd in aantal en tijdsduur? En is er een verandering te zien in het type ruimte waarin de gedwongen afzonderingen plaatsvonden?
- Een overzicht van gedeelde werkzame elementen in methoden en manieren gericht op het voorkomen van gedwongen afzonderen, die worden gebruikt in de brede residentiële jeugdhulp.
- Voortzetten van het lerend netwerk voor medewerkers in JeugdzorgPlus-instellingen en intensiveren van de onderlinge uitwisseling.
- Aanbevelingen formuleren voor het voortzetten van de beweging naar minder gedwongen afzonderen na het einde van de projectfase.

Vanaf 2022 zal er geen ondersteuning meer zijn vanuit het onderzoeksteam, maar zijn de instellingen zelf aan zet om verder te gaan met de beweging die met “Ik laat je niet alleen” in gang is gezet. Etappe 3 stond dan ook in het teken van afronding van het project en het voorbereiden op de fase daarna. Er werd aandacht besteed aan het implementeren van de registratie en terugkoppeling daarvan. Ook werd er een ronde langs de velden gemaakt om in elke instelling te bespreken wat de stand van zaken was, wat er goed ging, wat de knelpunten waren en welke vervolgstappen men zag. Met het oog op implementatie en borging na de projectfase werd ervoor gekozen om de instellingen de agenda van het lerend netwerk te laten invullen en de bijeenkomsten gezamenlijk voor te bereiden.

INLEIDING EN DOELSTELLING

3 ETAPPES PROJECT IK LAAT JE NIET ALLEEN

6 KERNSTRATEGIEËN BIJ START VAN ETAPPE 3

DE DEFINITIE VAN GEDWONGEN AFZONDEREN

"GEDWONGEN AFZONDEREN BETREFT HET TEGEN DE WIL VAN DE JONGERE PLAATSEN IN EEN RUIMTE DIE HIJ OF ZIJ NIET MAG OF KAN VERLATEN."

5 DOELSTELLINGEN BIJ START VAN ETAPPE 3

METHODE

Het onderzoeksproject “Ik laat je niet alleen” is een vorm van actieonderzoek. Bij actieonderzoek gaat het om onderzoeksmatig innoveren in de praktijk, waarbij kennisontwikkeling en praktijkervaringen nauw met elkaar zijn verbonden (Cornelissen, 2009). Er is sprake van een wisselwerking, waarbij de onderzoekers de gevonden inzichten uit metingen omzetten in praktische handvatten en deze terugkoppelen naar het veld. De ontwikkelingen die daaruit voortkomen, worden wederom onderzocht en teruggekoppeld om vervolgens gezamenlijk de volgende stap te kunnen zetten. Hieronder worden de kwantitatieve en kwalitatieve methoden die in dit actieonderzoek zijn ingezet, beschreven.

1. Meting 2

Vanaf september 2020 is gestart met het vervolg op de nulmeting (De Heide e.a., 2019) en meting 1 (Van Dorp e.a., 2020): meting 2. In deze meting is gedurende een periode van zes maanden de aard en omvang van gedwongen afzonderen in 18 locaties van 10 JeugdzorgPlus-instellingen (zie Bijlage 1 voor een overzicht van de deelnemende instellingen en locaties) op een vergelijkbare wijze gemonitord. Per JeugdzorgPlus-instelling is minstens één ambassadeur en één contactpersoon registratie verbonden aan het onderzoeksproject. De contactpersoon levert de data van de metingen van gedwongen afzonderen in de instelling aan het onderzoeksteam. In de instelling is deze contactpersoon het aanspreekpunt wat betreft de dataverzameling van gedwongen afzonderen voor zowel de medewerkers binnen de instelling als het onderzoeksteam. Voor aanvang van meting 2 ontvingen de contactpersonen de registratiehandleiding (op te vragen bij de AWRJ). In deze handleiding is onderscheid gemaakt tussen de registratie van geplande en ongeplande gedwongen afzonderingen.

1.1 Geplande gedwongen afzonderingen

Een gedwongen afzondering is gepland als deze wordt ingezet als vast onderdeel van het dagprogramma in de instelling, bijvoorbeeld een rustmoment overdag of nachtrust, en vaak geldend voor alle jongeren. Bij aanvang van meting 2 leverden de contactpersonen een overzicht van het beleid met betrekking tot gepland gedwongen afzonderen aan de onderzoekers. Daarnaast werden maandelijks de gemiddelde bezetting en eventuele wijzigingen in het beleid aangeleverd. Aan het einde van meting 2 namen de onderzoekers nogmaals contact op met alle locaties om uitgebreider in te gaan op het beleid met betrekking tot gepland gedwongen afzonderen en eventuele wijzigingen daarin gedurende meting 2. Deze informatie werd gebruikt om een beschrijving te geven van de (verandering in) inzet van geplande gedwongen afzonderingen.

1.2 Ongeplande gedwongen afzonderingen

Gedwongen afzondering is ongepland als deze wordt ingezet naar aanleiding van een incident, bijvoorbeeld agressie. De ongeplande gedwongen afzonderingen werden in het eigen registratiesysteem van elke JeugdzorgPlus-instelling vastgelegd volgens het format zoals beschreven in het codeboek registratie ongeplande gedwongen afzonderingen (zie Bijlage 2). Op basis van de aanbevelingen naar aanleiding van meting 1 (Van Dorp e.a., 2020) zijn enkele veranderingen doorgevoerd in het format van meting 2: (1) de registratie van de aanleiding en het doel van de ongeplande gedwongen afzondering werd teruggebracht naar één antwoordoptie; (2) alternatieven werden niet meer geregistreerd; en (3) alle overige onderdelen van de registratie werden behouden, met als voorstel de registratie van alle onderdelen verplicht te stellen. Contactpersonen leverden alle geregistreerde ongeplande gedwongen afzonderingen maandelijks aan in een versleuteld databestand. De ongeplande gedwongen afzonderingen uit meting 2 werden vervolgens verwerkt en geanalyseerd met behulp van kwantitatieve data analyse software SPSS (versie 26).

2. Het analyseren van veranderingen in ongepland gedwongen afzonderen na drie jaar “Ik laat je niet alleen”

Als onderdeel van het laatste eindrapport binnen het onderzoeksproject “Ik laat je niet alleen” is ervoor gekozen om de trends die over meting 1 en meting 2 heen zichtbaar zijn geworden, weer te geven (zie Bijlage 3 voor een uitgebreid overzicht van alle statistische resultaten). De nulmeting is niet meegenomen, omdat dat een meting was over enkele weken, toen de registratie nog niet geïmplementeerd was. Bij meting 1 en 2 was dat wel het geval en werd in beide metingen gedurende zes maanden gemeten. De veranderingen in het aantal ongeplande gedwongen afzonderingen, de tijdsduur en het type ruimte over deze twee metingen heen, zijn geanalyseerd met behulp van kwantitatieve data analyse software SPSS. Om te kunnen bepalen of het aantal ongeplande gedwongen afzonderingen over tijd (meting 1 en meting 2) veranderd is, is een negatief binomiale regressie analyse uitgevoerd. Hiermee kunnen discrete variabelen, zoals tellingen (in dit geval het aantal ongeplande gedwongen afzonderingen), geanalyseerd worden. In deze analyse is gecorrigeerd voor de gemiddelde bezetting per locatie per maand. Daarnaast is een logistische regressie analyse uitgevoerd om te kunnen bepalen of de tijdsduur (in minuten) van de ongeplande gedwongen afzonderingen over tijd veranderd is, en of het type ruimte waarin de ongeplande gedwongen afzonderingen plaatsvonden over tijd veranderd is. Met een logistische regressie analyse kunnen dichotome variabelen, zoals categorieën (in dit geval eigen kamer, overige ruimte en isoleer- of separeerruimte), geanalyseerd worden. Bovenstaande analyses zijn niet uitgevoerd op locatieniveau, omdat het aantal waarnemingen per locatie daarvoor te klein was, wat zou leiden tot onbetrouwbare resultaten. Er kunnen daarom geen uitspraken worden gedaan over veranderingen op locatieniveau.

3. Het onderzoeken van gedeelde elementen in methoden en manieren om gedwongen afzonderen te voorkomen

In januari en februari 2021 hebben in totaal 11 semi-gestructureerde interviews plaatsgevonden met 13 medewerkers (bij twee interviews waren twee deelnemers aanwezig) van 10 organisaties uit de residentiële jeugdhulp (jeugd ggz, open jeugdzorg, gesloten jeugdzorg). Het doel van deze interviews was om te onderzoeken welke methoden en manieren in de residentiële jeugdhulp worden ingezet om gedwongen afzonderen te voorkomen (zie Bijlage 4 voor de topiclijst). Door op zoek te gaan naar gedeelde elementen in deze methoden en manieren, wordt het mogelijk om beter te begrijpen wat er gedaan wordt en nodig is om gedwongen afzonderen in de residentiële jeugdhulp te voorkomen.

Tabel 1

Deelnemers semi-gestructureerde interviews

	Aantal (N=13) n (%)
Geslacht	
Man	5 (38.5%)
Vrouw	8 (61.5%)
Functie	
Pedagogisch medewerker	8 (61.5%)
Gedragswetenschapper/Behandelaar	4 (30.7%)
Psychiater	1 (7.7%)
Sector	
Jeugd ggz	5 (38.5%)
waarvan LVB	2 (40%)
Open jeugdzorg	4 (30.8%)
waarvan LVB	2 (50%)
Gesloten jeugdzorg	4 (30.8%)
waarvan LVB	3 (75%)

Notitie. Het percentage deelnemers dat werkzaam is in een instelling met LVB-jongeren is berekend ten opzichte het totale aantal deelnemers uit de betreffende sector.

De deelnemers zijn geworven op twee manieren: via de ambassadeurs van de JeugdzorgPlus-instellingen en via het netwerk van de AWRJ. In totaal zijn er acht pedagogisch medewerkers (61.5%), vier gedragswetenschappers/behandelaars (30.7%) en één psychiater (7.7%) geïnterviewd (zie Tabel 1 voor een overzicht). Vanwege de coronamaatregelen vonden alle interviews plaats via een beveiligde Zoom-meeting. Tijdens alle interviews werd alleen de audio opgenomen en na afloop werd het interview woordelijk uitgeschreven. Alle deelnemers hebben de gelegenheid gekregen om de uitgeschreven versie van het eigen interview te controleren en waar nodig aanpassingen door te geven. Vervolgens zijn alle interviews geanalyseerd met behulp van kwalitatieve data analyse software MAXQDA.

4. Het lerend netwerk als methode in het actieonderzoek in

“Ik laat je niet alleen”

Alle JeugdzorgPlus-instellingen nemen deel aan het onderzoeksproject. Vanaf de start van “Ik laat je niet alleen” is per instelling en/of locatie een ambassadeur c.q. projectleider ‘benoemd’ die het onderzoeksproject binnen de instelling handen en voeten gaf. Deze ambassadeurs zijn gedurende etappe 2 en etappe 3 van “Ik laat je niet alleen” elke zes weken bijeengekomen in een gezamenlijke bijeenkomst waarin de uitkomsten van de metingen teruggekoppeld en gezamenlijk geïnterpreteerd werden. Ook was er ruimte om ervaringen uit te wisselen en werden praktijken en innovaties gedeeld. Bij het lerend netwerk werden andere experts uitgenodigd als daar aanleiding voor was, bijvoorbeeld bij een vraag naar informatie over een methodiek om gedwongen afzonderen te verminderen, of om uitwisseling met aanpalende velden (bijvoorbeeld de jeugd ggz) te bevorderen. Ook stond tijdens elke bijeenkomst een leerthema centraal. In de eerste bijeenkomst werden door de ambassadeurs vijf leerthema's vastgesteld: (1) stress op de groep; (2) leiderschap in onrustige tijden; (3) alternatieven in beperkende gebouwen; (4) consequent nabespreken van gedwongen afzonderen; en (5) terugkoppelen van uitkomsten van de registratie. Elk leerthema werd voorbereid en verzorgd door enkele ambassadeurs, die in de voorbereiding daarvan werden ondersteund door het Platform Vakmanschap Jeugdprofessionals van het NJi. De ambassadeurs vervullen daarmee als ‘lerend netwerk’ een spilfunctie in het onderzoeksproject. Daarnaast zijn contactpersonen registratie en directeuren/bestuurders van JeugdzorgPlus-instellingen, ervaringsdeskundigen van ExpEx en het Nederlands Jeugdinstituut (Nji) betrokken bij het lerend netwerk. Het NJi heeft vanuit het Platform Vakmanschap Jeugdprofessionals de rol om het lerend netwerk te versterken vanuit haar deskundigheid op het gebied van leren en vakmanschap.

Halverwege etappe 3 heeft met elke instelling een gesprek plaatsgevonden om gezamenlijk te reflecteren op de stand van zaken, wat goed ging, waar verbeterpunten lagen en welke leervragen men nog had. Daarnaast ontving elke JeugdzorgPlus-locatie van de onderzoekers elke twee maanden een factsheet met daarin een weergave van de uitkomsten van de meting van gedwongen afzonderen in die betreffende locatie (zie Bijlage 5 voor een voorbeeld). In de factsheet werden de uitkomsten van de meest recente maand weergegeven ten opzichte van de maanden ervoor, zodat eventuele veranderingen in gedwongen afzonderen zichtbaar werden. Tevens ontvingen alle locaties aan het einde van etappe 3 een rapportage met daarin een samenvatting van de resultaten van zes maanden gedwongen afzonderen registreren binnen de eigen locatie.

Voor de onderzoekers vormen alle ontmoetingen met de deelnemers in dit project – in individuele gesprekken, tijdens werkbezoeken en in overleggen – bronnen voor observatie en een bron voor kennisontwikkeling die expliciet worden meegenomen in dit project. De dataverzameling voor de observaties tijdens bijeenkomsten liep van 1 juli 2020 tot en met 21 mei 2021.

METING

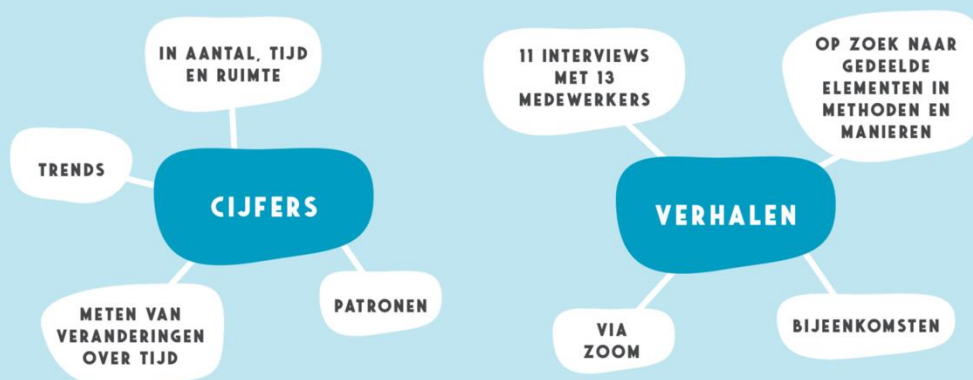
NULMETING &
METING 1

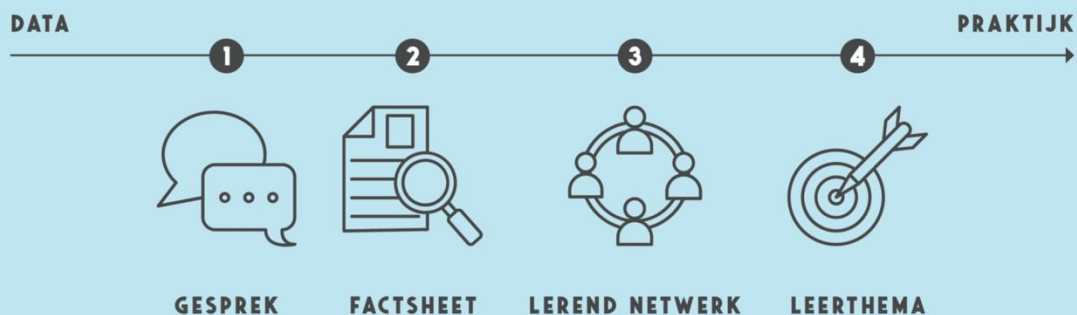
2020 START
METING 2

ANALYSEREN VERANDERINGEN IN GEDWONGEN
AFZONDEREN NA 3 JAAR IK LAAT JE NIET ALLEEN

ACTIEONDERZOEK IK LAAT JE NIET ALLEEN

RESULTATEN

1. Geplande gedwongen afzonderingen

1.1 Beleid met betrekking tot gepland gedwongen afzonderen

In tegenstelling tot de vorige meting, is in meting 2 ervoor gekozen de verhouding tussen geplande en ongeplande gedwongen afzonderingen niet weer te geven. Gedurende meting 2 is het beleid omtrent geplande gedwongen afzonderingen zo in beweging geweest – niet alleen op locatieniveau, maar ook op groepsniveau – dat een momentopname hiervan slechts beperkt inzicht zou geven. Zodoende zijn gedurende meting 2 het beleid en veranderingen daarin met betrekking tot geplande gedwongen afzonderingen in kaart gebracht in 17 locaties. Eén locatie heeft geen gegevens aangeleverd. Uit de aangeleverde gegevens blijkt dat in alle locaties de jongeren 's nachts verplicht op hun eigen kamer verblijven in het kader van nachtrust. De kamerdeur van de jongere is dan open of op slot. Dit verschilt per locatie en soms ook per groep. Bij sommige locaties wordt gebruik gemaakt van deursignalering: jongeren hebben dan de mogelijkheid om van de eigen kamer af te komen en een medewerker krijgt een melding als dit gebeurt. Bij vijf locaties (29.4%) is er naast nachtrust geen sprake van een gepland rustmoment overdag dat voor alle jongeren geldt. Bij twee locaties (11.8%) zijn er in totaal drie geplande rustmomenten, namelijk: twee rustmomenten overdag en nachtrust. De overige 10 locaties (58.8%) hebben in totaal twee geplande rustmomenten: één overdag (in de middag of avond) en nachtrust.

1.1.1 Veranderingen in geplande rustmomenten overdag

Van de 17 locaties hebben drie locaties (17.6%) ervoor gekozen om één of meerdere geplande rustmomenten overdag te laten *vervallen*. Dit is bijvoorbeeld gedaan door het overdrachtsmoment te veranderen, waarbij één medewerker voor de overdracht zorgt en de andere medewerker bij de jongeren op de behandelgroep blijft in plaats van het op kamer plaatsen van de jongeren zodat beide medewerkers bij de overdracht aanwezig kunnen zijn. Daarnaast hebben zes locaties (35.3%) een gepland rustmoment overdag *aangepast*. Het bieden van maatwerk voor jongeren staat daarbij centraal. Zo hebben instellingen overdag een moment waarop de jongeren zelf uit activiteiten (bijvoorbeeld sporten, muziek luisteren, koken, spelletje doen) kunnen kiezen in plaats van dat zij, zoals eerder, verplicht een bepaalde tijdsduur op hun eigen kamer moeten zijn. Ten slotte hebben twee locaties (11.8%) zowel een gepland rustmoment overdag laten vervallen als een ander gepland rustmoment overdag aangepast.

De overige zes locaties (35.3%) hebben het beleid rondom geplande rustmomenten overdag niet aangepast gedurende meting 2. Deze locaties hebben wel de ambitie uitgesproken om het beleid met betrekking tot geplande rustmomenten overdag aan te passen. Daarbij is men van plan om het dagprogramma beter af te stemmen op de behoeften van individuele jongeren (maatwerk) en meer keuzevrijheid te creëren, zodat het geplande rustmoment overdag vervallen of aangepast kan worden. Vier locaties twee geplande rustmomenten (één overdag en nachtrust) en bij twee locaties zijn er drie geplande rustmomenten (twee overdag en nachtrust). Eén van deze locaties werd per januari 2021 gesloten.

1.1.2 Veranderingen in nachtrust

Gedurende meting 2 hebben vier locaties (23.5%) een verandering aangebracht in de nachtrust, namelijk door de kamerdeur van (enkele) jongeren binnen één behandelgroep of in de gehele locatie open te laten in plaats van op slot te doen. In deze gevallen zijn gedurende de nachtrust pedagogisch medewerkers en/of beveiligers aanwezig. Door de kamerdeur van jongeren in de nacht niet op slot te doen of jongeren een sleutel te geven van de eigen kamerdeur, hebben jongeren (vergelijkbaar

met een thuissituatie) de mogelijkheid om indien nodig naar een medewerker toe te gaan (bijvoorbeeld als ze niet kunnen slapen, angstklachten hebben, of zich ziek voelen) en krijgen jongeren de kans om te oefenen met vrijheden en verantwoordelijkheden. Daarnaast hebben twee locaties (11.8%) expliciet de ambitie uitgesproken om de nachtrust aan te passen door de kamerdeur van jongeren ofwel open te laten ofwel jongeren een sleutel te geven van de eigen kamer. De overige 11 locaties (64.7%) hebben geen verandering aangebracht in de nachtrust. Hiervan was bij vijf locaties de kamerdeur van de jongeren ook in de vorige etappe al open in de nacht of hadden jongeren zelf al de mogelijkheid om de eigen kamerdeur te openen. Bij zes locaties (waarvan per januari 2021 één locatie gesloten werd) is de kamerdeur van de jongeren op slot in de nacht en hebben jongeren niet de mogelijkheid om de eigen kamer te verlaten.

1.2 Bevorderende en belemmerende factoren

Volgens de locaties zijn er vijf factoren die positief bijdragen aan het veranderen van het beleid rondom geplande gedwongen afzonderingen: (1) streven naar maatwerk voor jongeren, (2) een cultuur met zo min mogelijk repressie, (3) kleinschalige leefgroepen, (4) actief betrekken van medewerkers, en (5) actief betrekken van jongeren. Allereerst is het volgens locaties van belang om zo veel als mogelijk de focus te leggen op *maatwerk voor jongeren*. Door de jongere zelfstandig, eventueel samen met een mentor of groepsleider, aan te laten geven waar zijn of haar behoeften liggen, is het mogelijk om een activiteit aan te bieden die hierbij aansluit. Behoeften kunnen per dag verschillen. Jongeren zouden daarom de mogelijkheid moeten krijgen om elke dag uit verschillende activiteiten te kiezen. Het voordeel daarvan is dat ze leren zelf iets te kiezen wat bij hen past of hen helpt om tot rust te komen. Een tweede factor die belangrijk is, is om een *cultuur na te streven die zo min mogelijk gericht is op repressie*. Door meer aandacht te hebben voor het individu en jongeren meer verantwoordelijkheden te geven, liefst zo veel mogelijk zoals in een thuissituatie, is het volgens locaties gemakkelijker om de beweging naar minder geplande gedwongen afzonderingen te maken. Jongeren worden thuis immers ook niet verplicht om op geplande momenten te rusten op de eigen kamer. Een derde factor die genoemd wordt, is het werken in *kleinschalige groepen*. Locaties die werken met kleinschalige (vier tot vijf jongeren) leefgroepen, ervaren dat op deze groepen minder dynamiek tussen jongeren is en jongeren minder prikkels hoeven te verwerken. Dit leidt er volgens hen toe dat jongeren minder geplande rustmomenten nodig hebben. Dit sluit aan bij de ervaring van één locatie die noemde dat groepsleiders in het weekend soms het beleid rondom geplande rustmomenten overdag los durven te laten, omdat er vanwege verlof dan soms vijf of zes in plaats van tien jongeren aanwezig zijn. Verder noemen de locaties dat het belangrijk is om de *teams actief te betrekken*. Zo constateerde één locatie dat er ruimte was om minder geplande afzonderingen in te zetten, maar waren er gesprekken met alle teams nodig om die verandering daadwerkelijk door te voeren. In dit proces zijn alle teams betrokken om mee te kijken naar alternatieven en in een andere opzet van het dagprogramma, zodat de geplande rustmomenten konden vervallen of aangepast konden worden. Ook bij een andere locatie was het actief betrekken van de teams een bevorderende factor. Door een team zelf een pilot uit te laten voeren, ervoeren de medewerkers uit dat team dat in de weken waarin het geplande rustmoment overdag weggehaald was, het in de avonduren rustiger was dan wanneer er overdag wel een gepland rustmoment was. Tot slot is het volgens locaties belangrijk om *jongeren actief te betrekken* bij de beweging naar minder geplande afzonderingen. Zo kan een jongerenraad gevraagd worden wat volgens hen een alternatief voor een gepland rustmoment zou kunnen zijn. Veelal kijken jongeren met een andere blik naar het beleid van locaties, wat kan helpen om tot andere, creatieve oplossingen te komen.

De locaties noemden ook vijf factoren die belemmerend werken om te komen tot minder geplande gedwongen afzonderingen: (1) groepsgrootte, (2) beperkte financiële middelen, (3) behoefte aan en recht op pauze van medewerkers, (4) behoefte aan rust bij sommige jongeren, en (5) andere prioriteiten. Ten eerste speelt de *groepsgrootte* een belangrijke rol. Volgens locaties zou het gemakkelijker zijn om een gepland rustmoment overdag te laten vervallen wanneer er minder jongeren (vier tot vijf) op een leefgroep zijn. Minder jongeren op een leefgroep betekent volgens hen

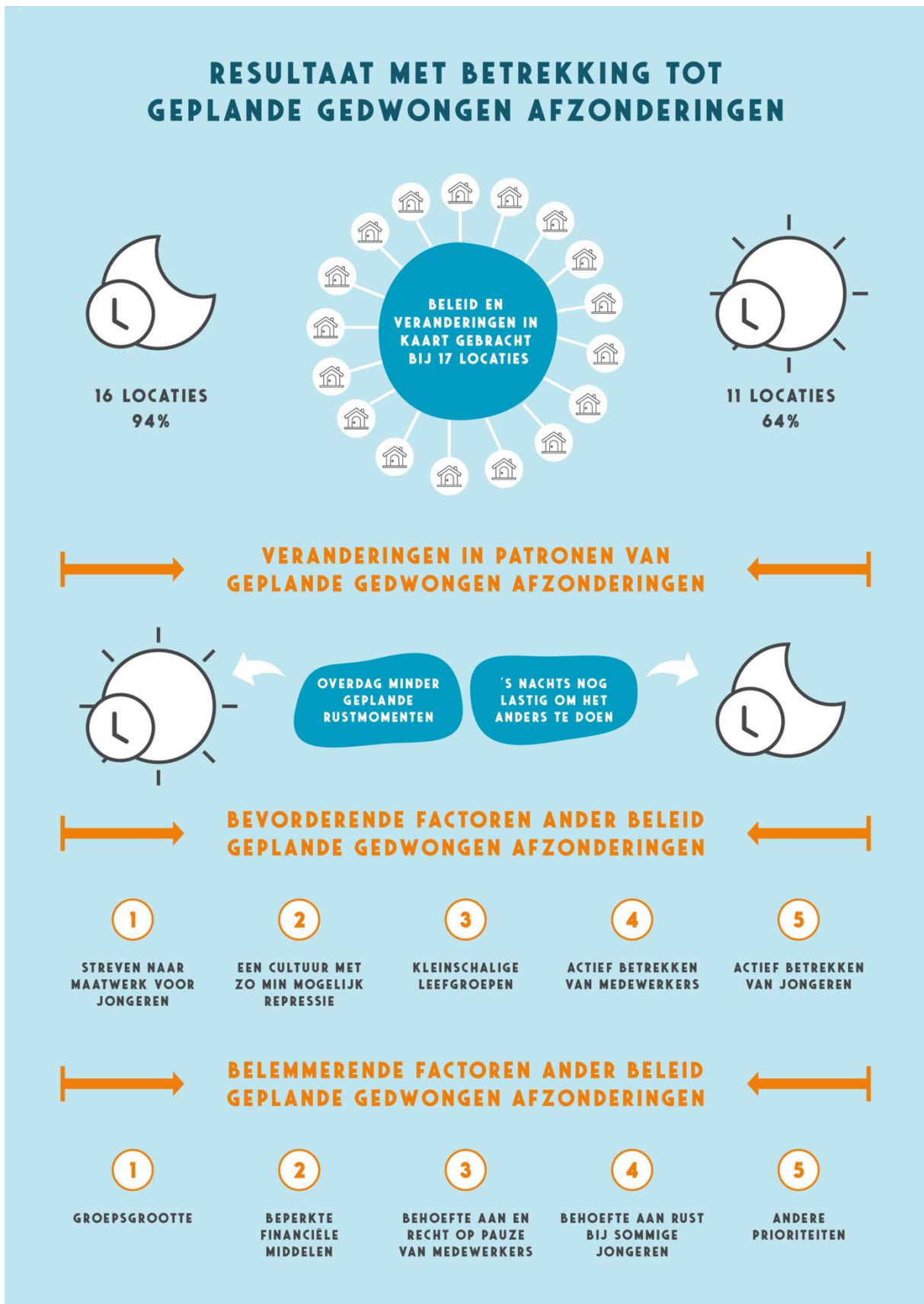
namelijk meer tijd en aandacht voor het individu, waardoor meer maatwerk mogelijk is en geplande rustmomenten overbodig zijn. Een tweede factor die belemmerend werkt zijn de *beperkte financiële middelen* waar locaties over beschikken. Zo zijn er locaties die overdag meer variatie in het programma-aanbod zouden willen aanbrenge(n) of nachtdiensten zouden willen inzetten, zodat de kamerdeur van de jongere in de nacht open kan blijven. Maar hiervoor zijn volgens deze locaties meer financiële middelen nodig, omdat het om meer personele inzet vraagt. Ten derde noemen locaties de *behoefte aan en recht op pauze van medewerkers*. Volgens één locatie hebben medewerkers recht op een moment van pauze op een werkdag, omdat zij niet langer dan acht uur onafgebroken mogen werken. Deze pauze wordt georganiseerd door voor alle jongeren een gepland rustmoment in te lassen. Daarnaast geven meerdere locaties aan dat het geplande rustmoment voor jongeren door groepsleiders ervaren wordt als een moment van rust, waarin zij de dienst kunnen overdragen aan een andere collega en kunnen bespreken hoe het nu gaat met de jongeren. Ook valt op dat sommige locaties zoeken naar een balans: hoe behaal je je ambities met betrekking tot het verminderen van geplande afzonderingen, zonder dat je medewerkers die al lange tijd in dienst zijn hun moment van pauze en rust afneemt. In dit verband wordt door deze locaties ook het tekort aan en verloop van personeel in de JeugdzorgPlus genoemd. Het is een uitdaging om personeel te werven en behouden, en ervoor te zorgen dat het verminderen van geplande gedwongen afzonderingen in het verlengde ligt van een prettig en gezond werkklimaat voor het personeel. Een andere factor die genoemd wordt, is dat *sommige jongeren behoefte hebben aan rust*. De behoefte aan rust onder jongeren wordt zowel genoemd door medewerkers als door jongeren zelf. Bij één locatie werd door een jongerenraad genoemd dat jongeren het geplande rustmoment als prettig ervaren. Daarentegen wordt ook opgemerkt dat die behoefte aan rust kan samenhangen met het feit dat het in een groep van acht tot tien jongeren over het algemeen onrustig is. De behoefte aan een gepland rustmoment zou dan eerder voortkomen uit de wens om 'even aan de groep te ontsnappen' en niet zozeer samenhangen met de behoefte aan een vast gepland moment an sich. Elders noemden medewerkers dat jongeren met LVB veel behoefte aan structuur zouden hebben en dat de geplande rustmomenten overdag op eigen kamer bijdragen aan het voorkomen van overprikkeling van deze jongeren. Opgemerkt wordt dat dit zeker niet alleen en ook niet voor alle jongeren met LVB geldt. Er worden ook voorbeelden genoemd om op andere wijze structuur te bieden dan door een vast, gepland rustmoment. Maatwerk is te allen tijde geboden. Ten slotte hebben locaties soms *andere prioriteiten* (bijvoorbeeld het verminderen van het aantal plaatsingen in de separatuieruimte), waardoor het verminderen van geplande gedwongen afzonderingen niet voldoende aandacht krijgt.

1.3 Samenvatting

Samenvattend blijkt uit de resultaten dat alle locaties het beleid rondom geplande gedwongen afzonderingen gedurende meting 2 aangepast hebben en/of de ambitie hebben om aanpassingen door te voeren. De grootste verandering wordt gezien in het aanpassen of laten vervallen van het geplande rustmoment overdag: alle locaties hebben het beleid met betrekking tot geplande rustmomenten overdag aangepast of willen dat gaan doen. Daarnaast leeft de ambitie om de nachtrust van jongeren anders in te richten of wordt dit reeds gedaan: in meer dan de helft van de locaties is de kamerdeur van (enkele) jongeren op één behandelgroep of binnen de gehele locatie open of heeft de jongere de mogelijkheid om de eigen kamer zelf te verlaten. Bij zes locaties is (nog) geen verandering in de nachtrust zichtbaar of plan om veranderingen aan te brengen. Al met al is daarmee sprake van een daling in het aantal geplande gedwongen afzonderingen, die zich afgaande op de ambities van de instellingen zal doorzetten.

Om het beleid aan te passen en zo het aantal geplande gedwongen afzonderingen te verminderen, zijn volgens de locaties vijf factoren van belang: (1) maatwerk voor jongeren, (2) een cultuur met zo min mogelijk repressie, (3) kleinschalige leefgroepen, (4) actief betrekken van medewerkers, en (5) actief betrekken van jongeren. Ondanks dat het merendeel van de locaties erin geslaagd is wijzigingen in het beleid rondom geplande gedwongen afzonderingen door te voeren door in te zetten op de bovengenoemde factoren, zijn er ook locaties waarbij dit (nog) niet gelukt is. Vijf

factoren die volgens deze locaties belemmerend zijn in dit proces, zijn: (1) groepsgrootte, (2) beperkte financiële middelen, (3) behoefte aan en recht op pauze van medewerkers, (4) behoefte aan rust bij sommige jongeren, en (5) andere prioriteiten.

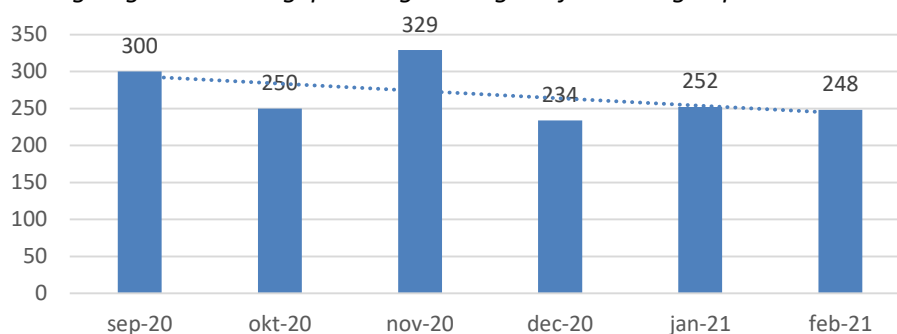
2. Ongeplande gedwongen afzonderingen meting 2

2.1 Aantal ongeplande gedwongen afzonderingen

Gedurende meting 2 zijn in totaal 1613 ongeplande gedwongen afzonderingen geregistreerd door 18 locaties. Twee van deze locaties hebben het aantal ongeplande gedwongen afzonderingen gedurende vier (in plaats van zes) maanden geregistreerd: één locatie vanwege sluiting per januari 2021 en één locatie omdat de registratie bij aanvang (september 2020) nog niet opgestart was. Daarnaast moet bij de interpretatie van de resultaten worden opgemerkt dat het gaat om gegevens op groepsniveau. In Figuur 1 is het aantal geregistreerde ongeplande gedwongen afzonderingen per maand weergegeven. Vanaf september 2020 is een dalende trend te zien in het aantal ongeplande gedwongen afzonderingen (van 300 in september 2020 naar 248 in februari 2021).

Figuur 1

Aantal geregistreerde ongeplande gedwongen afzonderingen per maand

Over de betrouwbaarheid van de meting kunnen twee opmerkingen worden gemaakt. Aan de ene kant melden sommige JeugdzorgPlus-instellingen dat in de praktijk mogelijk niet altijd alle ongeplande gedwongen afzonderingen worden geregistreerd. Dit zou betekenen dat het werkelijke aantal ongeplande gedwongen afzonderingen hoger kan liggen. Als redenen voor deze onderregistratie noemen de instellingen: de stabiliteit van het team (vaste medewerkers weten wanneer en hoe een ongeplande gedwongen afzondering geregistreerd moet worden; nieuwe medewerkers of uitzendkrachten zijn hier niet altijd goed van op de hoogte), het wisselen van registratiesysteem (medewerkers zijn niet goed op de hoogte van veranderingen) en de aandacht voor het onderwerp (er is continue aandacht nodig, zodat medewerkers alert zijn en blijven op de registratie). Aan de andere kant wordt genoemd dat sommige instellingen naarmate het onderzoeksproject vorderde steeds beter zijn gaan registreren door de aandacht die eraan is besteed. Dit zou betekenen dat de afname in werkelijkheid juist groter is dan nu naar voren komt. Mogelijk zijn beiden waar. Het toont aan hoe belangrijk het is om nauwkeurig te registreren om de resultaten ervan goed te kunnen duiden. Maar, ondanks de registratieproblemen die er nog zijn, is de daling in het aantal ongeplande gedwongen afzonderingen stabiel en significant over tijd (zie Hoofdstuk 3).

2.1.1 Aantal unieke jongeren

Gedurende meting 2 is door 17 locaties bij elke ongeplande gedwongen afzondering een respondentnummer geregistreerd. Elk respondentnummer is gekoppeld aan een jongere, waardoor geanalyseerd kan worden hoe vaak een unieke jongere ongepland gedwongen afgezonderd is geweest. Bij één locatie zijn geen respondentnummers geregistreerd, omdat de locatie deze variabele niet in het registratiesysteem verwerkt had.

In totaal zijn er gedurende meting 2 door 17 locaties bij 420 unieke jongeren 1434 ongeplande gedwongen afzonderingen geregistreerd. Hoe vaak deze unieke jongeren ongepland gedwongen

afgezonderd zijn geweest, loopt sterk uiteen: van één ongeplande gedwongen afzondering tot 38 ongeplande gedwongen afzonderingen (verspreid over een periode van 149 dagen). Bij de interpretatie van deze resultaten is het van belang te benoemen dat onbekend is hoe lang een jongere in een instelling verbleef. Daarnaast is alleen de gemiddelde bezetting per maand (688,1 jongeren) bekend. We weten dat er ook jongeren niet gedwongen afgezonderd zijn geweest, maar hierdoor kan op dit moment niet betrouwbaar genoeg worden berekend om hoeveel jongeren het gaat.

2.2 Niet ingevulde onderdelen van de registratie

Op basis van de resultaten van meting 1 van “Ik laat je niet alleen” zijn aanbevelingen gedaan om de implementatie van de registratie verder te verbeteren (Van Dorp e.a., 2020). Eén van de aanbevelingen was om registratie verplicht te stellen en deze in te bouwen in de software die instellingen gebruiken. Mede hierdoor is er in meting 2 minder ontbrekende informatie dan in meting 1.

2.3 Aanleiding

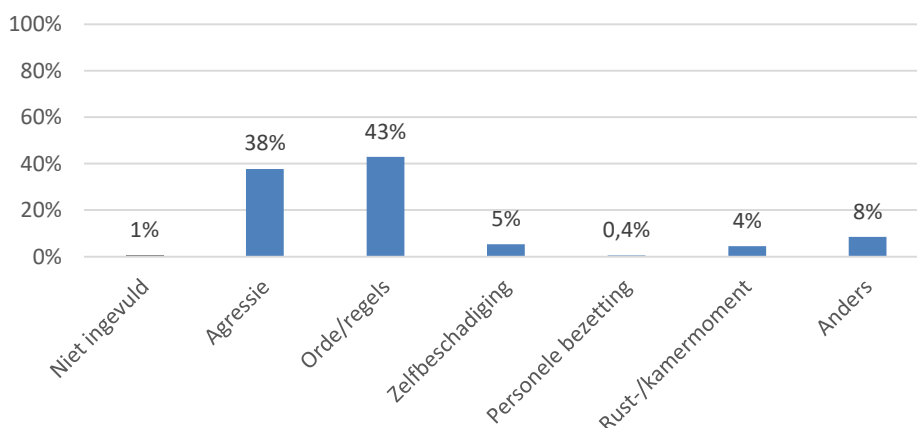
De aanleiding voor de ongeplande gedwongen afzonderingen is gegroepeerd in zes categorieën:

- *Agressie*: (dreigen met) (verbale) agressie of geweld richting personen of goederen.
- *Orde/Regels*: het verstoren van de orde op de groep, het niet houden aan vastgestelde regels, middelengebruik, het bezit van contrabande, het missen van een deel van het dagprogramma, en (poging tot) weglopen.
- *Zelfbeschadiging*: dreiging van, uiting van, of poging tot zelfbeschadigend gedrag of suïcide.
- *Personele bezetting*: afzonderen door een gebrek aan personeel (bijvoorbeeld door alarm op een andere groep binnen de instelling, intensieve begeleiding van een andere jongere, etc.).
- *Rust-/Kamermoment*: afzonderen in het kader van een aanzegging om tot rust komen of een speciaal, op een individuele jongere toegepast, dagprogramma, waar op kamer blijven deel van uitmaakt.
- *Anders*: andere aanleidingen voor afzonderen dan hierboven beschreven, bijvoorbeeld ongepast (seksueel grensoverschrijdend) gedrag, respectloze omgang met anderen, of het overtreden van regels/wetten buiten de instelling.

Figuur 2 geeft de verdeling van de typen aanleidingen weer. Zoals in de figuur te zien is, komt de aanleiding *Orde/Regels* (43%) het vaakst voor, gevolgd door *Agressie* (38%). De categorieën *Zelfbeschadiging* (5%), *Rust-/Kamermoment* (4%) en *Personele bezetting* (0.4%) worden het minst vaak als aanleiding voor een ongeplande gedwongen afzondering geregistreerd. Bij 8% van de ongeplande gedwongen afzonderingen is een andere aanleiding geregistreerd, waaronder respectloze omgang met anderen, pestgedrag, het vermoeden of bezit van contrabande, middelengebruik, seksueel grensoverschrijdend gedrag en ziekte. Bij 10 ongeplande gedwongen afzonderingen (1%) is de aanleiding niet ingevuld.

Figuur 2

Percentage geregistreeerde typen aanleidingen

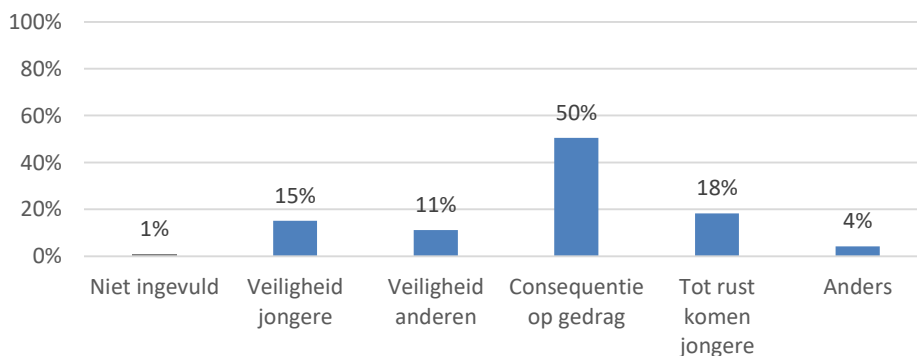

2.4 Doel

Een ongeplande gedwongen afzondering kan ingezet worden met meerdere doeleinden. Figuur 3 geeft de verdeling van de typen doelen weer. Van alle ongeplande gedwongen afzonderingen ($N = 1613$) is bij 1% ($n = 16$) het doel niet geregistreerd. Waar dat wel het geval is, is consequentie op gedrag (50%, $n = 814$) het vaakst als doel geregistreerd, gevolgd door het tot rust laten komen van de jongere (18%, $n = 294$). Bij 15% ($n = 243$) is het doel het waarborgen van de veiligheid van de jongere en bij 11% ($n = 179$) is het doel het waarborgen van de veiligheid van anderen. Bij 4% ($n = 67$) is een ander type doel geregistreerd, waaronder het kunnen uitvoeren van een kamercontrole, het voorkomen van escalatie of de jongere bewust laten worden van zijn of haar gedrag (bijvoorbeeld middels een schrijfopdracht).

Figuur 3

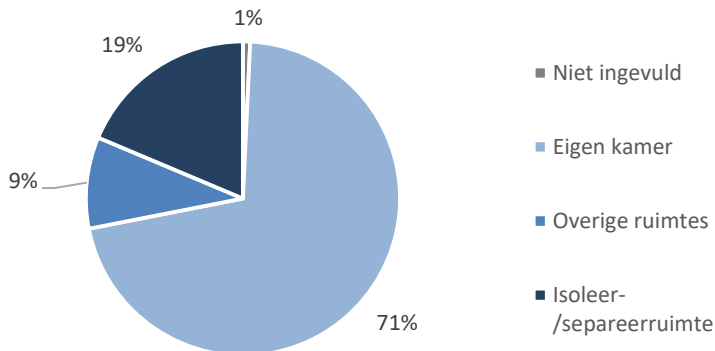
Percentage doelen afzonderen

2.5 Ruimte

In Figuur 4 is weergegeven in welke ruimte de ongeplande gedwongen afzonderingen plaatsvonden. Bij 12 ongeplande gedwongen afzonderingen (1%) is geen ruimte geregistreerd. Het merendeel van de ongeplande gedwongen afzonderingen (71%, $n = 1148$) vindt plaats in de eigen kamer van de jongere. Dit is de ruimte waar de jongere normaal gesproken ook verblijft gedurende een rustmoment en/of de nachtrust (geplande gedwongen afzondering). Aan het andere uiteinde van het spectrum staat gedwongen afzondering in een isoleer- of separeerruimte. Dit is een sober ingerichte ruimte, waar 19% ($n = 301$) van de ongeplande gedwongen afzonderingen plaatsvindt. Tussen enerzijds de eigen kamer van de jongere en anderzijds een isoleer- of separeerruimte wordt een variatie aan andere, specifiek daartoe ingerichte ruimtes gebruikt (9%, $n = 152$). Hiervoor worden namen gebruikt als chill-out ruimte, time-out ruimte, afzonderingsruimte of prikkelvrije kamer. De ruimte kan op de groep zijn of daarbuiten. Gezien de grote diversiteit in benaming en inrichting van deze ruimtes, is besloten deze onder te brengen in één categorie: *Overige ruimtes*.

Figuur 4
Ruimte waarin ongeplande gedwongen afzondering plaatsvond

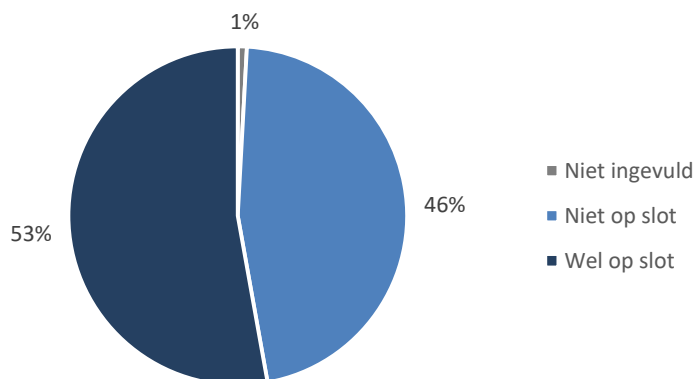

In etappe 3 waren, in alle JeugdzorgPlus-locaties samen, in totaal nog 14 isoleer- of separeerruimtes in gebruik (de benaming en inrichting van deze ruimte kan verschillen per locatie). Ook zijn er tijdens etappe 3 isoleer- of separeerruimtes gesloten of onbruikbaar gemaakt. Dit is bijvoorbeeld gedaan door de ruimtes ontoegankelijk te maken voor medewerkers of door de ruimtes in te richten als opslagruimte. Twaalf locaties beschikten in etappe 3 niet over een isoleer- of separeerruimte, maar daarvan hadden zes locaties wel een overige ruimte (bijvoorbeeld een extra beveiligde kamer, afzonderingsruimte, comfort-room of time-out ruimte). Tot slot wordt bij één locatie ongeplande afzondering niet meer ingezet. Bij deze locatie wordt kleinschalig gewerkt en zijn er geen isoleer- of separeerruimtes, of overige ruimtes waar jongeren ongepland afgezonderd kunnen worden.

2.5.1 Beheer van de ruimte

Tijdens een ongeplande gedwongen afzondering kan de ruimte waarin de jongere geplaatst wordt open of op slot zijn. Ook dit is geregistreerd en weergegeven in Figuur 5. Bij 1% ($n = 14$) van de afzonderingen is niet geregistreerd of de deur van de ruimte op slot was of niet. Bij 53% ($n = 852$) is de deur van de ruimte op slot en in 46% ($n = 747$) van de gevallen niet. Sommige instellingen benoemen dat dit mede afhankelijk is van de faciliteiten waar de instelling over beschikt. In sommige instellingen is het bijvoorbeeld niet mogelijk om de deur van een ruimte waarin een jongere wordt afgezonderd, open te laten. In deze instellingen gaan deuren automatisch op slot als deze dicht worden gedaan.

Figuur 5
Beheer van de ruimte

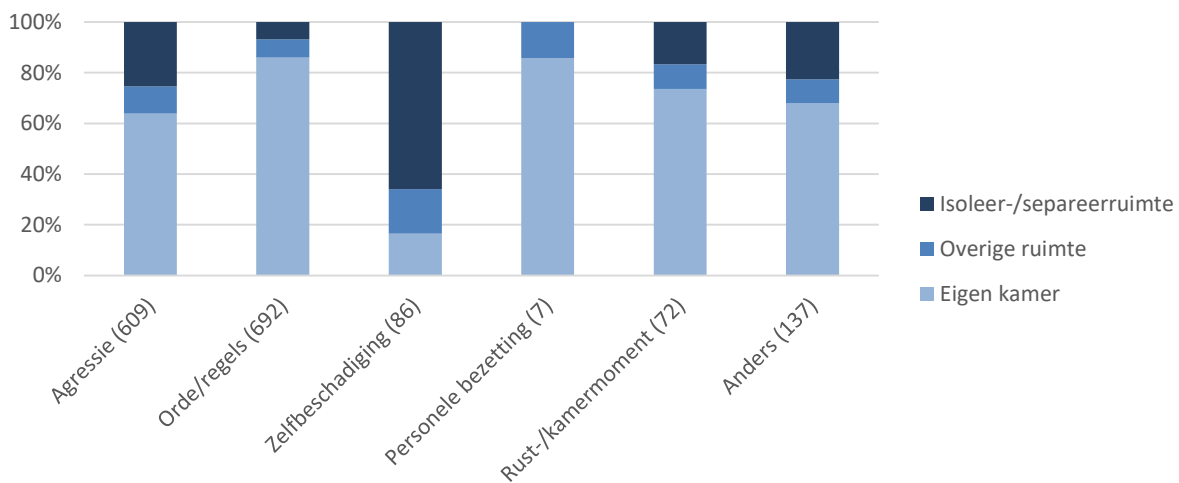

2.5.2 Aanleiding versus ruimte

In Figuur 6 is per type aanleiding weergegeven in welk type ruimte de ongeplande gedwongen afzonderingen plaatsvonden. Bij de interpretatie van deze resultaten is het van belang te benoemen dat sommige aanleidingen (zoals *Agressie* en *Orde/Regels*) vaker voorkomen dan andere aanleidingen (zoals *Zelfbeschadiging*, *Rust-/Kamermoment* en *Personele bezetting*). Bij vrijwel alle typen aanleidingen is in het merendeel van de ongeplande gedwongen afzonderingen een plaatsing op de eigen kamer van de jongere geregistreerd, uiteenlopend van 64% bij de aanleiding *Agressie* tot 86% bij de aanleidingen *Orde/Regels* en *Personele bezetting*. Alleen als de aanleiding *Zelfbeschadiging* is, wordt in het merendeel van de gevallen (66%, $n = 56$) een plaatsing in een isoleer- of separeerruimte geregistreerd, gevolgd door een plaatsing in een overige ruimte (18%, $n = 15$) en de eigen kamer van de jongere (16%, $n = 14$).

Figuur 6

Ruimte waarin afzondering plaatsvond per type aanleiding

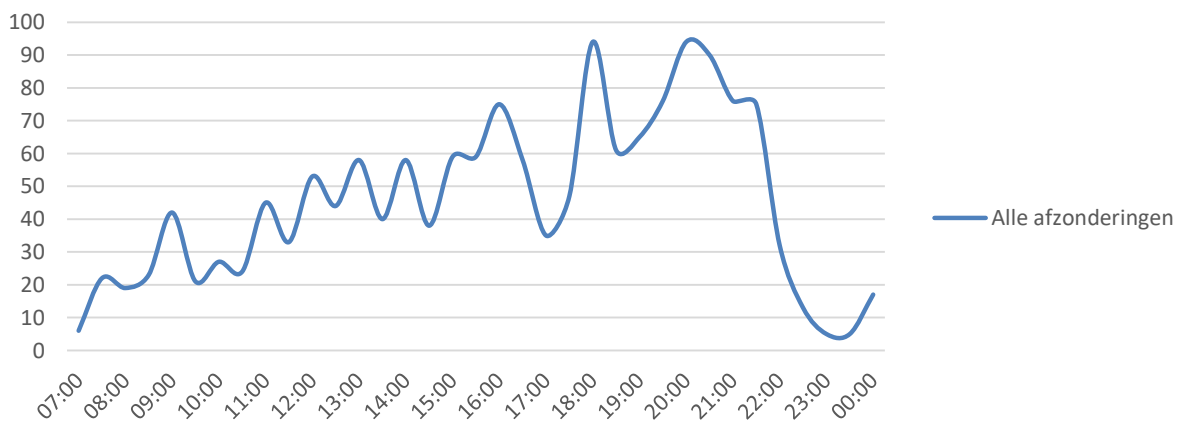

2.6 Tijdstip waarop ongepland gedwongen afzondering plaatsvond

Het tijdstip waarop jongeren ongepland gedwongen worden afgezonderd is weergegeven in Figuur 7. In deze figuur zijn alle geregistreerde ongeplande gedwongen afzonderingen van september 2020 tot en met februari 2021 samengenomen. In de figuur is af te lezen dat vanaf 7:00 uur het aantal ongeplande gedwongen afzonderingen gedurende de dag toeneemt. De hoogste pieken in het aantal ongeplande gedwongen afzonderingen liggen rond 18:00 en tussen 20:00 en 21:00 uur, waarna het aantal ongeplande gedwongen afzonderingen afneemt. Daarbij moet worden opgemerkt dat jongeren tussen 07:00 en 08:00 uur opstaan en tussen 20:45 en 22:00 uur op de eigen kamer worden geplaatst in verband met nachtrust.

Figuur 7

Tijdstip van aanvang van ongepland gedwongen afzonderen

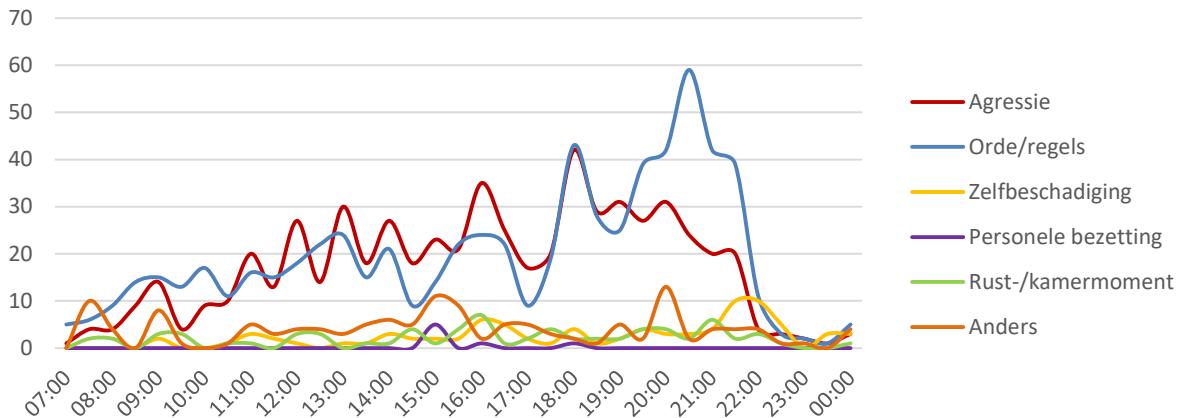
2.6.1 Tijdstip waarop ongepland gedwongen afzondering plaatsvond versus aanleiding

Het tijdstip van de ongeplande gedwongen afzonderingen is uitgesplitst naar type aanleiding en weergegeven in Figuur 8. Zoals gezegd zijn de aanleidingen *Aggressie* en *Orde/Regels* vaker geregistreerd dan de aanleidingen *Zelfbeschadiging*, *Personele bezetting*, *Rust-/Kamermoment* en *Anders* (zie ook §2.3). De aanleidingen *Aggressie* en *Orde/Regels* zijn daardoor grotendeels verantwoordelijk voor het patroon van alle ongeplande gedwongen afzonderingen tezamen (zie Figuur 7). De piek rond 18:00 uur komt vrijwel overeen voor de aanleidingen *Aggressie* en *Orde/Regels*, terwijl de piek tussen 20:00 en 21:00 uur met name veroorzaakt lijkt te worden door de aanleiding *Orde/Regels*. De aanleiding *Personele bezetting* wordt met name geregistreerd rond 15:00

uur en de aanleiding *Anders* laat enkele stijgingen in het aantal ongeplande gedwongen afzonderingen zien rond 07:30, 09:00, 15:00 en 20:00 uur. Daarentegen wordt *Rust-/Kamermoment* verspreid over de dag geregistreerd als aanleiding voor een ongeplande gedwongen afzondering. De aanleiding *Zelfbeschadiging* volgt eveneens een fluctuerend patroon gedurende dag, maar kent wel een piek in het aantal ongeplande gedwongen afzonderingen tussen 21:00 en 22:00 uur.

Figuur 8

Tijdstip van aanvang van ongepland gedwongen afzonderen per type aanleiding

2.6.2 Duur versus aanleiding

De duur van de ongeplande gedwongen afzonderingen is per type aanleiding weergegeven in Tabel 2. Omdat een groot deel van de ongeplande gedwongen afzonderingen een relatief korte duur heeft en maar een klein aantal ongeplande gedwongen afzonderingen een lange duur heeft, is de gemiddelde tijdsduur niet representatief (het gemiddelde wordt beïnvloed door enkele langer durende afzonderingen). Daarom is ervoor gekozen om ook de mediaan weer te geven in Tabel 2. De mediaan is de centrummaat, wat inhoudt dat er net zo veel getallen onder als boven de mediaan voorkomen: de mediaan is de middelste in een reeks getallen. Tevens is in Tabel 2 de minimale en maximale duur van de ongeplande gedwongen afzonderingen per type aanleiding weergegeven.

Tabel 2

Gemiddelde duur afzondering per type aanleiding in uren en minuten

Aanleiding (aantal)	Min	Max	Gemiddelde	Mediaan
Aggressie (609)	0:05	23:59	2:23	0:45
Orde/regels (692)	0:05	23:59	1:58	0:30
Zelfbeschadiging (86)	0:10	16:00	4:50	2:22
Personele bezetting (7)	0:15	18:00	3:27	0:30
Rust-/kamermoment (72)	0:05	17:19	3:06	0:45
Anders (137)	0:05	23:59	3:44	1:30

Notitie. Een tijdsduur van 23 uur en 59 minuten kwam acht keer voor in de registratie. Deze tijdsduur komt voort uit de wijze waarop ongeplande gedwongen afzonderingen worden geregistreerd. Een tijdsduur van 23 uur en 59 minuten wordt automatisch aangemaakt als er één dag wordt ingevuld voor de duur van de ongeplande gedwongen afzondering.

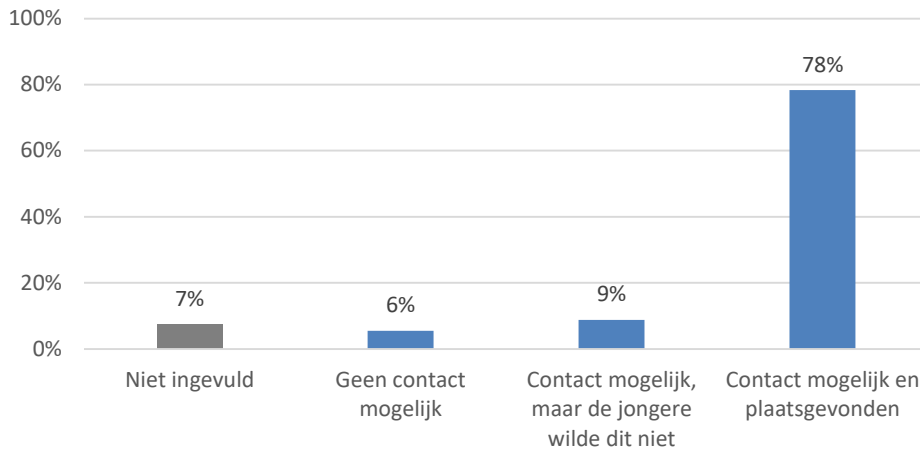
Uit de tabel is af te lezen dat de mediaan van de aanleidingen *Orde/Regels* en *Personele bezetting* 30 minuten is. Dit betekent dat bij deze typen aanleidingen de helft van de ongeplande gedwongen afzonderingen een duur heeft dat korter of gelijk is aan 30 minuten. De mediaan van ongeplande gedwongen afzonderingen met als aanleiding *Zelfbeschadiging* ligt hoger dan de mediaan van alle andere typen aanleidingen: bij de helft van de ongeplande gedwongen afzonderingen met als aanleiding *Zelfbeschadiging* is de tijdsduur korter of gelijk aan 2 uur en 22 minuten.

2.7 Contact

In Figuur 9 is weergegeven in hoeveel procent van de ongeplande gedwongen afzonderingen contact mogelijk was tussen de jongere en de hulpverlener, en of dit heeft plaatsgevonden. Bij 78% ($n = 1264$) van de gevallen is geregistreerd dat contact tussen de jongere en de hulpverlener mogelijk was en dat er contact heeft plaatsgevonden. Bij 9% ($n = 142$) is geregistreerd dat er contact mogelijk was, maar dat de jongere dit niet wilde. Daarnaast is geregistreerd dat bij 6% ($n = 89$) geen contact met de jongere mogelijk was, omdat de jongere niet aanspreekbaar was. Bij 7% ($n = 118$) is niet geregistreerd of er contact (mogelijk) was.

Figuur 9

Percentages contact gedurende ongepland gedwongen afzonderen

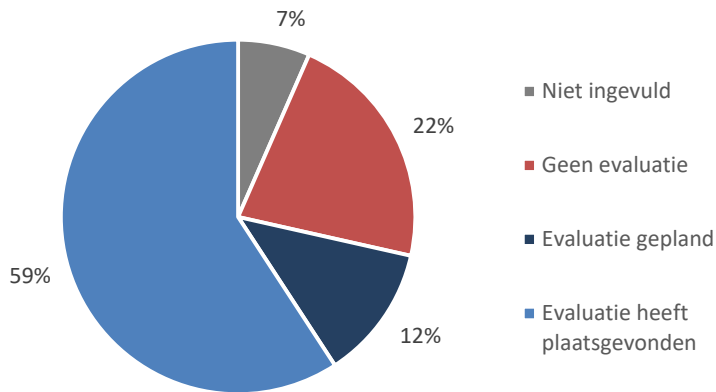

2.8 Evaluatie

In etappe 1 is afgesproken dat de evaluatie van een ongeplande gedwongen afzondering wordt geregistreerd en dat tevens wordt vastgelegd of een jongere de vastlegging daarvan heeft gezien en geaccordeerd. Na afloop kan een ongeplande gedwongen afzondering geëvalueerd worden. Tijdens deze evaluatie kan worden gekeken wat nodig is om toekomstige ongeplande gedwongen afzonderingen te voorkomen. In Figuur 10 is weergegeven in hoeveel procent van de ongeplande gedwongen afzonderingen er na afloop een evaluatie heeft plaatsgevonden. Uit de figuur blijkt dat dit bij 59% ($n = 955$) het geval was, tegenover 22% ($n = 354$) waarbij geen evaluatie heeft plaatsgevonden. Bij 12% ($n = 198$) is een evaluatie gepland, maar heeft deze nog niet plaatsgevonden. Bij 7% ($n = 106$) is niet geregistreerd of er een evaluatie gepland is of heeft plaatsgevonden.

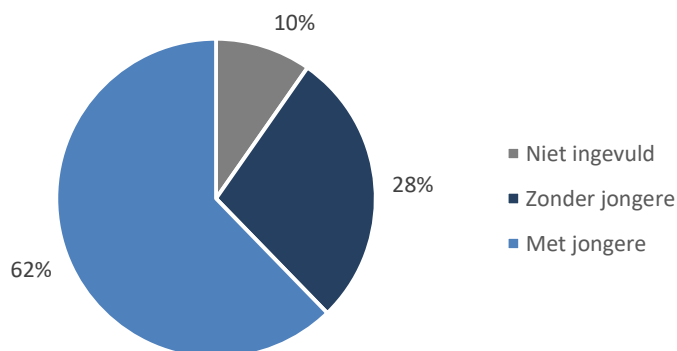
Figuur 10

Plaatsvinden van evaluatie

De evaluatie kan zowel met als zonder de jongere plaatsvinden. In Figuur 11 is van het totale aantal ongeplande gedwongen afzonderingen waarbij bekend is dat er een evaluatie heeft plaatsgevonden of gepland is ($n = 1153$), weergegeven of de jongere daarbij betrokken is of wordt. Bij 62% ($n = 718$) van deze evaluaties is geregistreerd dat de jongere betrokken is geweest bij de evaluatie of betrokken wordt bij de geplande evaluatie. Bij 28% ($n = 323$) is zonder de jongere geëvalueerd en bij 10% ($n = 112$) is niet geregistreerd of de evaluatie met of zonder de jongere plaatsvond.

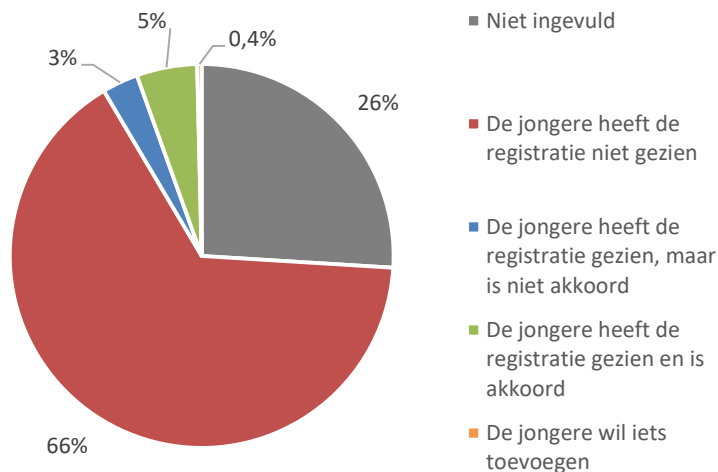
Figuur 11
Evaluatie met jongere

2.9 Perspectief van de jongere

Figuur 12 geeft weer of de jongere de registratie van de ongeplande gedwongen afzondering gezien heeft en of hij/zij akkoord is. Bij 26% ($n = 419$) is niet geregistreerd of de jongere de registratie gezien heeft. Bij 66% ($n = 1039$) is geregistreerd dat de jongere de registratie niet gezien heeft. Bij 5% ($n = 81$) is geregistreerd dat de jongere de registratie wel gezien heeft en akkoord is. Bij 3% ($n = 48$) is geregistreerd dat de jongere de registratie wel gezien heeft, maar niet akkoord is. Bij 0,4% ($n = 6$) heeft de jongere aangegeven een aanvulling te hebben op de registratie. Deze aanvulling is bij twee van de zes ongeplande gedwongen afzonderingen ingevuld en heeft betrekking op ofwel het proces rondom de ongeplande gedwongen afzondering (de jongere vindt dat hij of zij benadeeld is ten opzichte van andere jongeren die hetzelfde gedrag laten zien en niet afgezonderd worden) ofwel de gebeurtenis voorafgaand aan de ongeplande gedwongen afzondering (de jongere zegt niet eerlijk te zijn geweest).

Figuur 12
Perspectief van de jongere

2.10 Observaties gedurende meting 2

2.10.1 Duiding van de resultaten door het veld

In het lerend netwerk werd door ambassadeurs benadrukt dat de resultaten van de registraties helpen inzicht te krijgen in de aard en omvang van de ongeplande gedwongen afzonderingen. Doordat de registraties vollediger zijn dan in meting 1, worden patronen steeds duidelijker zichtbaar. Dit helpt hen binnen de instelling het gesprek aan te gaan over ongepland gedwongen afzonderen. Tegelijkertijd vertellen de cijfers maar een deel van het verhaal en is het belangrijk om de cijfers naast de ervaringen uit de praktijk te leggen. Gedurende meting 2 was er een significante daling in het aantal ongeplande gedwongen afzonderingen. Bij sommige instellingen was deze daling sterker zichtbaar dan bij anderen, maar over het algemeen wordt steeds meer zorg op maat geleverd en worden meer alternatieven aangeboden, waardoor gedwongen afzondering wordt voorkomen. Daarnaast werd door enkele instellingen benoemd dat het corona virus invloed heeft gehad op het aantal ongeplande gedwongen afzonderingen. Op de groepen die in quarantaine werden geplaatst als gevolg van corona besmettingen, vond minder ongeplande afzondering plaats. Aanwezigheid van steeds dezelfde medewerkers op de groep (geen wisselende gezichten), het wegvallen van de druk van school en heldere afspraken droegen daaraan bij.

De ambassadeurs geven aan dat patronen in ongeplande afzondering die in meting 1 zichtbaar werden, vergelijkbaar zijn in meting 2. Voorbeelden zijn: er wordt vaak afgezonderd naar aanleiding van agressie of het verstoren van de orde en/of het overtreden van de regels; de meeste ongeplande afzonderingen vinden plaats op de eigen kamer van de jongere; de spanning bij jongeren (en daarmee het aantal ongeplande afzonderingen) stijgt gedurende de dag; en consequentie op gedrag wordt het vaakst als doel geregistreerd. Daarnaast zijn er ook nieuwe patronen in ongepland gedwongen afzonderen zichtbaar gemaakt. Ten eerste was in meting 2 de deur van de ruimte waarin de afzondering plaatsvond vaker op slot dan open. Ook werd in meting 2, in vergelijking met meting 1, vaker een afzondering in een isoleer- of separeerruimte geregistreerd dan in een overige ruimte. Volgens ambassadeurs hangen deze patronen samen met het feit dat er minder ongeplande afzonderingen waren in meting 2. Doordat de focus van de instellingen verlegd is naar het aanbieden van alternatieven en het leveren van maatwerk voor jongeren, wordt minder ongepland afgezonderd. Als er nog wel een gedwongen afzondering plaatsvindt, gebeurt dit in situaties die meer veiligheidsrisico met zich meebrengen of waarbij sprake is van ernstige agressieproblematiek. In deze gevallen wordt gekozen om de jongere af te zonderen in een ruimte met een gesloten deur.

Een ander punt is dat er vaker dan in meting 1 werd afgezonderd met als doel consequentie op gedrag. Volgens ambassadeurs is de oorzaak hiervan tweeledig. Ten eerste weerspiegelt consequentie op gedrag als doel van de ongeplande afzondering nog altijd de repressieve cultuur in de JeugdzorgPlus. De ambassadeurs verwachten dat consequentie op gedrag minder vaak geregistreerd zal worden als de cultuurverandering (meer maatwerk, meer alternatieven) doorzet. Dit patroon geeft aanleiding om het gesprek aan te gaan met medewerkers. Tegelijkertijd noemen ambassadeurs dat sommige medewerkers bij het invullen van de registratie de neiging hebben om consequentie op gedrag verkeerd te interpreteren. Deze medewerkers beschouwen consequentie op gedrag niet als duidelijk maken dat het getoonde gedrag van de jongere niet wordt getolereerd (zoals in de uitleg van de registratie vermeld staat), maar als gevolg van het gedrag van een jongere. Het is dan ook belangrijk om medewerkers goed te informeren over hoe de ongeplande afzondering geregistreerd moet worden en wat de verschillende onderdelen van de registratie betekenen.

2.10.2 Het implementatieproces van de registratie

Na afloop van meting 1 is alle JeugdzorgPlus-instellingen aanbevolen de registratie van gedwongen afzondering voort te zetten tot de start van meting 2. Het monitoren en leren van gedwongen afzondering levert namelijk een belangrijke bijdrage aan het verminderen van gedwongen afzonderen. Na afloop van meting 1 werden instellingen daarnaast geïnformeerd over enkele aanpassingen (zie §1.2 Methode) en aanbevelingen (Van Dorp e.a., 2020) met betrekking tot de registratie, die moesten helpen bij de implementatie ervan. Continueren van het registreren lukte de meeste instellingen echter niet. Net als bij de start van meting 1, had het opstarten van het (aangepaste) registratieproces van gedwongen afzonderen hierdoor ook bij de start van meting 2 enige aanlooptijd nodig. Er moest opnieuw aandacht worden besteed aan draagvlak en implementatie. Een andere reden voor de opstart-/doorstartproblemen die ambassadeurs en contactpersonen noemden, was dat sommigen afhankelijk waren van externe softwareleveranciers om de registratie binnen de eigen instelling aan te passen. Instellingen die samenwerken met een externe softwareleverancier voor de registratie binnen de eigen instelling waren afhankelijk van de snelheid waarmee de leverancier aanpassingen kon doorvoeren in het registratiesysteem. Dit vertraagde in sommige instellingen de start van de aangepaste registratiewijze van ongeplande gedwongen afzonderingen met een paar weken tot zelfs drie maanden. In het laatste geval kon de betreffende instelling de data met terugwerkende kracht aanleveren. Instellingen die zelf controle hadden over de inrichting van het registratiesysteem en daar zelfstandig aanpassingen in konden voeren, hadden deze problemen niet.

Ambassadeurs en contactpersonen geven de registratie van gedwongen afzonderen binnen de eigen instelling gemiddeld een 6.4 (uiteenlopend van een 4 tot een 10, gebaseerd op reacties van 11 JeugdzorgPlus-locaties). De implementatie van de registratie is volgens hen nog gaande: er worden nog steeds stappen gezet om de registratie en het leren van gedwongen afzonderen te verbeteren, maar ambassadeurs vermoeden tegelijkertijd onderregistratie van het aantal ongeplande gedwongen afzonderingen. De onderdelen van de registratie worden veelal goed ingevuld – mede doordat tijdens het registreren geen onderdelen meer overgeslagen kunnen worden – maar ambassadeurs en contactpersonen zien ook dat er registraties aangemaakt, maar niet ingevuld worden en dat korte momenten van afzondering in de eigen kamer van de jongere soms gemist worden. Instellingen die de eigen registratie een hoger cijfer geven, noemen dat het actief betrekken van medewerkers (bijvoorbeeld behandelaren die een overzicht van de registraties ontvangen) en het controleren van de registratie bijdraagt aan goede registratie. Instellingen die de eigen registratie een lager cijfer geven, zien dat nieuwe medewerkers en uitzendkrachten (nog) niet goed weten hoe het registreren in zijn werk gaat en dat het tussentijds maken van kleine aanpassingen in het registratiesysteem, belemmerend werkt. Dit laatste zorgt er namelijk voor dat medewerkers opnieuw geïnformeerd moeten worden over hoe zij de gedwongen afzondering moeten registreren. Het uitsturen van uitgebreide instructies naar medewerkers lijkt in deze gevallen niet altijd voldoende om binnen korte termijn de registratie te verbeteren. Voor de implementatie van de registratie is het

daarom van belang om blijvende aandacht te houden op dit onderwerp en medewerkers actief te informeren en betrekken.

2.11 Conclusie

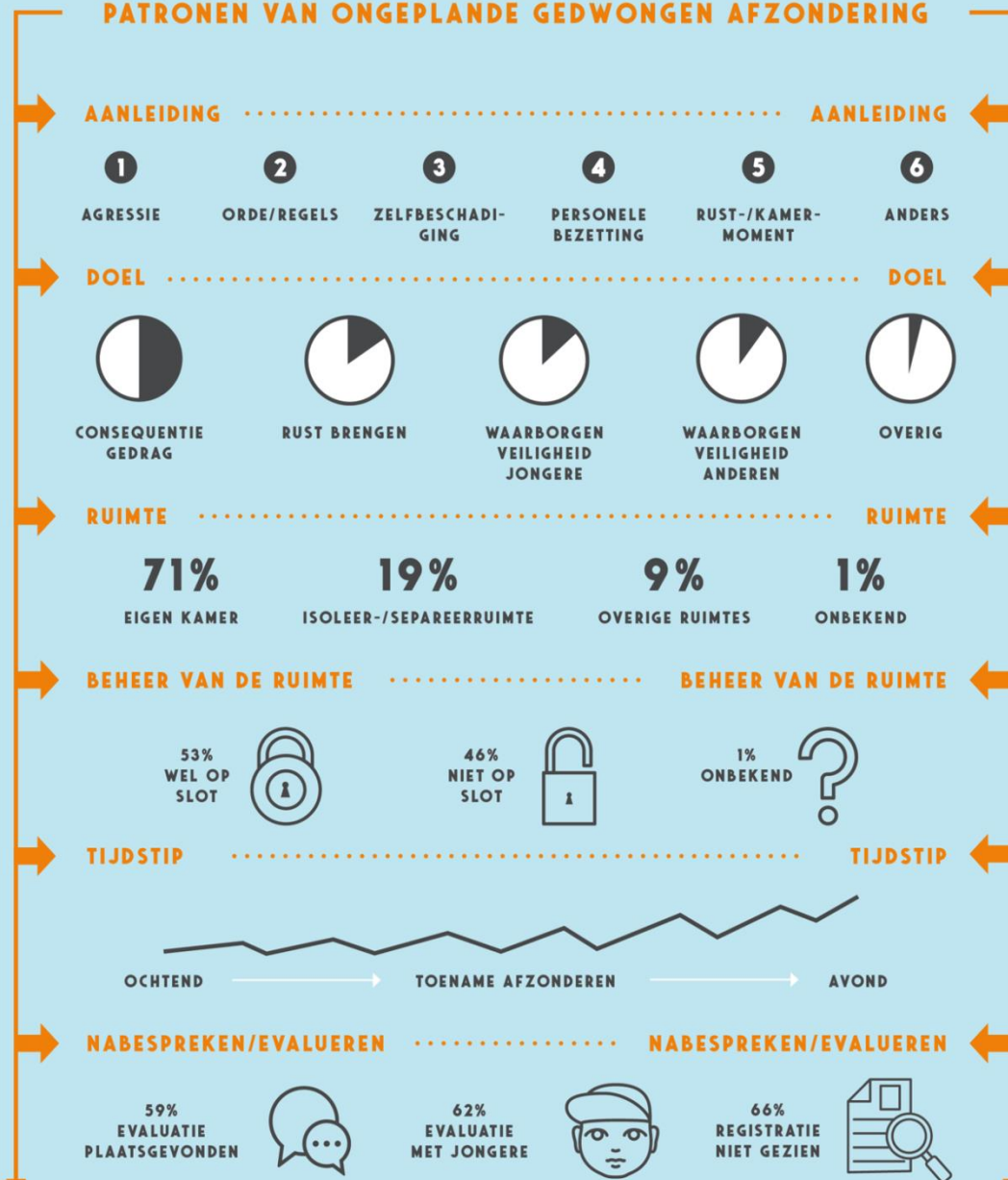
Samenvattend laten de resultaten zien dat het aantal ongeplande gedwongen afzonderingen in meting 2 gedaald is van 300 in september 2020 naar 248 in februari 2021. Ambassadeurs onderschrijven dat het gezamenlijk leerproces (zowel binnen het lerend netwerk van ambassadeurs als binnen de instellingen) ervoor zorgt dat de beweging naar minder gedwongen afzonderen steeds beter zichtbaar en omarmd wordt. Registraties van ongeplande gedwongen afzonderingen zijn vollediger, waardoor er meer informatie is om – zowel binnen het lerend netwerk van ambassadeurs als binnen de instellingen – het gesprek aan te gaan en te leren van bestaande patronen. Ambassadeurs zien een cultuuromslag in de instellingen van een cultuur gericht op controle, beheersing en repressie naar het bieden van individueel maatwerk en alternatieven voor jongeren. Hierdoor lukt het om de inzet van gedwongen afzonderen steeds verder te verminderen.

Tegelijkertijd wordt er nog altijd regelmatig ongepland gedwongen afgezonderd, met vergelijkbare patronen in meting 1 en meting 2. Daarnaast is de implementatie van de registratie nog niet overal op orde, waardoor ambassadeurs onderregistratie vermoeden. De cultuurverandering voor minder gedwongen afzonderen vraagt volgens ambassadeurs om een lange adem. Cijfers over de aard en omvang van gedwongen afzonderen zijn daarbij een randvoorwaarde: ze geven een basis om het gesprek met medewerkers aan te gaan en te leren hoe gedwongen afzondering in de toekomst voorkomen kan worden.

RESULTAAT MET BETREKKING TOT ONGEPLANE GEDWONGEN AFZONDERINGEN

DE DALING VAN HET AANTAL ONGEPLANE GEDWONGEN AFZONDERINGEN ZET DOOR EN IS SIGNIFICANT OVER TIJD

PATRONEN VAN ONGEPLANE GEDWONGEN AFZONDERING

3. Veranderingen in ongepland gedwongen afzonderen na drie jaar “Ik laat je niet alleen”

3.1 Aantal ongeplande gedwongen afzonderingen

Gedurende meting 1 en meting 2 is het aantal ongeplande gedwongen afzonderingen in de JeugdzorgPlus significant gedaald. Over de twee metingen heen waren er, gecorrigeerd voor de gemiddelde bezetting per locatie per maand, elke opeenvolgende maand significant minder ongeplande gedwongen afzonderingen. De grootte van de daling in het aantal ongeplande gedwongen afzonderingen was vergelijkbaar in meting 1 en meting 2. Daarnaast zijn er significante verschillen tussen locaties in hoeverre het aantal ongeplande gedwongen afzonderingen is afgenomen. Het aantal ongeplande gedwongen afzonderingen per locatie was echter te klein om voor alle locaties betrouwbare analyses op locatieniveau uit te voeren.

3.2 Tijdsduur

De tijdsduur (in minuten) van ongeplande gedwongen afzonderingen is niet significant veranderd over tijd. Wel was, net als bij het aantal ongeplande afzonderingen, significante variatie zichtbaar tussen de locaties. Dit betekent dat de tijdsduur van een ongeplande gedwongen afzondering in de ene instelling meer veranderde dan in de andere instelling. Alleen als meting 1 en meting 2 als geheel met elkaar vergeleken worden, is te zien dat een ongeplande gedwongen afzondering in meting 2 korter duurt dan in meting 1. Dit verschil is niet significant en deze daling is niet heel sterk.

3.3 Ruimte

Gedurende meting 1 en meting 2 is er geen significante verandering in het type ruimte waarin jongeren ongepland gedwongen afgezonderd worden. Ook als wordt gekeken naar de inzet van het type ruimte ten opzichte van elkaar, zijn er geen verschillen. Jongeren worden gedurende meting 1 en meting 2 niet vaker of minder vaak in de eigen kamer geplaatst dan in een overige ruimte of isoleer- of separeerruimte. Er is alleen een significant verschil in de inzet van een isoleer- of separeerruimte ten opzichte van de inzet van een overige ruimte: tijdens meting 2 worden jongeren, ten opzichte van meting 1, vaker in een isoleer- of separeerruimte dan in een overige ruimte geplaatst.

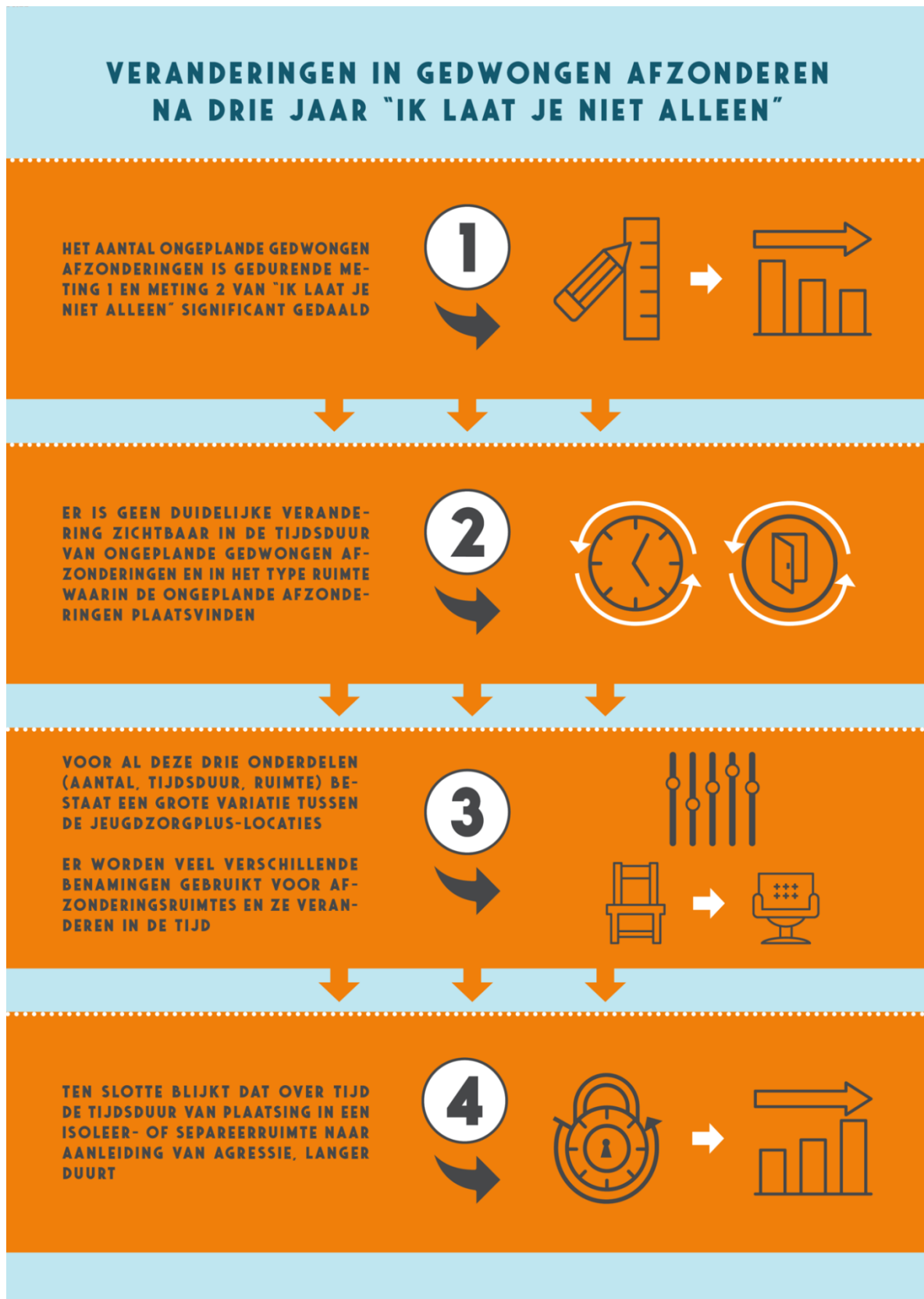
3.3.1 Isoleer- of separeerruimte

De duur van een ongeplande gedwongen afzondering in een isoleer- of separeerruimte was tijdens meting 1 en meting 2 elke opeenvolgende maand langer. Dit verschilt wel tussen JeugdzorgPlus-locaties. De stijging in tijdsduur van een ongeplande gedwongen afzondering in een isoleer- of separeerruimte is in meting 1 en meting 2 vergelijkbaar. Ten slotte blijkt dat wanneer een jongere in een isoleer- of separeerruimte wordt geplaatst vanwege agressie, deze afzondering significant langer duurt in meting 2 dan in meting 1. Bij het verstoren van de orde en/of het overtreden van de regels en zelfbeschadiging is er geen significant verschil in tijdsduur in een isoleer- of separeerruimte in meting 2 ten opzichte van meting 1.

3.4 Samenvatting

1. Het aantal ongeplande gedwongen afzonderingen is gedurende meting 1 en meting 2 van “Ik laat je niet alleen” significant gedaald.
2. Er is geen duidelijke significante verandering zichtbaar in de tijdsduur van ongeplande gedwongen afzonderingen en in het type ruimte waarin de ongeplande afzonderingen plaatsvinden.
3. Voor al deze drie onderdelen (aantal, tijdsduur, ruimte) bestaat een significante variatie tussen de JeugdzorgPlus-locaties: bij de ene locatie heeft wel een verandering plaatsgevonden en bij de andere locatie niet of minder sterk.

4. Ten slotte blijkt dat over tijd de tijdsduur van een plaatsing in een isoleer- of separeerruimte langer duurt. Als een jongere vanwege agressie in een isoleer- of separeerruimte geplaatst wordt, dan duurt deze afzondering significant langer in meting 2 dan in meting 1. Bij andere typen aanleidingen wordt deze verandering niet gezien.

4. Gedeelde elementen in methoden en manieren om gedwongen afzonderen te voorkomen

4.1 Wat zijn volgens medewerkers in de residentiële jeugdhulp gedeelde elementen in methoden en manieren om gedwongen afzonderen te voorkomen?

In “Ik laat je niet alleen” wordt onderzocht wat nodig is om gedwongen afzonderen in de JeugdzorgPlus op een duurzame manier te verminderen. Eén van de zes kernstrategieën is het gebruik van methoden om gedwongen afzonderen te voorkomen (NASMHPD, 2008). Na etappe 2 werd een overzicht van methoden en manieren gemaakt die in de JeugdzorgPlus worden ingezet om gedwongen afzonderen te voorkomen. In etappe 3 werd als vervolgstap onderzocht wat de onderliggende werkzame elementen zijn van deze methoden en manieren. Om dit te onderzoeken werd niet alleen gesproken met medewerkers uit de gesloten jeugdzorg, maar ook met medewerkers uit de jeugd ggz en de open jeugdzorg. Het doel was om een overzicht te krijgen van de gedeelde werkzame elementen in methoden en manieren om gedwongen afzonderen te voorkomen. Hierdoor wordt het mogelijk om voor de residentiële jeugdhulp beter te begrijpen wat er gedaan wordt en nodig is om gedwongen afzonderen te voorkomen.

Tijdens etappe 3 is in 11 semi-gestructureerde interviews gesproken met medewerkers van 10 verschillende organisaties uit de residentiële jeugdhulp. In deze interviews is medewerkers gevraagd te vertellen welke methoden en manieren zij inzetten om gedwongen afzonderen te voorkomen, en welke elementen uit deze methoden en manieren volgens hen specifiek bijdragen aan het voorkomen van gedwongen afzondering. Hieruit zijn zes gedeelde elementen naar voren gekomen: (1) herkennen van en reageren op individuele behoeften; (2) bevorderen van autonomie; (3) investeren in de relatie; (4) transparantie en open communicatie; (5) betrekken van ouders/verzorgers; en (6) een breed scala aan activiteiten aanbieden.

4.1.1 Herkennen van en reageren op individuele behoeften

Het eerste gedeelde element dat naar voren komt, is continu bewustzijn op het feit dat elk kind verschillend is: iedereen heeft andere behoeften en deze kunnen over tijd veranderen. Wanneer het medewerkers niet lukt om de individuele behoeften van kinderen en jongeren te herkennen en daar op tijd op te reageren, liggen (verdere) escalatie en gedwongen afzondering op de loer. Als medewerkers continu de (veranderende) behoeften van kinderen en jongeren in verschillende situaties herkennen en daarop reageren, helpt dat kinderen om ontspannen te blijven of worden. Het verschilt per kind hoe een medewerker het beste kan bijdragen aan de individuele behoeften. *Medewerker: “Het is belangrijk om te weten hoe je een kind of jongere kan helpen als hij of zij spanning ervaart. Sommigen hebben behoefte aan persoonlijke aandacht en een gesprek, terwijl anderen afleiding nodig hebben door bijvoorbeeld te voetballen of wandelen.”* Het werken met een individueel plan waarin beschreven staat wat elk kind en elke jongere nodig heeft in verschillende situaties, werd dan ook vaak genoemd. *Medewerker: “In een individueel plan schrijft het kind of de jongere op wat hij of zij kan doen en wat anderen kunnen doen om ervoor te zorgen dat hij of zij ontspannen blijft of, als de spanning stijgt, weer ontspannen wordt.”* Aangezien de behoeften van kinderen en jongeren over tijd kunnen veranderen, is het individueel plan ook onderhevig aan verandering en moet dit regelmatig met het kind/de jongere en een medewerker geëvalueerd worden. Daarnaast noemen medewerkers dat het helpt om het dagprogramma aan te laten sluiten bij de individuele behoeften van elk kind en elke jongere. Het kind of de jongere moet dan ook betrokken zijn bij het samenstellen van het eigen dagprogramma. Nog een andere manier om bij te dragen aan de individuele behoeften van kinderen en jongeren is door bij de start van de opname stil te staan bij het perspectief van het kind of de jongere. *Medewerker: “Wat wil het kind of de jongere en wat heeft hij of zij nodig? Bij opname zou de belangrijkste vraag moeten zijn: welke obstakels staan er in de weg om jouw doel te behalen en hoe kunnen wij je helpen om die obstakels te*

overwinnen?” Medewerkers geven aan dat wanneer kinderen en jongeren zich bewust zijn van hun doel (bijvoorbeeld teruggaan naar huis of zelfstandig wonen), zij meer gemotiveerd zijn om richting dat doel te werken en er minder snel sprake is van negatieve emoties, die kunnen leiden tot incidenten.

4.1.2 Bevorderen van autonomie

Volgens medewerkers staat het bevorderen van autonomie bij kinderen en jongeren centraal in het voorkomen van escalatie van gedrag en gedwongen afzondering. Een omgeving waarin kinderen en jongeren aangemoedigd worden zelf besluiten te nemen en te leren van de (positieve en negatieve) gevolgen daarvan, kan volgens medewerkers bijdragen aan het verminderen van irritaties en op die manier escalatie voorkomen. *Medewerker: “Het gaat erom dat je misstappen van kinderen en jongeren anders benadert. Als medewerker is het niet onze taak om een kind of jongere te straffen, boven de ander te staan of het kind of de jongere in een bepaalde richting te sturen. Wat je eigenlijk zou willen doen is de-escaleren en een kind of jongere de kans geven om te leren van een misstap.”* Dit vraagt om geduld: medewerkers moeten hun behoefte kunnen onderdrukken om de controle over te nemen in een situatie die het kind of de jongere zelf gecreëerd heeft. Het kind of de jongere neemt het besluit om iets op een bepaalde manier te doen en als dat besluit leidt tot een ongewenste situatie (van het niet houden aan afspraken tot het pesten van anderen), kan escalatie voorkomen worden door een leerervaring te creëren en te benoemen dat het gedrag van het kind of de jongere niet acceptabel is. Volgens medewerkers zou dit gedaan moeten worden wanneer het kind of de jongere weer rustig is. Dan kan de medewerker een gesprek aangaan met het kind of de jongere, waarin gesproken wordt over het besluit, de gevolgen en mogelijke oplossingen. *Medewerker: “Je zegt tegen het kind of de jongere dat je wilt praten over wat er gebeurd is en wat er nu gedaan moet worden. Heeft hij of zij een oplossing? Dit kan een verontschuldiging zijn – wat laat zien dat hij of zij begrijpt dat het gedrag niet acceptabel is – of een handgeschreven kaart of zelfgemaakte taart. Het is een klein gebaar, maar het leert het kind dat het mogelijk is om dingen op te lossen en incidenten te voorkomen.”* Op deze manier leert het kind/de jongere reflecteren op eigen beslissingen en verantwoordelijkheid te nemen voor de gevolgen. Medewerkers benadrukken echter ook dat er verschillen zijn tussen individuen, ook afhankelijk van de specifieke problematiek van de jongere: de één kan beter of sneller met autonomie omgaan, terwijl de ander het een stuk lastiger vindt. *Medewerker: “Het werkt niet altijd. Soms zijn er kinderen of jongeren die telkens dezelfde misstap maken.”* Het is dan ook van belang om de mate van autonomie aan te laten sluiten bij wat het kind of de jongere aan kan.

4.1.3 Investeren in de relatie

Als derde element komt naar voren hoe belangrijk het is om te zorgen dat je een kind of jongere goed kent en investeert in de therapeutische relatie. *Medewerker: “Je moet weten wat er in het leven van het kind of de jongere gebeurt. Als je weet dat iemand slecht nieuws heeft gekregen of betrokken was bij een vechtpartij op school, dan kun je rekening houden met die situatie en zo escalatie voorkomen.”* Met andere woorden, het is gemakkelijker om te anticiperen op het gedrag van het kind of de jongere als je diegene en zijn of haar gedrag goed genoeg kent. *Medewerker: “Als je weet dat het gedrag van een kind of jongere voortkomt uit verdriet, druk dan geen alarm. Neem de tijd om een arm om diegene heen te slaan en praat met elkaar. Vaak worden kinderen of jongeren dan vanzelf rustig en is afzonderen niet nodig.”* Dit benadrukt tegelijkertijd het belang van het werken met een team van vaste medewerkers. Dit zorgt er namelijk voor dat de kinderen of jongeren altijd een bekend gezicht zien, wat een gevoel van veiligheid creëert. *Medewerker: “Dan weten ze [kinderen en jongeren] dat die medewerker hen kent en begrijpt wat ze nodig hebben. Als er die dag een onbekende medewerker op de groep staat, dan zien zij dat als een onveilige situatie. Ze denken dat die persoon niet weet wat zij nodig hebben of hoe dingen werken op de groep. Daar kunnen ze overstuur van raken.”* Daarnaast benadrukken medewerkers dat de relatie tussen medewerker en kind of jongere gebaseerd moet zijn op gelijkwaardigheid en respect. Hiermee bedoelen zij dat de medewerker en het kind/de jongere zich moeten kunnen inbeelden hoe iets voor de ander is. Dit

zorgt er volgens medewerkers niet alleen voor dat voorkomen wordt dat de medewerker te snel de controle in een situatie overneemt, maar voorkomt ook dat het kind of de jongere de behoefte voelt om tegen de medewerker in te gaan. *Medewerker: "Ik heb de sleutel, dus ik ben de baas. Dat werkt niet. Niemand zou dat leuk vinden. Als ik diegene zou zijn zonder sleutel, zou ik dat ook niet leuk vinden. Natuurlijk zou ik dan geïrriteerd zijn."*

4.1.4 Transparantie en open communicatie

Transparantie en open communicatie zijn op meerdere niveaus van belang: tussen het kind of de jongere en de medewerker; tussen de ouders/verzorgers en de medewerker; en tussen medewerkers onderling. Volgens medewerkers zijn transparantie en open communicatie de meest directe manier om escalatie van gedrag en gedwongen afzondering te voorkomen. Als medewerkers erop kunnen vertrouwen dat het kind of de jongere open is over wat er in hem of haar omgaat, dan is het voor medewerkers gemakkelijker om op de juiste manier te reageren. Andersom geldt dat wanneer medewerkers open zijn over hun gedachten en gevoelens, dit het kind of de jongere uitnodigt om hetzelfde te doen. *Medewerker: "We zijn altijd open over alles. Op die manier zijn er geen geheimen. Als ik het gevoel krijg dat een kind of jongere suïcidale gedachten heeft, dan ga ik hem of haar niet vragen om een spelletje te spelen samen. Dan ben ik eerlijk en direct en dan vertel ik hem of haar dat ik denk dat hij of zij denkt aan suïcide. Dat geeft het kind of de jongere de kans om er met mij open over te praten."* Daarnaast zouden ook ouders/verzorgers en medewerkers open en transparant moeten zijn in hun communicatie met elkaar. Op deze manier krijgen medewerkers meer inzicht in het gedrag en de situatie van het kind of de jongere en andersom. Dit maakt dat medewerkers (toekomstige) situaties die mogelijk kunnen leiden tot escalaties van gedrag bij een kind of jongere beter kunnen inschatten en voorkomen. In sommige gevallen kan het ook leiden tot een leerervaring voor zowel het kind als de ouders/verzorgers. *Medewerker: "Bij ons was er een meisje opgenomen die haar moeder belde om te zeggen dat ze teveel paracetamols had ingenomen. De moeder belde mij in paniek, wat mij de kans gaf om haar te informeren over deze ongezonde manier van hulp vragen door haar dochter. Ze kan jou bellen, dus kan ze mij ook bellen. Laat je dochter mij bellen. Ik ben hier voor haar en ze kan gewoon naar mij komen."* Ten slotte zijn transparantie en open communicatie tussen medewerkers van belang. Hierdoor kunnen medewerkers open met elkaar praten over hun onzekerheden en valkuilen met betrekking tot het voorkomen van gedwongen afzondering. Medewerkers die open naar elkaar durven te zijn, vinden het gemakkelijker om steun te zoeken bij elkaar en elkaar advies te geven over hoe afzondering voorkomen kan worden. Elkaar niet beschuldigen of veroordelen is daarbij van groot belang. *Medewerker: "Als ik twijfel, dan praat ik met mijn collega's. Soms heb ik het nodig om met iemand te sparren en de ander te vragen wat volgens hem of haar zou kunnen helpen. Op die manier kun je soms escalatie voorkomen, simpelweg door het erover te hebben met anderen."*

4.1.5 Betrekken van ouders/verzorgers

Over het algemeen weten ouders/verzorgers het beste wat hun kind nodig heeft. Zij weten wat werkt om hun kind gerust te stellen en wat je kunt doen om escalatie van gedrag te voorkomen. Deze informatie is waardevol voor medewerkers die met het kind of de jongere werken, aangezien het hen inzicht geeft in hoe zij oplopende spanning kunnen signaleren en wat wel of niet werkt om (verdere) escalatie van gedrag en gedwongen afzondering te voorkomen. *Medewerker: "Ouders/Verzorgers kunnen een preventieve rol hebben. Wij hebben een ouder gehad die een gesprek had aangevraagd met een medewerker en haar kind, zodat zij de medewerker en haar kind kon vertellen over hoe zij dingen het beste konden aanpakken."* Zodoende kan het betrekken van de ouders/verzorgers helpend zijn in het behandeltraject van het kind of de jongere. Volgens medewerkers zou dit gedaan moeten worden vanaf de start van het behandeltraject (bijvoorbeeld het betrekken van ouders/verzorgers bij het opstellen van het behandelplan) en tijdens de behandeling (bijvoorbeeld door contact tussen ouders/verzorgers en het kind of de jongere aan te moedigen).

4.1.6 Een breed scala aan activiteiten aanbieden

Medewerkers benoemen dat om escalatie van gedrag en afzondering te voorkomen, het nodig is om creatief te zijn en de mogelijkheid te hebben om kinderen en jongeren een breed scala aan activiteiten aan te bieden. Als een medewerker het kind of de jongere een activiteit aanbiedt, kan dit hem of haar helpen om met gevoelens om te gaan of daarvan afgeleid te raken. Op deze manier kunnen escalatie van gedrag en afzondering voorkomen worden. Aangezien elk kind anders is, kunnen zij allemaal iets anders nodig hebben om te ontspannen. *Medewerker: "Soms kan ik al aan het kind of de jongere zien dat het niet goed gaat. Dan vraag ik hem of haar of er iets aan de hand is en of hij of zij een stukje met me wil wandelen of een kopje thee wil drinken."* Er zijn echter ook kinderen en jongeren die stoom moeten afblazen om rustig te worden. *Medewerker: "Jongeren moeten zo nu en dan uitgelaten worden. Ze hebben veel energie en moeten fysiek iets doen om rustig te worden."* Het is van belang om creatief te zijn of de mogelijkheid te hebben om uit verschillende activiteiten voor kinderen en jongeren te kiezen. Dit maakt het voor medewerkers gemakkelijker om de activiteit aan te laten sluiten aan de behoeften van het kind of de jongere.

4.2 Randvoorwaarden die bijdragen aan het voorkomen van gedwongen afzondering

Volgens medewerkers worden er in de gehele residentiële jeugdhulp methoden en manieren ingezet om gedwongen afzonderen te voorkomen. Hierboven werden de onderliggende gedeelde elementen in die methoden en manieren beschreven. Medewerkers geven echter ook aan dat, hoewel ze zich bewust zijn van het belang van het werken op de manier zoals hierboven werd beschreven, dit niet altijd lukt. Het inzetten van deze methoden en manieren is niet in elke instelling, altijd en bij iedere medewerker *'top of mind'*: medewerkers benoemen dat ze er niet regelmatig bewust bij stilstaan en dat het in de waan van de dag weleens vergeten wordt. Door de drukte die medewerkers ervaren, is er niet altijd voldoende tijd om genoeg aandacht te besteden aan het op de juiste manier inzetten van methoden en manieren om afzonderen te voorkomen. Hierop reflecterend is aan medewerkers gevraagd wat er volgens hen nodig is om de methoden en manieren goed te implementeren en te borgen.

Uit de interviews kwamen zeven randvoorwaarden naar voren die volgens medewerkers van belang zijn om de gedeelde elementen uit methoden en manieren goed te implementeren en te borgen, zodat gedwongen afzonderen zo veel als mogelijk kan worden voorkomen. Drie van deze randvoorwaarden gaan over de medewerker. Ten eerste zou *persoonlijke ontwikkeling* van medewerkers (bijvoorbeeld supervisie, coaching, leren van nieuwe methodieken om afzondering te voorkomen) aangemoedigd moeten worden en prioriteit moeten krijgen. Hierdoor zouden medewerkers meer tijd hebben om te reflecteren op hun manier van werken, hoe hun persoonlijkheid invloed heeft op hun werk en hoe zij hun werkzaamheden verder kunnen verbeteren. Ten tweede zouden medewerkers meer tijd en verantwoordelijkheid moeten krijgen om te *experimenteren met (nieuwe) manieren* om gedwongen afzondering te voorkomen. Wanneer medewerkers de ruimte krijgen om *'out of the box'* te denken, kan dit leiden tot nieuwe, creatieve ideeën om afzondering te voorkomen. Ten slotte moet de *samenstelling van het team* van medewerkers voldoende aandacht krijgen. Een team moet stabiel (weinig wisselingen van medewerkers), divers (verschillende persoonlijkheden die elkaar aanvullen) en open (vrij met elkaar durven spreken) zijn. Deze aspecten dragen bij aan het gevoel van veiligheid en vertrouwen binnen een team van medewerkers, waardoor medewerkers zich kwetsbaar durven opstellen en openlijk met elkaar durven te praten over hoe afzondering voorkomen kan worden.

De vier overige randvoorwaarden gaan over de organisatie. Als eerste zouden instellingen tijd en moeite moeten nemen om *intern breed draagvlak* te creëren voor het verminderen van gedwongen afzonderen. Zonder breed intern draagvlak is het lastig om het gewenste doel te bereiken. Er zou aandacht moeten zijn voor de volgende aspecten: een duidelijke missie en visie; continue aandacht voor het verminderen van gedwongen afzonderen; open discussies tussen medewerkers

aanmoedigen; het betrekken van alle lagen van de organisatie (leefgroepen, medewerkers, onderwijs, management, ondersteunende diensten, etc.); medewerkers voorzien van training, scholing en supervisie; en begrip en empathie tonen voor medewerkers gedurende dit proces. Kort gezegd is het uitspreken dat je gedwongen afzonderen wilt verminderen niet voldoende: kom je beloftes na en neem daar de tijd voor. Ten tweede moeten instellingen een beweging maken naar *kleinschaligheid* (leefgroepen met maximaal zes kinderen of jongeren). Medewerkers kunnen hierdoor meer tijd doorbrengen met elk individu, waardoor het voor hen gemakkelijker is om signalen op te pikken van escalerend gedrag. Ten derde moet het *gebouw* van de instelling zo *open en kindvriendelijk* mogelijk zijn. Aangezien gesloten deuren agressie kunnen opwekken bij kinderen en jongeren, kan afzondering voorkomen worden door open ruimten te creëren en deuren zo veel mogelijk open te houden. Ten slotte kan het waardevol zijn voor instellingen om *actief de samenwerking op te zoeken* met andere instellingen. Het delen van goede voorbeelden en kennis over hoe gedwongen afzonderen voorkomen kan worden, kan bijdragen aan verminderen van gedwongen afzonderen.

4.3 De beweging naar nul gedwongen afzonderingen volgens medewerkers

Hoe gemakkelijk of lastig het is om het aantal gedwongen afzonderingen terug te brengen naar nul, verschilt volgens medewerkers per setting en instelling. Volgens medewerkers vraagt een open behandelsetting meer van kinderen en jongeren (zij moeten met meer verantwoordelijkheden om kunnen gaan) en hebben kinderen en jongeren daar tegelijkertijd meer mogelijkheden om buiten het terrein van de instelling tot rust te komen. Een gesloten behandelsetting daarentegen biedt kinderen en jongeren minder bewegingsvrijheid en de geslotenheid op zich leidt al tot spanning, bijvoorbeeld doordat jongeren gesloten deuren niet zelfstandig kunnen openen, niet zomaar naar buiten kunnen en niet zomaar de spanning die het wonen in een grote leefgroep met zich meebrengt kunnen ontlopen. De gesloten setting vraagt van medewerkers meer creativiteit om gedwongen afzonderen te voorkomen als de spanning oploopt. Desondanks streven alle medewerkers in de residentiële jeugdhulp naar nul gedwongen afzonderingen. Volgens de meeste medewerkers is het daadwerkelijk behalen van dit doel echter zeer lastig. Hier werden drie redenen voor genoemd. Ten eerste kan het inzetten van gedwongen afzondering volgens medewerkers noodzakelijk zijn wanneer de veiligheid van het kind, de jongere of anderen in het geding komt. De voorbeelden die medewerkers omschreven betroffen allen situaties waarin het kind of de jongere extreem agressief gedrag richting anderen liet zien. In dergelijke situaties hebben medewerkers het gevoel dat zij iets achter de hand moeten hebben om de veiligheid van anderen en zichzelf te waarborgen. Ten tweede kunnen sommige alternatieven voor gedwongen afzondering, zoals vastpakken, vasthouden of assistentie door de politie, volgens medewerkers door kinderen en jongeren ervaren worden als schadelijker of bedreigender dan een gedwongen afzondering door henzelf, als bekenden voor het kind. Als laatste zijn er kinderen of jongeren die soms om een afzondering vragen, omdat zij het gevoel hebben dat dit hen helpt om rustig te worden. Medewerkers stellen dat als een kind of jongere hierom vraagt, zij aan deze behoefte willen voldoen. Tegelijkertijd wordt ook genoemd dat juist de gesloten setting kan leiden tot de behoefte aan rust en dat het beter zou zijn om op andere manieren, op maat en zonder dwang, te zorgen dat jongeren de mogelijkheid hebben om tot rust te komen als dat nodig is.

4.4 Samenvatting

Samenvattend blijkt uit de interviews met medewerkers dat er zes gedeelde elementen zijn die in de residentiële jeugdhulp bijdragen aan het voorkomen van gedwongen afzondering: (1) herkennen van en reageren op individuele behoeften; (2) bevorderen van autonomie; (3) investeren in de relatie; (4) transparantie en open communicatie; (5) betrekken van ouders/verzorgers; en (6) een breed scala aan activiteiten aanbieden. Om goed vorm te kunnen geven aan deze zes elementen en zo gedwongen afzondering te voorkomen, zijn volgens medewerkers ook enkele randvoorwaarden van belang. Op het niveau van de medewerkers gaat dit om: persoonlijke ontwikkeling; experimenteren met alternatieven; en aandacht voor de samenstelling van het team. Op organisatieniveau zijn de volgende randvoorwaarden van belang: breed draagvlak creëren; kleinschalige leefgroepen; een

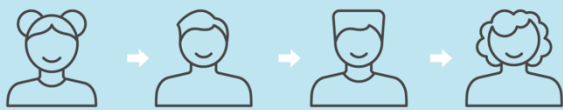
open en kindvriendelijk gebouw; en samenwerking tussen instellingen. De vraag blijft echter of deze gedeelde elementen en randvoorwaarden voldoende zijn om in de residentiële jeugdhulp volledig naar nul gedwongen afzonderingen te gaan. Volgens medewerkers zal dit verschillen per setting, instelling en situatie (denk bijvoorbeeld aan extreem agressief gedrag). Desondanks streven alle medewerkers in de residentiële jeugdhulp naar nul gedwongen afzonderingen. Zo lang het doel van nul gedwongen afzonderingen nog niet behaald is, is het volgens hen daarom belangrijk om het gebruik van gedwongen afzondering niet te zien als iets waar een medewerker zich voor hoeft te schamen, maar als leermoment om gezamenlijk te onderzoeken hoe gedwongen afzonderen in de toekomst verder voorkomen kan worden.

GEDEELDE ELEMENTEN IN METHODEN & MANIEREN OM GEDWONGEN AFZONDEREN TE VOORKOMEN

11
INTERVIEWS

10
INSTELLINGEN
VOOR JZ+, JEUGD-GGZ
EN OPEN JEUGDZORG

- 1** **HERKENNEN VAN EN REAGEREN OP INDIVIDUELE BEHOEFTE**

ELK KIND IS VERSCHILLEND: IEDEREEN HEEFT ANDERE BEHOEFTE EN DEZE KUNNEN OVER TIJD VERANDEREN
- 2** **BEVORDEREN VAN AUTONOMIE**

EEN OMGEVING WAARIN KINDEREN EN JONGEREN AANGEMOEDIGD WORDEN ZELF BESLUITEN TE NEMEN EN TE LEREN KAN BIJDRAGEN AAN HET VERMINDEREN VAN IRRITATIES EN ESCALATIES
- 3** **INVESTEREN IN DE RELATIE**

HET IS GEMAKKELIJKER OM TE ANTICIPEREN OP HET GEDRAG VAN HET KIND OF DE JONGERE ALS JE DIEGENE EN ZIJN OF HAAR GEDRAG GOED GENOEG KENT
- 4** **TRANSPARANTIE EN OPEN COMMUNICATIE**

TRANSPARANTIE EN OPEN COMMUNICATIE ZIJN OP MEERDERE NIVEAUS VAN BELANG: TUSSEN HET KIND OF DE JONGERE EN DE MEDEWERKER; TUSSEN DE OUDERS/VERZORGERS EN DE MEDEWERKER; EN TUSSEN MEDEWERKERS ONDERLING
- 5** **BETREKKEN VAN OUDERS/VERZORGERS**

OVER HET ALGEMEEN WETEN OUDERS/VERZORGERS HET BESTE WAT HUN KIND NODIG HEEFT. ZIJ WETEN WAT WERKT OM HUN KIND GERUST TE STELLEN EN WAT JE KUNT DOEN OM ESCALATIE VAN GEDRAG TE VOORKOMEN
- 6** **EEN BREED SCALA AAN ACTIVITEITEN AANBIEDEN**

HET IS NODIG OM CREATIEF TE ZIJN EN DE MOGELIJKHEID TE HEBBEN OM KINDEREN EN JONGEREN EEN BREED SCALA AAN ACTIVITEITEN AAN TE BIJEN

5. Actieonderzoek in het lerend netwerk van “Ik laat je niet alleen”

5.1 Vijf kenmerken van een lerend netwerk

Actieonderzoek is gericht op veranderen, leren en het ontwikkelen van kennis. Een lerend netwerk draagt hieraan bij. Aan de basis van een lerend netwerk ligt een vorm van systeemdenken, gericht op het onderzoeken van het grotere geheel en het begrijpen van grotere patronen.¹ Wat maakt een lerend netwerk lerend? In de literatuur² keren vijf kenmerken terug (bijvoorbeeld, Bell e.a., 2006; Earl & Katz, 2005; Senge, 1990; Stoll e.a., 2006):

1. Een lerend netwerk helpt deelnemers grotere patronen te zien en het grotere geheel in plaats van momentopnamen van delen van een systeem.
2. Een lerend netwerk helpt en faciliteert om het eigen leerproces van deelnemers te verbinden aan het leerproces van het grotere geheel. Hiermee faciliteert het lerend netwerk professionele ontwikkeling.
3. Een lerend netwerk bevordert en versterkt samenwerking.
4. Een lerend netwerk draagt bij aan het ontwikkelen van een gemeenschappelijke visie en gedeeld toekomstbeeld.
5. Een lerend netwerk versterkt het ‘institutioneel leren’ binnen organisaties. Deelnemers krijgen toegang tot nieuwe beelden en praktijken van andere deelnemers.

5.2 Etappe 3

Het lerend netwerk van “Ik laat je niet alleen” wordt met onderzoek en data ondersteund door de AWRJ en ten aanzien van het ontwikkelen van het professioneel leren is er ondersteuning vanuit het NJi. De data uit registratie zijn tijdens alle bijeenkomsten van het lerend netwerk teruggekoppeld en besproken: welke ontwikkeling zien we en wat betekent deze ontwikkeling? Gaandeweg leek zich hierin een zekere ‘verzadiging’ voor te doen: er werden geen nieuwe inzichten meer toegevoegd aan het begrijpen van de data.

In etappe 2 zijn professionaliseringsvraagstukken geïdentificeerd (Van Dorp e.a., 2020, Bijlage 6). Voor etappe 3 hebben ambassadeurs aangegeven intensiever met en van elkaar te willen leren. Aan het begin van deze etappe hebben de ambassadeurs de voor hen essentiële vraagstukken rondom het terugdringen van gedwongen afzondering gededd. Deze belangrijkste vraagstukken zijn vervolgens omgezet in leerthema’s. Elke bijeenkomst stond in het teken van één leerthema en is voorbereid door een groep ambassadeurs vanuit twee tot drie JeugdzorgPlus-locaties, ondersteund door een adviseur beroepsprofessionaliteit en vakmanschap van het NJi. De manier van voorbereiden van de leerthema’s verschilde: van het zelf uitvoeren van een onderzoek onder medewerkers, tot het putten uit eigen ervaring, tot het consulteren van een expert. De bijeenkomsten vonden allen online plaats. De werkvormen varieerden van een plenaire presentatie tot opdrachten en reflecties in break-out rooms en het delen van filmpjes. Soms waren er ook extern genodigden aanwezig.

¹ Systeemdenken is een verzamelnaam voor een groot vakgebied met veel benaderingen, dat de werkelijkheid onderzoekt als systeem, gericht op het waarnemen van onderlinge verbanden, relaties en patronen in plaats van op onderdelen en momentopnamen binnen systemen. Een uitgebreid overzicht van benaderingen van systemen geven Kessener en Van Oss (2019) in *‘Meer dan de som der delen. Systeemdenkers over organiseren en veranderen’*. Amsterdam: Boom Uitgevers.

² Met name in het onderwijs is uitgebreid onderzoek gedaan naar de werking van professionele lerende netwerken en de uitkomsten die ze genereren.

Hieronder worden de vijf leerthema's, de voorbereidingswijze, de manier waarop de leersessie werd vormgegeven en de geleerde lessen weergegeven.

5.2.1 Stress op de groep: hoe vallen we niet terug in oude gewoontes?

In de voorbereiding werd een expert/onderzoeker geconsulteerd en voerde het voorbereidingsteam zelf een onderzoek uit naar stress op de groep in een aantal JeugdzorgPlus-instellingen. Tijdens de bijeenkomst werden de resultaten van het onderzoek gepresenteerd en gaf de expert/onderzoeker een presentatie over repressie. De leerbijeenkomst leverde onder andere de volgende inzichten en leerpunten op:

- Repressie gaat over doelbewust schade toebrengen aan jongeren en het onwettig of willekeurig beperken van vrijheid.
- Repressie zit in heel veel kleine dingen en praktijken.
- Het onderzoek in de instellingen liet zien dat medewerkers enorm veel behoefte hebben aan intervisie en supervisie en vooral '*coaching on the job*' via een boventallig medewerker.

5.2.2 Leiderschap in onrustige tijden: hoe houd je focus op verminderen van gedwongen afzonderen, terwijl er om je heen van alles gebeurt?

In de voorbereiding wisselde de voorbereidingsgroep inzichten uit op basis van praktijkervaringen. Tijdens de bijeenkomst werden de gevonden inzichten gepresenteerd. Vervolgens werd hierop gereflecteerd in break-out rooms. De leerbijeenkomst leverde onder andere de volgende inzichten en leerpunten op:

- Er was herkenning en erkenning van waar iedereen in de eigen instelling mee worstelt.
- Goed leiderschap helpt om inzicht te geven in niet-helpende patronen die gedwongen afzonderen in stand houden.
- Goed leiderschap gaat over lef en kwetsbaarheid tonen.
- De JeugdzorgPlus-instellingen hebben gezamenlijk een verantwoordelijkheid ten aanzien van alle kwetsbare kinderen in Nederland.

5.2.3 De implementatie van alternatieven voor gedwongen afzondering in onmogelijke gebouwen. Wat zijn de mogelijkheden? Waar liggen kansen?

In de voorbereiding deed de voorbereidingsgroep literatuuronderzoek naar wettelijk vastgelegde kaders met betrekking tot de inrichting van en eisen aan gebouwen en werden eigen bevindingen uitgewisseld. Tijdens de bijeenkomst werden de uitkomsten van het literatuuronderzoek en de eigen bevindingen, aan de hand van filmpjes van de locaties, gedeeld. De leerbijeenkomst leverde onder andere de volgende leerpunten op:

- Het principe werd vastgesteld dat elk kind recht heeft op een veilige, schone en gezonde leefomgeving.
- Wettelijk ligt erg weinig vast over de (inrichting van) gebouwen.
- Als de instellingen werken vanuit het uitgangspunt dat zij een gedeelde en gezamenlijke verantwoordelijkheid hebben voor alle jongeren (instellingen, gemeenten) kan er veel van elkaar geleerd worden.

5.2.4 Het consequent nabespreken van gedwongen afzonderen is in de praktijk best lastig. Hoe kunnen we dit verbeteren?

In de voorbereiding werd literatuuronderzoek gedaan naar nabespreken en werden de gebruikte methodieken onderling uitgewisseld. Tijdens de bijeenkomst werden de bevindingen op basis van het literatuuronderzoek gepresenteerd. Er vond een discussie plaats over de ingezette methodieken. De leerbijeenkomst leverde onder andere de volgende leerpunten op:

- Een eerste, acute evaluatie dient zo snel mogelijk na de gedwongen afzondering plaats te vinden om trauma en stress te verminderen.
- Het evalueren van een incident (gericht op het verminderen van de nadelige gevolgen ervan) is niet hetzelfde als het evalueren van dwang (gericht op het leren hoe dit te verminderen).
- Schematherapeutisch werken is niet zo gemakkelijk, maar biedt de mogelijkheid om gezamenlijk (de jongere en de zorgverlener) tot inzicht te komen en de relatie te herstellen.
- In veel instellingen wordt nog steeds een schrijfpodracht ingezet als basis voor nabespreking, maar door jongeren wordt dit vaak als straf ervaren.

5.2.5 Leren van registreren: hoe doe je dat?

Deze bijeenkomst staat gepland voor 2 juli aanstaande. Het uitgangspunt zullen de ervaringen van één van de JeugdzorgPlus-locaties zijn die zelf een goed werkzame manier van registreren en terugkoppelen heeft ontwikkeld en geïmplementeerd.

5.3 Evaluatie van het lerend netwerk

In mei 2021 werd met de ambassadeurs de lerende werking van etappe 3 geëvalueerd. Hieronder volgt een reflectie op deze evaluatie. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen het lerend effect op het niveau van het individu, het niveau van de organisatie en het niveau van de gehele JeugdzorgPlus-sector. Ook werd in kaart gebracht wat de ambassadeurs belangrijke bevorderende en belemmerende factoren vonden in het leren. Tot slot wordt nagegaan of de eerder beschreven vijf kenmerken terug worden gezien in de ontwikkellijnen van het lerend netwerk van “Ik laat je niet alleen”.

5.3.1 Persoonlijk leerproces

In etappe 3 kwamen tijdens de bijeenkomsten steeds zes belangrijke elementen terug. Hieronder wordt, op volgorde van belangrijkheid, geschetst waar voor de ambassadeurs de grootste lerende beweging zit.

1. Spontane uitwisseling van successen en leermomenten werd het hoogst gewaardeerd door de ambassadeurs.
2. Gevolgd door de elementen ‘als groep met leerthema aan de slag’ en ‘voorbereiding leerthema’.
3. Bespreken cijfers in de organisatie.
4. Inbreng van externe deskundigen.
5. Aanleveren en bespreken van cijfers in het netwerk.

Meerdere ambassadeurs geven aan dat deelname aan het lerend netwerk heeft geleid tot een verandering van mindset bij hen zelf: *“Op eigen kamer’ vond ik eerder echt geen afzonderen. Sinds dit lerend netwerk is er een knop omgegaan en kan ik niet meer terug naar het oude normaal”*. Een andere ambassadeur vertelt: *“Ik heb ontdekt dat ik niet alleen leer door te praten en te doen, maar ook door te zien”*. Dit naar aanleiding van de filmpjes die door verschillende instellingen zijn gemaakt van de gebouwen en ruimtes waar zij werken.

Opvallend is dat het aanleveren en bespreken van cijfers, een belangrijk fundament onder het lerend netwerk, relatief laag scoort. Eén van de ambassadeurs ervaart het als belemmerend dat de cijfers nog steeds niet bij naam en toenaam genoemd worden. Een ander geeft juist aan dat het doornemen van maandcijfers voelt als een soort krachtmeting: *“Wie is de beste...”*. Echter is er ook een ambassadeur die aangeeft dat het aanleveren van maandelijkse cijfers ertoe bijdraagt dat ze meer zicht heeft op toe- of afname van gedwongen afzonderingen, waarna ze direct kan uitvragen, interveniëren, sturen en beleid kan uitzetten met behandelaren, leidinggevend en pedagogisch medewerkers. In dit voorbeeld geven de cijfers aanleiding om leiderschap te pakken op de uitkomsten, iets wat niet vanzelfsprekend is voor alle ambassadeurs, bleek uit het leerthema

‘leiderschap in onrustige tijden’. Uit de zes kernstrategieën voor het verminderen en voorkomen van gedwongen afzonderen is bekend dat leiderschap een belangrijke plek inneemt in verandertrajecten.

5.3.2 Leren binnen de organisatie

Als wordt gevraagd naar de invloed van het lerend netwerk van “Ik laat je niet alleen” op de beweging naar nul gedwongen afzonderingen binnen de eigen organisatie, noemen de ambassadeurs vijf punten. Ten eerste is het lerend netwerk een aanjager van de beweging naar nul gedwongen afzonderingen. Het helpt om focus te krijgen op minder repressief werken. Het lerend netwerk zorgt voor een stok achter de deur en het onderwerp ‘stoppen met gedwongen afzonderen’ blijft prioriteit door er steeds met elkaar aandacht voor te hebben. Als tweede noemen de ambassadeurs dat het lerend netwerk inspiratie biedt. Het zorgt voor een brede blik, voor diepgang, en nieuwe inzichten. Als derde noemen ambassadeurs dat het lerend netwerk een rol heeft gespeeld bij bewustwording van hoe belangrijk het gesprek is binnen de eigen locatie over een open en veilig leefklimaat. Deze bewustwording heeft ertoe geleid dat in de instellingen veel vaker het gesprek wordt gevoerd over dit onderwerp, ook vanuit de medewerkers zelf. Het vierde punt dat wordt genoemd is dat reflectie in het netwerk helpt om scherp te zijn en te blijven op verdere implementatie van de doelen van “Ik laat je niet alleen”. Het lerend netwerk werkt ondersteunend bij innovatie, het implementeren van nieuwe ideeën of interventies en borging van hetgeen dat goed gaat. Tot slot leidt deelname aan het lerend netwerk tot minder gedwongen afzonderen. Als gevolg van deelname hebben de deelnemers meer inzicht gekregen in alternatieven, is er gewerkt aan cultuurverandering in de eigen instelling, zijn veilige kamers ingericht als alternatief voor een isoleer- of separeerruimte, en is een werkgroep gestart die zich bezig houdt met terugdringen van gedwongen afzonderen.

Het lerend netwerk van “Ik laat je niet alleen” boekt, zo laat de evaluatie zien, vooral resultaat in een organisatie waarin medewerkers elkaar stimuleren te onderzoeken waar verbeteringen in het leef-, werk- en leerklimaat mogelijk zijn, waar ruimte wordt gegeven en genomen voor sturing op inhoud, waar jongeren worden geraadpleegd en waar een gedeelde focus is op “Ik laat je niet alleen” in alle lagen van de organisatie, van groepsleider tot bestuurder. Op dit gebied bestaat variatie tussen de instellingen: daar waar in alle lagen van de organisatie aandacht voor en focus is op “Ik laat je niet alleen” lukt het beter om gedwongen afzonderen terug te dringen dan in instellingen waar het nog niet of beperkt lukt om alle lagen van de organisatie te betrekken.

5.3.3 Leren als JeugdzorgPlus

Er is steeds meer behoefte ontstaan om de beweging naar minder gedwongen afzonderingen in gezamenlijkheid vorm te geven. Een deelnemer: *“Ik wil het niet alleen, het moet ook”*. Ambassadeurs ervaren veel commitment onder de deelnemers. Herkenning en erkenning in de uitwisseling leveren een belangrijke bijdrage aan het leren als sector. *“We durven ook uit te spreken dat het een moeilijke opdracht is”* en *“Er wordt reëel gekeken naar de doelstelling, gekoppeld aan de behandeling van een complexer wordende doelgroep”*. Het lerend netwerk is inspirerend en helpend om stappen te zetten richting minder gedwongen afzonderingen. Wel geven de ambassadeurs aan dat de samenwerking nog meer opgezocht kan worden. *Ambassadeur: “We zijn nog steeds concurrenten van elkaar. Gezien de complexiteit zouden we ook hier in meer moeten samenwerken”*. Ook geven de ambassadeurs aan dat er meer aandacht mag komen voor het gezamenlijk uitdragen van de doelstelling en beweging. Nu gaat er binnen de instellingen nog onevenredig veel aandacht uit naar verantwoording.

5.3.4 Suggesties voor het vervolg van het lerend netwerk van “Ik laat je niet alleen”

Het lerend netwerk komt naar voren als effectief middel bij het terugdringen van gedwongen afzonderen. Tegelijkertijd geven de ambassadeurs aan dat er nog steeds veel te leren is. De beweging naar minder gedwongen afzonderen is feitelijk nog maar net op gang. Er is dan ook behoefte aan een vervolg van het lerend netwerk, dat ook op langere termijn wordt gefaciliteerd en inhoudelijk wordt ondersteund. Het leren kan op die manier nog een verdiepingsslag krijgen. In de groepsbespreking zijn de volgende suggesties genoemd voor het vervolg van het lerend netwerk:

- Gezamenlijk vormgeven van normenkader waar een afzonderingsruimte aan zou moeten voldoen.
- Andere collega's in de instellingen, zoals groepsleiders en leidinggevendenden/managers, betrekken in het lerend netwerk. Dit komt de continuïteit van het lerend netwerk ten goede.
- Het lerend netwerk inzetten om gezamenlijk de bewegingen van de JeugdzorgPlus naar buiten uit te dragen.
- Helder krijgen welke initiatieven er zijn geweest vanuit het lerend netwerk, wat er nog loopt en wat er nog nodig is, zodat de ambassadeurs naar buiten uit kunnen dragen waar we ons verder in willen ontwikkelen en wat daarvoor nodig is.
- Vanuit inhoud elkaar sneller en makkelijker benaderen en daar zelf een actieve houding in aannemen, zodat de vertaalslag naar de praktijk sneller en gemakkelijker te maken is.
- Het gesprek voeren over hoe we "Ik laat je niet alleen" meer op bestuurlijk- en directieniveau kunnen bespreken. Hoe maken we het onderwerp daar meer levend en leggen we de focus op de kwaliteit van de behandeling (in plaats van alleen gericht te zijn op cijfers)?
- Hoe gaan we straks om met de verandering in de Jeugdwet? Hoe gaan we daarmee werken? Wat betekent dat voor de definities die we gaan hanteren?

5.3.5 Reflectie op basis van de vijf kenmerken van het lerend netwerk

Het lerend netwerk heeft tot nu toe een belangrijke bijdrage geleverd aan het ontwikkelen van een gemeenschappelijke visie en gedeeld toekomstbeeld ten aanzien van het verminderen van gedwongen afzonderen, zelfs over de grenzen van de JeugdzorgPlus: op verschillende open groepen is ook meer aandacht gekomen voor het terugdringen van gedwongen afzonderen en een gezond leefklimaat. Het lerend netwerk heeft bijgedragen aan het inzicht in de grotere patronen van gedwongen afzondering in de instellingen gezamenlijk. Het lerend netwerk ondersteunt zowel het eigen leerproces als het leren binnen organisaties. Er is een grote mate van consensus onder de ambassadeurs en organisaties over het waarom en waartoe van het terugdringen van gedwongen afzonderen. Het leerproces van een organisatie is in sterke mate afhankelijk van een gedeelde focus en strategie op "Ik laat je niet alleen" in alle lagen van de organisatie, van groepsleider tot bestuurder. In de suggesties die worden gegeven voor het vervolg van dit lerend netwerk valt op dat in toenemende mate wordt gedacht vanuit het grotere geheel en het uitdragen hiervan naar de buitenwereld.

ACTIEONDERZOEK IN HET LEREND NETWERK VAN "IK LAAT JE NIET ALLEEN"

5 KENMERKEN LEREND NETWERK

1

HELPT DEELNEMERS GROTERE PATRONEN EN HET GROTERE GEHEEL TE ZIEN IN PLAATS VAN MOMENTOPNAMEN

2

HELPT EN FACILITEERT OM HET EIGEN LEERPROCES VAN DEELNEMERS TE VERBINDEN AAN HET LEERPROCES VAN HET GROTERE GEHEEL

3

EEN LEREND NETWERK BEVORDERT EN VERSTERKT SAMENWERKING

4

DRAAGT BIJ AAN HET ONTWIKKELEN VAN EEN GEMEENSCHAPPELIJKE VISIE EN GEDEELD TOEKOMSTBEELD

5

VERSTERKT HET 'INSTITUTIONEEL LEREN' BINNEN ORGANISATIES

5 LEERTHEMA'S LEREND NETWERK

1

STRESS OP DE GROEP: HOE VALLEN WE NIET TERUG IN OUDE GEWOONTES?

2

LEIDERSCHAP IN ONRUSTIGE TIJDEN: HOE HOUD JE FOCUS OP VERMINDEREN VAN GEDWONGEN AFZONDEREN, TERWIJL ER OM JE HEEN VAN ALLES GEBEURT?

3

DE IMPLEMENTATIE VAN ALTERNATIEVEN VOOR GEDWONGEN AFZONDERING IN ONMOGELIJKE GEBOUWEN. WAT ZIJN DE MOGELIJKHEDEN? WAAR LIGGEN KANSEN?

4

HET CONSEQUENT NABESPREKEN VAN GEDWONGEN AFZONDEREN IS IN DE PRAKTIJK BEST LASTIG. HOE KUNNEN WE DIT VERBETEREN?

5

LEREN VAN REGISTREREN: HOE DOE JE DAT?

EVALUATIE VAN HET LEREND NETWERK

1

AANJAGER VAN DE BEWEGING NAAR NUL GEDWONGEN AFZONDERINGEN. HET HELPT OM FOCUS TE KRIJGEN OP MINDER REPRESSIEF WERKEN. HET LEREND NETWERK ZORGT VOOR EEN STOK ACHTER DE DEUR EN HET ONDERWERP 'STOPPEN MET GEDWONGEN AFZONDEREN' BLIJFT PRIORITEIT DOOR ER STEEDS MET ELKAAR AANDACHT VOOR TE HEBBEN.

2

INSPIRATIEBRON. HET ZORGT VOOR EEN BREDE BLIK, VOOR DIEPGANG, EN NIEUWE INZICHTEN.

3

HET LEREND NETWERK HEEFT EEN ROL GESPEELD BIJ BEWUSTWORDING VAN HOE BELANGRIJK HET GESPREK IS BINNEN DE EIGEN LOCATIE OVER EEN OPEN EN VEILIG LEEFKLIMAAT.

4

HET LEREND NETWERK WERKT ONDERSTEUNEND BIJ INNOVATIE, HET IMPLEMENTEREN VAN NIEUWE IDEEËN OF INTERVENTIES EN BORGING VAN HETGEEN DAT GOED GAAT.

5

TOT SLOT LEIDT DEELNAME AAN HET LEREND NETWERK TOT MINDER GEDWONGEN AFZONDEREN.

DEELNEMERS GEVEN AAN DAT ZE VOORAL LEREN VAN SPONTANTE UITWIJSELING VAN LEERMOMENTEN EN SUCCESSEN

6. Reflectie van JeugdzorgPlus-instellingen op de beweging naar stoppen met gedwongen afzonderen

Halverwege etappe 3, in december 2020 en januari 2021, is vanuit het project “Ik laat je niet alleen” een digitale ronde langs de velden gemaakt. Met alle JeugdzorgPlus-instellingen, op één na, werd een gesprek gevoerd over de stand van zaken met betrekking tot de beweging naar stoppen met gedwongen afzonderen. Vanuit “Ik laat je niet alleen” waren een vertegenwoordiging van het projectteam, StroomOp en Jeugdzorg Nederland aanwezig. Vanuit de instellingen zelf waren vrijwel altijd de ambassadeur, de contactpersoon registratie en een directeur bij het gesprek aanwezig. In een aantal gevallen was ook een bestuurder en een medewerker of een jongere aanwezig. In elk gesprek kwamen vier vragen aan de orde: (1) waar is de instelling tevreden over met betrekking tot de geboekte resultaten in “Ik laat je niet alleen”; (2) wat is de strategie/wat zijn de plannen binnen de instelling om te komen tot minder gedwongen afzonderingen; (3) wat is hiervoor nodig en wat zijn bottlenecks; en (4) hoe wil de instelling hierin samen optrekken met andere instellingen?

6.1 Wat gaat goed volgens de instellingen?

Met betrekking tot de eerste vraag worden *draagvlak*, *bewustzijn* en *gedeelde ambitie* vaak genoemd. Alle instellingen onderschrijven de gedeelde ambitie om te stoppen met gedwongen afzonderen. De instellingen geven aan dat het bewustzijn is gegroeid op het feit dat stoppen met gedwongen afzonderen een beroep doet op iedereen binnen de instelling. De meeste instellingen benoemen dat er groot draagvlak is onder medewerkers in alle lagen van de organisatie om gedwongen afzonderen te verminderen. Een aantal instellingen geeft aan dat dit veel tijd heeft gekost en dat een kleine minderheid van medewerkers vasthoudt aan (oudere) *cultuurpatronen*, waarbij gedwongen afzonderen wordt ingezet als een ‘pedagogische maatregel’ bij verkeerd gedrag van de jongere. Een aantal instellingen kijkt expliciet naar de *taal* die medewerkers gebruiken, wat een weergave is van de instellingscultuur. Bewustzijn van taal, en afwezigheid van repressie hierin, is voor hen een aangrijpingspunt voor verandering. Daarnaast heeft een aantal instellingen gezorgd voor een grote inbreng van jongeren, soms in de vorm van een actieve jongerenraad, in het gezamenlijk bedenken van alternatieven en werken daaraan en in het actief met elkaar in dialoog zijn. Andere zaken die naar voren kwamen, zijn het investeren in het externe netwerk – zoals het goed in gesprek zijn met gemeenten, ondernemers, buurt en politie – en het openzetten van de deuren naar de samenleving om meer betrokkenheid en gedeelde verantwoordelijkheid te bereiken.

Als het gaat om het *meten* van gedwongen afzonderen, dan wordt in alle instellingen volgens het format geregistreerd, gebeurt dit ook volledig en worden gegevens aangeleverd voor het onderzoek. Tegelijkertijd geven de meeste instellingen aan dat er mogelijk onderregistratie is. Over gepland gedwongen afzonderen meldt een aantal instellingen dat ze met name het veranderen van het beleid in de nacht complex vinden. Daarvoor is extra inzet van personeel nodig. Daar is geen geld en/of geen mankracht voor en de deuren blijven daarmee ’s nachts gesloten. De meeste instellingen zijn kritisch op het eigen handelen en gematigd positief over de daling van het aantal gedwongen afzonderingen die in een aantal instellingen zichtbaar is. In de woorden van een bestuurder: “*Ik ben enorm trots op mijn medewerkers, op hun visie en op wat ze voor elkaar hebben gekregen, maar als ik dan met ouders en jongeren praat zijn we er nog lang niet*”.

6.2 Welke plannen hebben instellingen om tot minder gedwongen afzonderen te komen?

Met betrekking tot de tweede vraag komt naar voren dat er weinig instellingen zijn met een *concreet plan* (met expliciet doel, zoals ‘naar 0 in vijf jaar’, inzet van middelen en planning) om gedwongen afzonderen terug te dringen. Een goed voorbeeld is een instelling dat een jaarplan heeft opgesteld met daarin doelen, activiteiten en mijlpalen waarin medewerkers van hoog tot laag betrokken zijn en worden. Dit biedt iedereen in de instelling een handelingskader en focus. Belangrijk onderdeel van

de strategie van deze instelling is om het interne en externe netwerk (buurt, gemeenten) zo veel mogelijk te betrekken. Men ervaart dit als effectief. Eén instelling heeft een overkoepelend plan rondom alle vormen van vrijheidsbeperking waar “Ik laat je niet alleen” deel van uitmaakt. Een andere instelling heeft een visie uitgewerkt dat ze een rol als therapeutisch behandelcentrum in de keten zou moeten vervullen.

De meeste instellingen benoemen *één of meerdere methodieken* die zij inzetten om te komen tot een vermindering van het aantal gedwongen afzonderingen. Medewerkers krijgen handvatten aangereikt in trainingen en scholing om op een andere manier om te gaan met ingewikkelde situaties. Sommige instellingen omarmen een specifieke methodiek, andere instellingen kiezen voor een brede waaier aan methodieken en interventies. Voorbeelden zijn: schematherapie (Safe Path), Multisysteem Therapie (MST), Geweldloos Verzet of *Non-Violent Resistance* (NVR), de Mat, *Positive Behaviour Support* (PBS) en de gezinsgericht werken module. Daarnaast worden instrumenten genoemd die relatief snel en met weinig kosten kunnen worden ingezet, bijvoorbeeld een praktisch alternatief, zoals een chill ruimte, of inspiratie en gezamenlijkheid bieden (dialooggesprekken, spiegelgesprekken). Instellingen hebben behoefte om kennis en ervaring met elkaar uit te wisselen over deze methoden en instrumenten. Ook wordt genoemd dat er een bredere inzet nodig is op bejegening en een passend, integraal dagprogramma; iets waar sommige instellingen ook actief mee bezig zijn. Het lukt niet altijd om *intervisie, supervisie* of *coaching* te organiseren, terwijl dat tegelijkertijd door veel gesprekspartners als een belangrijke basisvoorwaarde wordt onderschreven.

6.3 Wat is volgens instellingen nodig om tot minder gedwongen afzonderen te komen?

In de gesprekken wordt een aantal *randvoorwaarden* genoemd die nodig zijn om gedwongen afzonderen duurzaam terug te dringen. Er worden zowel interne als externe verbeterpunten genoemd. In vrijwel alle gesprekken kwam ter sprake dat het plaatsen van jongeren in *grote groepen* haaks staat op het streven naar een niet-repressief leef- en leerklimaat. Maar, noemen de instellingen, *nabijheid* is ook nodig in alle andere lagen van de organisatie en daarbuiten. Of het nu gaat om de aandacht vanuit het bestuur, de aanjagende rol van de ambassadeur, betrokken leidinggevenden, collega's die bereikbaar zijn om het team te coachen als het spannend wordt of een benaderbare wethouder, alle rollen – therapeutisch, organisatorisch en financieel – zijn belangrijk. Als verbeterpunt noemen instellingen dat de centrale, aanjagende rol die de ambassadeurs spelen, waardoor het project in de instelling bekend is, op een beperkt aantal schouders rust. Men vindt dat er *meer ambassadeurs* in de instelling moeten komen. Ook kwam regelmatig ter sprake dat een *cultuurverandering* en ander gedrag van medewerkers nodig is. Dit vraagt om een lange adem en strekt verder dan alleen ‘stoppen met gedwongen afzonderen’. Een aantal instellingen is op zoek naar een nieuwe richting, bijvoorbeeld door JeugdzorgPlus te ontwikkelen naar een behandelcentrum of door de instelling beter te *positioneren* als onderdeel van een in- en extern netwerk. Wat het streven naar minder gedwongen afzonderen ingewikkeld maakt, is de *complexiteit van de problematiek* waar de jongeren die in JeugdzorgPlus worden geplaatst mee te maken hebben. De instellingen zien een toename van complexe problematiek en noemen dat jongeren vaak niet kunnen *uitstromen*, omdat zij langdurig ondersteuning nodig hebben en er geen vervolgplek beschikbaar is. Het helpt om plaatsingen te voorkomen als de instelling eerder wordt betrokken en als de plaatsing wel nodig is, helpt het om dit goed voor te bereiden. Spoedplaatsingen zijn zelden een goede start, noch voor jongeren, noch voor medewerkers. Instellingen proberen op verschillende manieren de geschetste randvoorwaarden te beïnvloeden. Een aantal instellingen heeft de blik sterk op het interne proces gericht, andere instellingen oriënteren zich op het externe netwerk. Weer anderen bewandelen beide wegen of richten zich op een toekomst waarbij gesloten opnames sterk zijn geminimaliseerd.

6.4 Hoe willen instellingen samen optrekken?

Met betrekking tot het samen optrekken van instellingen in het stoppen met gedwongen afzonderen noemt men in de eerste plaats de wens om het *lerend netwerk te intensiveren*. Men wil met elkaar

meekijken en concreet van elkaar leren, zowel van de successen als van de beren op de weg. Ook het belang van kwalitatief goede data voor gezamenlijk leren wordt door alle partners onderschreven. De instellingen zien de noodzaak om dit goed op orde te hebben, ook na afronding van het project “Ik laat je niet alleen”. Het gezamenlijk bespreken van knelpunten, zoals bijvoorbeeld gepland gedwongen afzonderen in het kader van nachtrust, kan helpen om ze sneller op te lossen. Daarnaast hebben alle instellingen last van negatieve beeldvorming over JeugdzorgPlus in de media. Medewerkers ervaren deze beeldvorming soms als eenzijdig en onrechtvaardig. Een aantal instellingen geeft aan dat *gezamenlijke en proactieve communicatie* helpend kan zijn. In het ambassadeursnetwerk, waarin de vraag naar een gedeelde agenda ook is besproken, wil men graag werken op basis van een gezamenlijke agenda, het verzamelen van data en deze vergelijken, en het delen van methodieken, omdat “we allemaal een verantwoordelijkheid hebben voor alle jongeren om wie het gaat en we er allemaal mee opschieten te begrijpen waarom we er soms in slagen jongeren goed te helpen en soms helemaal niet”.

CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN

1. Conclusie

Etappe 3 is de afsluitende etappe in het onderzoeksproject “Ik laat je niet alleen”. Dit onderzoeksproject is de start geweest van de beweging naar nul gedwongen afzonderingen van kinderen en jongeren die in de JeugdzorgPlus verblijven. Wat kunnen we op basis van de resultaten concluderen?

1.1 “Ik laat je niet alleen” ging gepaard met een stabiele en steeds verder doorzettende significante afname van het aantal gedwongen afzonderingen

Over de etappes heen is sprake van een stabiele en steeds verder doorzettende significante daling van het aantal gedwongen afzonderingen van kinderen en jongeren die in Nederland in een JeugdzorgPlus-instelling zijn opgenomen. Er is zowel een afname in de geplande als in de ongeplande gedwongen afzonderingen. Het is zeer aannemelijk dat deze daling is toe te schrijven aan de activiteiten die de instellingen hebben ondernomen om gedwongen afzondering terug te dringen. Dit zijn deze uiteenlopende activiteiten: van een grotere focus op de behoeften van individuele jongeren, een uitgebreider en gevarieerder dagprogramma tot toegenomen aandacht voor intervisie en supervisie, meer training in methoden om anders om te gaan met vrijheidsbepalende maatregelen, faciliterend beleid vanuit het management en bestuur, en gegroeid inzicht in patronen van gedwongen afzondering wat de mogelijkheid biedt om gericht veranderingen door te voeren. Deze veelheid aan activiteiten past bij wat we weten dat werkt: inzet op vele factoren is nodig om gedwongen afzonderen te verminderen. Het totale effect van deze waaier aan veranderactiviteiten pakt verschillend uit per locatie. Tussen de JeugdzorgPlus-locaties onderling verschilt de mate waarin het aantal gedwongen afzonderingen daalt. De locaties met de minste gedwongen afzonderingen geven aan te werken aan meerdere veranderactiviteiten, die zich over alle zes kernstrategieën uitstrekken.

1.2 Er treedt geen verandering op in de tijdsduur van een gedwongen afzondering en het type ruimte waarin de gedwongen afzonderingen plaatsvinden

Over tijd is er geen duidelijke significante verandering zichtbaar in de tijdsduur van ongeplande gedwongen afzonderingen en in het type ruimte waarin de ongeplande gedwongen afzonderingen plaatsvinden. De gemiddelde tijdsduur dat jongeren vanwege agressie in een isoleer- of separeerruimte geplaatst worden, neemt zelfs toe: deze is in meting 2 significant langer dan in meting 1. Bij andere typen aanleidingen wordt deze verandering niet gezien. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat het lukt om bij minder ernstige agressie niet meer af te zonderen. Bij incidenten die gepaard gaan met heftige agressie wordt nog wel gedwongen afgezonderd en dan gebeurt dit, vanwege de ernst van het incident, nog altijd in een isoleer- of separeerruimte. Dit zou ook kunnen verklaren dat de gemiddelde tijdsduur toeneemt bij gedwongen afzondering vanwege agressie: bij ernstige incidenten duurt een gedwongen afzondering mogelijk langer.

1.3 Het aantal isoleer-/separeerruimtes neemt af

Deze afname is toe te schrijven aan de sluiting van een aantal JeugdzorgPlus-locaties en aan de keuze van locaties om alle of enkele isoleer- of separeerruimtes te sluiten.

1.4 Een lerend netwerk is een effectief middel om te werken aan de doelstelling

Naast de zes kernstrategieën uit eerder onderzoek, komt gezamenlijk leren naar voren als belangrijk ondersteunend middel in “Ik laat je niet alleen”. Het lerend netwerk versterkt het persoonlijk leerproces, kan onder voorwaarden de veranderactiviteiten in de deelnemende organisaties ondersteunen, en levert een belangrijke bijdrage aan het leren als sector. De kracht van het lerend

netwerk zit volgens de deelnemers vooral in het uitwisselen van successen en van eigen leermomenten met elkaar. Over de etappes heen is er steeds meer behoefte ontstaan om de beweging naar minder gedwongen afzondering in gezamenlijkheid vorm te geven en zo veel mogelijk kennis hierover met elkaar te delen ten behoeve van de best passende zorg voor alle jongeren.

2. Aanbevelingen

In dit eindrapport maakten we de balans op na 2,5 jaar “Ik laat je niet alleen”. Eind 2021 wordt het project “Ik laat je niet alleen” afgerond. In dit laatste hoofdstuk doen we aanbevelingen voor het vervolg. Deze aanbevelingen sluiten aan bij de bevindingen die de IGJ eerder deed op basis van een bredere veldverkenning naar het terugdringen van vrijheidsbeperkende maatregelen binnen JeugdzorgPlus-instellingen, instellingen voor de jeugd-ggz en OBC's (Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd, 2019; Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd, 2020).

Om te beginnen is er goed nieuws. De beweging naar nul gedwongen afzonderingen is in gang gezet. Er is een significante daling zichtbaar in het aantal ongeplande gedwongen afzonderingen. Daarnaast hebben alle instellingen hun beleid wat betreft verplichte kamermomenten (gepland gedwongen afzonderen) aangepast of zijn ze van plan dit te gaan doen. Maar, we zijn er nog niet. Er is nog veel winst te behalen. Hieronder beschrijven we hoe, aan de hand van de zes kernstrategieën voor het verminderen van gedwongen afzonderen.

2.1 Kernstrategie 1: Leiderschap gericht op verandering in de organisatie

De JeugdzorgPlus-instellingen hebben *leiderschap* getoond door gezamenlijk “Ik laat je niet alleen” te starten. Om de beweging levend te houden en gedwongen afzonderen verder te verminderen, is blijvend commitment nodig in alle lagen van de organisatie. Leiderschap gaat over gevoelde nabijheid: niet alleen van de pedagogisch medewerker bij de jongere op de groep, maar in alle lagen van de organisatie, inclusief het management en tot aan een betrokken bestuurder. Leiderschap gaat ook over kwetsbaarheid durven tonen, niet opgeven als het moeilijk wordt en steun zoeken, bijvoorbeeld bij een andere JeugdzorgPlus-instelling. Een belangrijke stap tot slot is het leiderschap naar buiten toe in het externe netwerk waarin JeugdzorgPlus-locaties werkzaam zijn.

2.1.1 Aanbevelingen

- Verbreed het ambassadeurschap, dat nu nog vaak bij één persoon ligt, naar meerdere medewerkers in alle lagen van de organisatie (van groepsleider tot bestuurder). Dat zorgt voor een groter draagvlak.
- Geef kader en koers aan de gewenste verandering met behulp van concrete en ambitieuze plannen en doelen; zorg dat alle lagen van de organisatie, maar ook jongeren en hun ouders/verzorgers, bij deze plannen betrokken zijn. Borg deze betrokkenheid in een werkgroep die de uitvoering van het plan monitort en in actie komt als doelen niet gehaald worden.
- Voorkom een te grote focus vanuit het management op verantwoording ten aanzien van kwaliteitsindicatoren door elkaar te blijven stimuleren en steeds gezamenlijk te blijven uitdragen hoe het meten van kwaliteitsindicatoren bijdraagt aan het hogere doel: stoppen met gedwongen afzonderen.
- Toon leiderschap naar buiten toe. Hierbij hoort het gesprek voeren over randvoorwaarden, zoals de beschikbaarheid van goed opgeleid personeel en een betere leefomgeving voor jongeren (zowel in groeps grootte als in vormgeving van het gebouw). Daarnaast is van belang dat instellingen actief communiceren over wat al goed gaat en wat nog verbeterd wordt, zodat zij zelf aan zet blijven in plaats van speelbal worden van kritiek van buiten.

2.2 Kernstrategie 2: Het gebruik van data om de praktijk te informeren

De JeugdzorgPlus-instellingen zijn tijdens “Ik laat je niet alleen” voor het eerst, op dezelfde manier, volgens dezelfde definitie, *gedwongen afzonderen* gaan *registreren*. Om gedwongen afzonderen verder terug te dringen is belangrijk dat de instellingen dit blijven doen. Dat vraagt inzet. Op dit moment ondersteunt het projectteam nog en zelfs met die ondersteuning geven meerdere instellingen aan dat ze vrezen voor onderrapportage. Er zijn instellingen die de registratie én de terugkoppeling daarvan goed hebben ingebed in hun eigen systeem en werkproces en die als voorbeeld kunnen dienen voor andere instellingen. Een kans daarnaast is de StroomOp monitor, die vanaf 2022 zal gaan starten en onder andere de registratie van gedwongen afzonderen zal terugkoppelen. Bij de verdere implementatie van de registratie is belangrijk dat het invullen makkelijk en laagdrempelig kan. En dat er een goede terugkoppeling is: op instellingsniveau, maar ook per leefgroep.

2.2.1 Aanbevelingen

- Zorg voor goede inbedding van registratie in de (software)systemen en een laagdrempelige terugkoppeling zowel aan de leefgroepen als voor de hele instelling.
- Maak, waar dat mogelijk is, als gezamenlijke gebruikers afspraken met softwareleveranciers.
- Bevorder het leren van data door uitkomsten gezamenlijk te bespreken en betekenis te geven, zowel met professionals als met jongeren. Registratie is een middel om te verbeteren, geen doel.

2.3 Kernstrategie 3: Ontwikkeling van de werk- en behandelomgeving

De derde kernstrategie is zorgen voor gepersonaliseerde behandeling binnen een positief leefklimaat.

Om dit te realiseren is een passend aanbod nodig op het gebied van behandeling en ontwikkeling c.q. ontplooiing van de jongere, en goed opgeleid personeel in een gezonde werkomgeving. Dit strekt breder dan “Ik laat je niet alleen” en is een ontwikkelpunt. Stabiele teams met goed opgeleide medewerkers zijn eerder uitzondering dan regel. Vaak ontbreekt daarnaast een structuur van supervisie en intervisie, iets wat juist ook voor terugdringen van gedwongen afzonderen heel belangrijk is. Een belangrijke ontwikkeling in dit kader is ook het toewerken naar kleinschaligheid: in betere, vriendelijkere, minder gesloten gebouwen en kleinere groepen zijn minder incidenten en wordt minder afgezonderd.

2.3.1 Aanbevelingen

- Zorg voor een gezonde en zo ontspannen mogelijke werk- en behandelomgeving. Het streven moet zijn om kwetsbare jongeren zo veel mogelijk te helpen in kindvriendelijke ruimtes.
- Werk stroomopwaarts en organiseer de zorginhoudelijke randvoorwaarden voor een passend behandel aanbod binnen het externe netwerk. Heb hierbij ook nadrukkelijk aandacht voor het perspectief van jongeren na verblijf in de JeugdzorgPlus.
- Organiseer ‘*coaching on the job*’ om medewerkers direct te ondersteunen bij het veranderen van hun werkwijze.
- Blijf waakzaam dat er aandacht, ruimte en tijd is voor supervisie en intervisie. Dit is cruciaal voor medewerkers die zich bezighouden met het ingewikkelde werk in de JeugdzorgPlus.

2.4 Kernstrategie 4: Gebruik van methoden om gedwongen afzonderen te voorkomen

In de instellingen worden steeds vaker alternatieven ingezet om gedwongen afzonderen te voorkomen. Om dit verder te verbeteren is een tweesporenbeleid nodig. Enerzijds is het belangrijk om medewerkers te stimuleren in het zelf en op maat inzetten van creatieve alternatieven. Tegelijkertijd is het nodig om tijd en middelen vrij te maken om instellingsbreed te werken met *evidence based* methodieken, zoals Geweldloos Verzet en Safe Path. Tot slot zal nog binnen het project “Ik laat je niet alleen” een overzicht beschikbaar komen van werkzame elementen in

methoden en manieren om gedwongen afzonderen te voorkomen. Dit kan instellingen ondersteunen bij het maken van keuzes en het steeds gericht inzetten van alternatieven.

2.4.1 Aanbevelingen

- Deel methoden tussen instellingen om gezamenlijk te komen tot een breed arsenaal dat kan worden ingezet om gedwongen afzonderen te voorkomen.
- Ondersteun medewerkers bij het zelf creatief, op maat inzetten van manieren en methoden, met aandacht voor de individuele jongere en zijn/haar behoeften.
- Zet daarnaast in op *evidence based* methoden om de algehele kwaliteit van werken te verbeteren en te zorgen voor minder repressie.
- Durf te stoppen met methoden en werkwijzen waarvoor geen onderbouwing is te geven. Er wordt bijvoorbeeld nog steeds gedwongen afgezonderd als reactie op suïcide en zelfbeschadigend gedrag, terwijl uit recent kwalitatief onderzoek is gebleken dat juist praten over suïcide en zelfbeschadigend gedrag preventief werkt (Van Arragon e.a., 2021).
- Besteed aandacht aan implementatie en borging. Eén training is onvoldoende om te zorgen voor blijvende verandering. Zorg dat een nieuwe manier van werken met training en opfrustrainingen worden ingebed, dat coaching en feedback aan de training gekoppeld wordt, en dat huidige en nieuwe medewerkers steeds zijn opgeleid en bijgeschoold.

2.5 Kernstrategie 5: Betrekken van belanghebbenden

De *betrokkenheid* van jongeren, ouders en professionals is de afgelopen jaren instellingsbreed verbeterd, maar kan ook nog steeds beter. Hierbij is goed om te bedenken wat 'betrokkenheid' precies inhoudt. Het gaat niet simpelweg over informeren of aanwezigheid bij behandelbesprekingen, maar om samenwerken: meepraten, meedenken en meebeslissen. Daarnaast is in het lerend netwerk ook besproken hoe belangrijk het is om andere partijen te betrekken: externe professionals met expertise op een specifiek gebied (bijvoorbeeld collega's uit andere JeugdZorgPlus-instelling, een bovenregionaal expertisecentrum- of team, Centrum voor Consultatie en Expertise), lokale ondernemers, politie, politiek, en vervolginstellingen.

2.5.1 Aanbevelingen

- Betrek te allen tijde de jongeren uit de jongerenraad als belangrijke stakeholders bij beslissingen die hun leefomgeving en hun dagindeling raken.
- Maak gebruik van de inzichten uit (onderzoek naar) werkwijzen voor gezinsgericht begeleiden en behandelen, en betrek ouders/verzorgers.
- Houd aandacht voor het gehele netwerk van de jongere.
- Houd aandacht voor het gehele netwerk van de locatie.

2.6 Kernstrategie 6: Nabespreken van een gedwongen afzondering

Als een gedwongen afzondering dan toch plaatsvindt, wordt deze vaak *nabesproken* in het team. Dat is belangrijk om van te leren en de laatste kernstrategie. Het gebeurt nog niet altijd dat de jongere hierbij aanwezig is. Daarnaast is bij nabespreken belangrijk om oog te hebben voor verschillende aspecten: wat kan helpen om een volgende keer een incident of de toegepaste dwang te voorkomen (zowel vanuit het perspectief van medewerkers als van de jongere) en hoe hebben de betrokkenen de gedwongen afzondering beleefd (gericht op herstel). In het leerthema hierover binnen het lerend netwerk werd duidelijk dat nabesprekingen heel verschillend worden vormgegeven. Niet overal is hier een duidelijk idee over. Betrokkenheid van een ervaringsdeskundige/vertrouwenspersoon kan jongeren ondersteunen bij het nabespreken van gedwongen afzonderen. Tot slot moet worden

opgemerkt dat niet alleen ongepland gedwongen afzonderen moet worden nabesproken, maar dat het ook belangrijk is om bestaand beleid kritisch te blijven bekijken.

2.6.1 Aanbevelingen

- Maak duidelijke afspraken binnen de organisatie over het nabespreken en wie hierin welke rol heeft.
- Zorg dat zowel het perspectief van de jongere als de medewerker centraal staat tijdens nabespreking. Regel ondersteuning hierbij voor de jongere als hij of zij dit prettig vindt, bijvoorbeeld in de vorm van een vertrouwenspersoon of een ervaringsdeskundige.
- Stop met werkwijzen die voor jongeren voelen als extra straf, zoals een schrijfpodracht die moet helpen om het perspectief van de jongere op papier te krijgen, terwijl de jongere het ervaart als strafregels schrijven.

2.7 Een zevende strategie: Gezamenlijk leren

Op basis van de bevindingen in dit actieonderzoek ten aanzien van het terugbrengen van gedwongen afzonderingen naar nul kunnen we tot slot de zes kernstrategieën aanvullen met een zevende strategie: *gezamenlijk leren*. Leren en veranderen zijn nauw verbonden. Een belangrijk onderdeel van “Ik laat je niet alleen” was gezamenlijk leren, binnen de instelling en met de JeugdzorgPlus-instellingen gezamenlijk. Voorafgaand aan “Ik laat je niet alleen” kwamen de instellingen niet op een structurele basis bij elkaar. Het besef dat van elkaar leren bij kan dragen om stroomopwaarts tot steeds betere hulp aan kwetsbare jongeren te komen, is gegroeid. Er is de wens om het samen leren zelfs verder te intensiveren om als JeugdzorgPlus te komen tot betere jeugdzorg voor alle jongeren.

2.7.1 Aanbevelingen

- Zorg voor een coördinatiepunt/faciliteit van waaruit het lerend netwerk kan worden gecontinueerd, zowel praktisch als inhoudelijk.
- Intensiveer het leren, niet zozeer in frequentie als wel in diepgang. Denk hierbij aan:
 - Een ervaringsdeskundige laten observeren op de leefgroep om gedwongen afzonderen vanuit cliëntperspectief in beeld te brengen en hierop te reflecteren.
 - Ruimte creëren voor kritisch kijken naar de eigen werkwijze en die van de anderen.

2.8 Aanbevelingen aan Jeugdzorg Nederland, beleidsmakers (gemeenten, VWS) en de IGJ

- *Jeugdzorg Nederland*: faciliteer het lerend netwerk om de beweging naar nul gedwongen afzonderingen te ondersteunen. Ondersteun de JeugdzorgPlus-instellingen bij registreren van gedwongen afzonderen. Koppel hieraan zo mogelijk actieonderzoek, gericht op het stoppen met repressie.
- *Gemeenten en VWS*: voer het gesprek over randvoorwaarden, zoals de beschikbaarheid van goed opgeleid personeel en een betere leefomgeving voor jongeren (zowel in groeps grootte als in vormgeving van het gebouw).
- *Gemeenten en VWS*: ga met de JeugdzorgPlus-instellingen in gesprek over veranderplannen en gestelde doelen, zodat dit leidt tot gezamenlijkheid.
- *IGJ*: ondersteun de JeugdzorgPlus-instellingen bij het combineren van verantwoord en leren.

2.9 Tot slot

In 2018 hebben JeugdzorgPlus-Instellingen gezamenlijk afgesproken om toe te werken naar nul gedwongen afzonderingen. De vermindering is in gang gezet, maar het einddoel is nog niet in zicht. Reflecterend op de stand van zaken na 2,5 jaar actieonderzoek, herkennen instellingen dat verminderen afhangt van vele factoren en geven ze aan dat een cultuurverandering nodig is om te stoppen met gedwongen afzonderen. De urgentie wordt algemeen gevoeld, maar niet iedereen in de instellingen denkt dat nul gedwongen afzonderingen haalbaar is en als de stress oploopt, grijpt men

toch nog vaak terug naar oude werkwijzen. Een hele belangrijke voorwaarde om toe te werken naar het einddoel is de gezamenlijkheid. De instellingen hebben gezamenlijk een (symbolisch) contract gesloten, waaraan zij elkaar kunnen houden. Stoppen met gedwongen afzonderen kost *tijd*. Helaas krijg je het niet van de ene op de andere dag voor elkaar en ben je er nog niet als simpelweg alle isoleer- of separeerruimtes gesloten worden. Dit onderzoeksproject heeft namelijk laten zien dat gedwongen afzonderen breder is dan alleen een afzondering in een isoleer- of separeerruimte. Jongeren kunnen ook gedwongen afgezonderd worden in andere ruimtes. Dit maakt dat het belangrijk is om het gesprek te blijven voeren over de (on)mogelijkheid van nul gedwongen afzonderingen in de JeugdzorgPlus. Door de minister van VWS werd in 2018 gesteld dat het einddoel van nul gedwongen afzonderingen in 2022 bereikt moest zijn. Dat gaat niet lukken. Stoppen met gedwongen afzonderen vraagt inzet van de hele instelling en de omgeving. Het vraagt om StroomOPwaarts werken. Deze stroomopwaartse beweging is in gang gezet. En nu door: er is geen tijd meer om achterover te leunen.

CONCLUSIES & AANBEVELINGEN "IK LAAT JE NIET ALLEEN"

ETAPPE 3
ONDERZOEKSPROJECT
"IK LAAT JE NIET ALLEEN"
HEEFT GELEID
TOT DE VOLGENDE
CONCLUSIES...

CONCLUSIES

1

"IK LAAT JE NIET ALLEEN" GING GEPAARD MET EEN SIGNIFICANTE AFNAME VAN HET AANTAL GEDWONGEN AFZONDERINGEN

2

ER TREEDT GEEN VERANDERING OP IN DE TIJDSDUUR VAN EEN GEDWONGEN AFZONDERING EN HET TYPE RUIMTE WAARIN DE GEDWONGEN AFZONDERINGEN PLAATSVINDEN

3

HET AANTAL ISOLEER-/SEPARAERRUIMTES NEEMT AF

4

EEN LEREND NETWERK IS EEN EFFECTIEF MIDDEL OM TE WERKEN AAN DE DOELSTELLING

AANBEVELINGEN

1

LEIDERSCHAP GERICHT OP VERANDERING IN DE ORGANISATIE

- VERBREED HET AMBASSADEURSCAP
- ZORG VOOR CONCRETE PLANNEN EN DOELEN IN ALLE LAGEN VAN DE ORGANISATIE
- FOCUS OP HET HOGERE DOEL: STOPPEN MET GEDWONGEN AFZONDEREN
- TOON LEIDERSCHAP NAAR BUITEN TOE

2

HET GEBRUIK VAN DATA OM DE PRAKTIJK TE INFORMEREN

- ZORG VOOR GOEDE INBEDDING VAN REGISTRATIE IN DE (SOFTWARE)SYSTEMEN EN EEN LAAGDREMPelige TERUGKOPPELING
- MAAK ALS GEZAMENLIJKE GEBRUIKERS AFSPRAKEN MET SOFTWARELEVERANCIERS.
- BEVORDER HET LEREN VAN DATA DOOR UITKOMSTEN GEZAMENLIJK TE BESPREKEN EN BETEKENIS TE GEVEN.

3

ONTWIKKELING VAN DE WERK- EN BEHANDELINGOMGEVING

- ZORG VOOR EEN GEZONDE WERK- EN BEHANDELINGOMGEVING
- WERK STROOMOPWAARTS EN ORGANISEER DE ZORGINHOUDLIJKE RANDVOORWAARDEN
- ORGANISEER 'COACHING ON THE JOB'
- BLIJF WAAKZAAM DAT ER AANDACHT EN RUIMTE IS VOOR SUPERVISIE EN INTERVISIE

4

GEBRUIK VAN METHODEN OM GEDWONGEN AFZONDEREN TE VOORKOMEN

- DEEL METHODEN TUSSEN INSTELLINGEN
- DURF TE STOPPEN MET METHODEN EN WERKWIJZEN WAARVOOR GEEN ONDERBOUWING IS TE GEVEN
- ONDERSTEUN MEDEWERKERS BIJ CREATIEF MAATWERK GEBASEERD OP HET INDIVIDU
- ZET IN OP 'EVIDENCE BASED' METHODEN OM DE KWALITEIT TE VERBETEREN
- BESTEED AANDACHT AAN IMPLEMENTATIE EN BORGING

5

BETREKKEN VAN BELANGHEBBENDEN

- BETREK TE ALLEN TIJDE DE JONGEREN UIT DE JONGERENRAAD
- MAAK GEBRUIK VAN DE INZICHTEN UIT WERKWIJZEN VOOR GEZINSGERICHT BEGELEIDEN EN BEHANDELLEN, EN BETREK OUDERS/VERZORGERS
- HOUD AANDACHT VOOR HET GEHELE NETWERK VAN DE JONGERE
- HOUD AANDACHT VOOR HET GEHELE NETWERK VAN DE LOCATIE

6

NABESPREKEN VAN EEN GEDWONGEN AFZONDERING

- MAAK DUIDELIJKE AFSPRAKEN BINNEN DE ORGANISATIE
- ZORG DAT ZOWEL HET PERSPECTIEF VAN DE JONGERE ALS DE MEDEWERKER CENTRAAL STAAT TIJDENS NABESPREKING
- STOP MET WERKWIJZEN DIE VOOR JONGEREN VOELEN ALS EXTRA STRAF

7

GEZAMENLIJK LEREN

- ZORG VOOR EEN COORDINATIEPUNT/FACILITEIT (PRAKTISCH & INHOUDLIJK)
- INTENSIVEER HET LEREN IN DIEPGANG
 - EEN ERVARINGSDESKUNDIGE LATEN OBSERVEREN OP DE LEEFGROEP
 - RUIMTE CREËREN VOOR KRITISCH KIJKEN NAAR EIGEN WERKWIJZE EN DIE VAN DE ANDEREN

STOPPEN MET GEDWONGEN AFZONDEREN VRAAGT INZET VAN DE HELE INSTELLING EN DE OMGEVING. HET VRAAGT OM **STROOMOPWAARTS WERKEN**. DEZE STROOMOPWAARTSE BEWEGING IS IN GANG GEZET. EN NU DOOR: ER IS GEEN TIJD MEER OM ACHTEROVER TE LEUNEN!

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

Bell, M., Jopling, M., Cordingley, P., Firth, A., King, E., & Mitchell, H. (2006). *What is the impact on pupils of networks that include at least three schools? What additional benefits are there for practitioners, organisations and the communities they serve?* Nottingham: National College for School Leadership.

Cornelissen, F. (2009). *Laat vernieuwing groeien: actieonderzoek voor ontwikkeling van mens en organisatie*. Driebergen: NVO2.

De Heide, B., Van Dorp, M., Scholten, M., Mulder, E., Van Domburgh, L., & Popma, A. (2019). *Eindrapport "Ik laat je niet alleen": Een gezamenlijk onderzoeksproject naar het verminderen van gedwongen afzonderen in JeugdzorgPlus*. Utrecht: Jeugdzorg Nederland.

Earl, L., & Katz, S. (2005). *What makes a network a learning network?* Nottingham: National College for School Leadership and Aporia Consulting.

Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (2019). *Factsheet Terugdringen vrijheidsbeperkende maatregelen*. Geraadpleegd op 15 juni 2021, van <https://www.igj.nl/publicaties/publicaties/2019/06/11/factsheet-terugdringen-vrijheidsbeperkende-maatregelen>

Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (2020). *Aandacht en ambities leiden tot terugdringen van vrijheidsbeperkende maatregelen*. Geraadpleegd op 15 juni 2021, van <https://www.igj.nl/publicaties/publicaties/2020/06/18/aandacht-en-ambities-leiden-tot-terugdringen-van-vrijheidsbeperkende-maatregelen>

Jeugdzorg Nederland. (2018). *Ambitie Jeugdzorg Nederland: Jeugdzorg(Plus) zonder gedwongen afzonderingen*. Geraadpleegd op 27 mei 2021, van <https://www.jeugdzorgnederland.nl/actueel/jeugdzorgplus-zonder-gedwongen-afzonderingen/>

Kessener, B. & Van Oss, L. (2019). *Meer dan de som der delen. Systeemdenkers over organiseren en veranderen*. Amsterdam: Boom Uitgevers.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. (2018). *Actieprogramma Zorg voor de Jeugd*. Geraadpleegd op 27 mei 2021, van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2018/04/01/actieprogramma-zorg-voor-de-jeugd>

National Association of State Mental Health Program Directors (2008). *Six Core Strategies to Reduce Seclusion and Restraint Use*. Geraadpleegd op 27 mei 2021, van <https://www.nasmhpd.org/content/six-core-strategies-reduce-seclusion-and-restraint-use>

Senge, P. (1990). *The Fifth Discipline: The Art & Practice of The Learning Organization*. New York: Doubleday/Currency.

Stoll, L., Bolam, R., McMahan, A., Wallace, M., & Thomas, S. M. (2006). Professional learning communities: A review of the literature. *Journal of Educational Change*, 7(4), 221-258. <http://dx.doi.org/10.1007/s10833-006-0001-8>

Van Arragon, E., Derksen, C., Wiersma, S., Dierick, S., De Weerd, A., & Kaijadoe, S. (2021). *Een stil Gevecht. Suïcide en suïcidaal gedrag: wat doet dat met jou en mij? Een explorerend, kwalitatief onderzoek naar de ervaringen en behoeften van jongeren en hulpverleners in de JeugdzorgPlus en ketenpartners*. Nijmegen: ZonMw.

Van Dorp, M., Scholten, M., De Heide, B., Van Schie, L., & Mulder, E. (2020). *Eindrapport etappe 2 "Ik laat je niet alleen": Een gezamenlijk onderzoeksproject naar het verminderen van gedwongen afzonderen in JeugdzorgPlus*. Utrecht: Jeugdzorg Nederland.

BIJLAGEN

Bijlage 1: Overzicht van alle deelnemende instellingen

Instelling	Locatie
Pactum	OG Helderingsstichting
	Bijzonder Jeugdwerk
Elker	Elker JeugdzorgPlus
Horizon Jeugdzorg en Onderwijs	Antonius
	Midgaard (tot januari 2021)
	Hestia
	Bergse Bos
	Rijnhove Hand in Hand
	't Anker
Pluryn	Eefde
	Lindenhorst Zeist
Level	De Koppeling
Jeugdhulp Friesland	Woodbrookers
Parlan	Transferium Jeugdzorg
Schakenbosch	Schakenbosch
Via Jeugd	Via Icarus
	Via Almata
's Heeren Loo	Groot Emaus

Bijlage 2: Codeboek registratie ongeplande gedwongen afzonderingen

Vragen	Opties		Code
Nummer jongere	<i>Iedere jongere krijgt één willekeurig nummer</i>	Locatie + volgnummer	XX0001
Datum start			DD.MM.JJJJ
Tijd start			HH:MM
Datum eind			DD.MM.JJJJ
Tijd eind			HH:MM
Aanleiding	Agressie		1
	Orde/regels		2
	Zelfbeschadiging		3
	Personele bezetting		4
	Rust-/kamermoment		5
	Anders, namelijk..	(met omschrijving)	6
	Omschrijving		(Tekst)
Doel	Veiligheid jongere		1
	Veiligheid anderen		2
	Consequentie op gedrag		3
	Tot rust komen jongere		4
	Anders, namelijk..	(met omschrijving)	
	Omschrijving		(Tekst)
Ruimte	Eigen kamer jongere		1
	Overige ruimtes		2
	Isoler- of separeerruimte		3
Beheer_ruimte	Niet op slot		1
	Wel op slot		2
Contact	Geen contact mogelijk		1
	Contact mogelijk, maar jongere wilde dit niet		2
	Contact mogelijk en plaatsgevonden		3
Evaluatie_1	Geen evaluatie		1
	Evaluatie gepland		2
	Heeft plaatsgevonden		3
Evaluatie_2	Zonder jongere		1
	Met jongere		2

Vragen	Opties		Code
Aanvulling jongere	De jongere heeft de registratie niet gezien		1
	De jongere heeft de registratie gezien, maar is niet akkoord		2
	De jongere heeft de registratie gezien en is akkoord		3
	De jongere wil iets toevoegen, namelijk..	(met omschrijving)	4
	Omschrijving	Wat is er toegevoegd?	(Tekst)
Opmerkingen	Zijn er nog overige opmerkingen?		(Tekst)

Bijlage 3: Veranderingen in ongepland gedwongen afzonderen na drie jaar “Ik laat je niet alleen”

Aantal ongeplande gedwongen afzonderingen

Over tijd (gedurende meting 1 en meting 2) is het aantal ongeplande gedwongen afzonderingen in de JeugdzorgPlus significant gedaald. Over de twee metingen heen waren er, gecorrigeerd voor de gemiddelde bezetting per locatie per maand, elke opeenvolgende maand 0.92 keer zoveel ongeplande gedwongen afzonderingen ($p < .001$, 95% CI [0.90, 0.94]). Tussen de verschillende JeugdzorgPlus-locaties bestaat een significante variatie in de vermindering van het aantal ongeplande afzonderingen ($\chi^2 = 47,24$, $p < .001$). De verandering in het aantal ongeplande afzonderingen wordt ook duidelijk wanneer de twee metingen met elkaar vergeleken worden: in meting 2 waren er 0.38 keer zoveel ongeplande gedwongen afzonderingen dan in meting 1 ($p < .001$, 95% CI [0.30, 0.47]). Daarnaast is het beloop over tijd in meting 1 en meting 2 niet significant verschillend ($\beta = 1.02$, $p = .752$, 95% CI [0.91, 1.14]). Dat wil zeggen dat de daling in het aantal ongeplande afzonderingen in meting 1 en meting 2 vergelijkbaar is.

Tijdsduur

De tijdsduur (in minuten) van een ongeplande gedwongen afzondering is niet significant veranderd over tijd. Over de twee metingen heen werd de duur van een ongeplande afzondering elke maand 0.99 keer korter, maar deze verandering was niet significant ($p = .231$, 95% CI [0.98, 1.00]). Bovendien was, net als bij het aantal ongeplande afzonderingen, significante variatie zichtbaar tussen de locaties ($\chi^2 = 918,73$, $p < .001$). Wanneer meting 1 en meting 2 met elkaar vergeleken worden, wordt duidelijk dat een ongeplande afzondering in meting 2 0.91 keer korter duurt dan in meting 1. Dit verschil is niet significant ($p = .046$, 95% CI [0.85, 0.99]) en deze daling is niet heel sterk. Daarnaast is het beloop over tijd in meting 1 en meting 2 niet significant verschillend ($\beta = 1.02$, $p = .323$, 95% CI [0.98, 1.07]). Dat wil zeggen dat de verandering in de tijdsduur van ongeplande afzonderingen in meting 1 en meting 2 vergelijkbaar is.

Ruimte

Over tijd (gedurende meting 1 en meting 2) wordt geen significante verandering gezien in het type ruimte waarin jongeren ongepland gedwongen afgezonderd worden. Wanneer gekeken wordt naar plaatsing in de eigen kamer van de jongere, wordt duidelijk dat in elke opeenvolgende maand jongeren niet significant vaker of minder vaak in een overige ruimte ($\beta = 0.99$, $p = .182$, 95% CI [0.97, 1.01]) of isoleer- of separeerruimte ($\beta = 1.00$, $p = .654$, 95% CI [0.99, 1.02]) geplaatst worden. Vergelijkbare resultaten worden gevonden wanneer meting 1 en meting 2 met elkaar vergeleken worden: ten opzichte van meting 1, worden jongeren in meting 2 niet significant vaker of minder vaak in een overige ruimte ($\beta = 0.96$, $p = .722$, 95% CI [0.76, 1.21]) of isoleer- of separeerruimte ($\beta = 1.00$, $p = .975$, 95% CI [0.81, 1.24]) geplaatst.

Wanneer plaatsing in een overige ruimte vergeleken wordt met plaatsing in een isoleer- of separeerruimte, wordt duidelijk dat, ten opzichte van meting 1, in meting 2 jongeren 1.55 keer zo vaak in de isoleer- of separeerruimte dan in een overige ruimte geplaatst worden ($p = .027$, 95% CI [1.05, 2.28]). Ook is er elke opeenvolgende maand een significante stijging zichtbaar in het gebruik van de isoleer- of separeerruimte ten opzichte van de overige ruimte ($\beta = 1.05$, $p = .002$, 95% CI [1.02, 1.09]). Het beloop over tijd in meting 1 en meting 2 is niet significant verschillend ($\beta = 0.86$, $p = .157$, 95% CI [0.70, 1.06]). Dat wil zeggen dat de verandering in het gebruik van de overige ruimte ten opzichte van de isoleer- of separeerruimte in meting 1 en meting 2 vergelijkbaar is. Ten opzichte van de overige ruimte wordt de isoleer- of separeerruimte dus wat vaker ingezet over verloop van tijd (gedurende meting 1 en meting 2), maar wanneer de eigen kamer en overige ruimte samengenomen wordt, valt dat verschil weg ($\beta = 1.03$, $p = .788$, 95% CI [0.84, 1.26]). Dit wordt ook

duidelijk uit de analyse over de opeenvolgende maanden, die eveneens niet significant is ($\beta = 1.01$, $p = .497$, 95% CI [0.99, 1.02]).

Isoleer- of separeerruimte

Over tijd (gedurende meting 1 en meting 2) is de duur (in minuten) van een ongeplande gedwongen afzondering in een isoleer- of separeerruimte significant gestegen. Over de twee metingen heen was de duur van een ongeplande afzondering in een isoleer- of separeerruimte elke opeenvolgende maand 1.04 keer langer ($p < .001$, 95% CI [1.02, 1.06]). Tussen de verschillende JeugdzorgPlus-locaties bestaat een significante variatie in deze verandering ($\chi^2 = 78,37$, $p < .001$). De verandering in tijdsduur in een isoleer- of separeerruimte wordt ook duidelijk wanneer de twee metingen met elkaar vergeleken worden: in meting 2 duurde een ongeplande gedwongen afzondering in een isoleer- of separeerruimte 1.34 keer zo lang dan in meting 1 ($p = .009$, 95% CI [1.07, 1.67]). Daarnaast is het beloop over tijd in meting 1 en meting 2 niet significant verschillend ($\beta = 1.11$, $p = .083$, 95% CI [0.99, 1.26]). Dat wil zeggen dat de stijging in tijdsduur van een ongeplande afzondering in een isoleer- of separeerruimte in meting 1 en meting 2 vergelijkbaar is. Ten slotte blijkt dat wanneer een jongere in een isoleer- of separeerruimte wordt geplaatst vanwege agressie, deze afzondering significant langer duurt in meting 2 dan in meting 1 ($\beta = 1.93$, $p < .001$, 95% CI [1.45, 2.56]). Bij het verstoren van de orde en/of het overtreden van de regels en zelfbeschadiging is er geen significant verschil in tijdsduur in isoleer- of separeerruimte in meting 2 ten opzichte van meting 1.

Bijlage 4: Topiclijst interviews gedeelde elementen in methoden en manieren om gedwongen afzonderen te voorkomen

I Introductie en kennismaking: Voorstellen, uitleg over onderzoek (wat is het doel, uitleg waarvoor gegevens gebruikt worden) – Duur van het interview benoemen (één uur) – Toestemming vragen voor opname van het interview via Zoom – Toestemmingsformulier doornemen en ondertekenen – Uitleg transcriberen en analyse; vragen of membercheck voorgelegd kan worden (nagaan of zaken vergeten zijn / anders geduid moeten worden) – Gegevens worden geanonimiseerd – Zijn er voordat we beginnen nog vragen of is er iets wat u graag kwijt zou willen?

II Openingsvraag: Wat is de huidige situatie in de instelling waar u werkzaam bent? Kunt u iets vertellen over hoe het er bij jullie voor staat? Is er een separeerruimte / afzonderingsruimte? Hoe vaak komt separatie / afzondering voor?

III Topics: Hoofdt topics

1. **Proces:** Kunt u iets vertellen over de methoden / manieren die ingezet worden? – Hoe gebeurt dat? – Op wat voor manier draagt dat bij aan het voorkomen van afzondering? – Welke afweging maak je? – In welke situatie (maakt dat verschil: wanneer en bij welke jongere welke methode / manier wel of niet gebruiken) – Wie zijn erbij betrokken (rolverdeling)? – Kun je dat altijd inzetten? – Wat zijn knelpunten? – Wat zijn werkzame elementen? – Wat is de rol van de jongere (voorkeur, inbreng) en ouders / verzorgers?

2. **Randvoorwaarden:** Wat is er volgens u nodig om de methode / manier in te kunnen zetten? – Wat hebben medewerkers nodig om de methode / manier uit te kunnen voeren? – Training van medewerkers – Breed gedragen methode / manier versus zelf invulling geven aan voorkomen van afzondering – Ondersteuning vanuit collega's / management / bestuur – Op wat voor manier hebben de (on)mogelijkheden van het gebouw invloed?

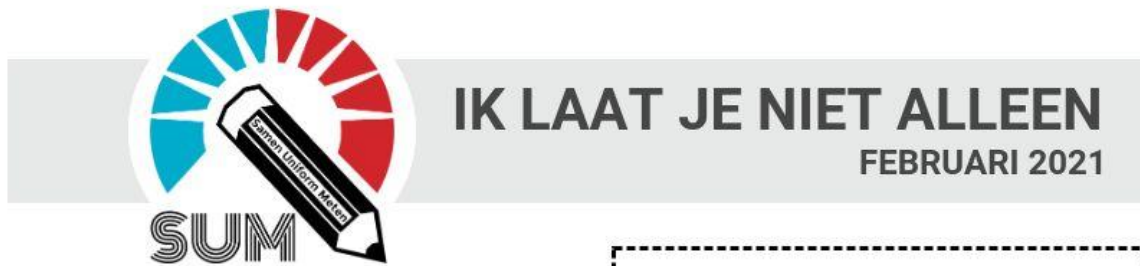
3. **Ervaring en verwachting:** Wat is uw persoonlijke ervaring met de inzet van de methode / manier? – Droeg het bij aan het voorkomen van gedwongen afzondering? Hoe wel of niet? – Wat was het effect op de jongere? – Verwacht u dat de methodieken en manieren anders zullen zijn in de GGZ / gesloten jeugdzorg? Waarom wel of niet?

4. **Elementen:** Wat zijn volgens u belangrijke elementen van methoden / manieren die bijdragen aan het voorkomen van gedwongen afzondering? – Welke elementen ontbreken?

IV Afsluitende vragen: Met de kennis die u nu gedeeld heeft, is het wat u betreft realistisch om naar nul afzonderingen/separaties te gaan in Nederland? – Zijn er nog zaken die onbesproken zijn gebleven, die u nog kwijt zou willen?

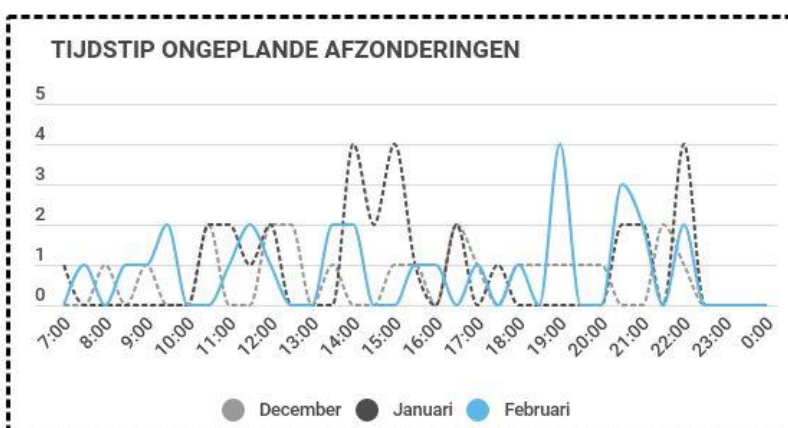
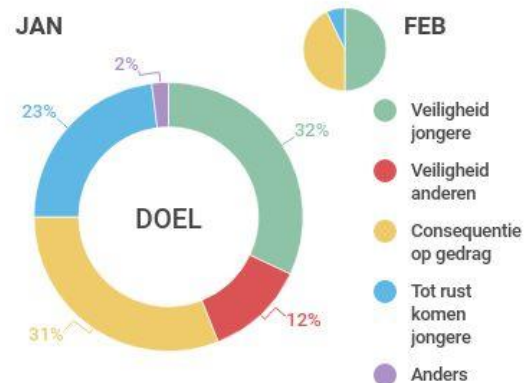
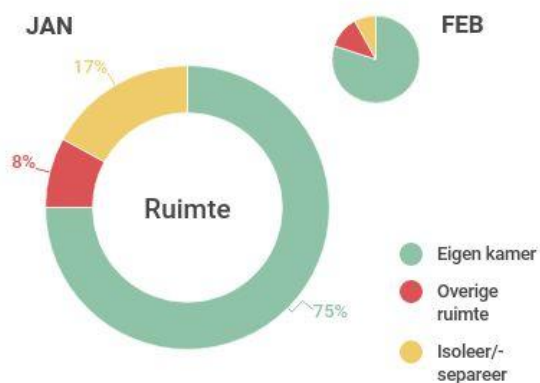
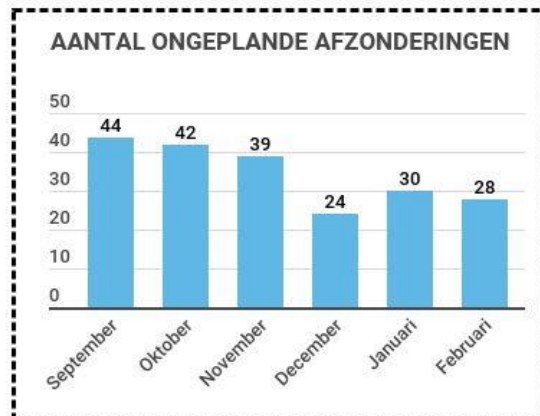
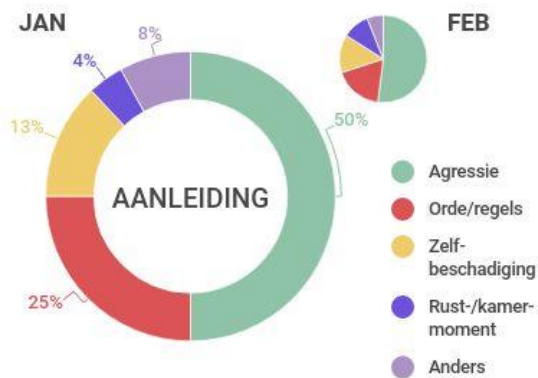
V Feitelijke gegevens: Leeftijd – Geslacht – Functietitel – GGZ / Residentiële jeugdhulp – LVB / niet-LVB – Open groep / JeugdzorgPlus

Bijlage 5: Voorbeeld terugkoppeling per locatie meting 2

IK LAAT JE NIET ALLEEN

FEBRUARI 2021

GEPLANE GEDWONGEN AFZONDERINGEN

Ten opzichte van de vorige maanden zijn er geen veranderingen in geplande gedwongen afzonderingen.

BEZETTING

 Sep: 37 Dec: 40
 Okt: 39 Jan: 38
 Nov: 41 Feb: 38

Wil je meer weten over SUM en "Ik laat je niet alleen"?
Kijk dan op: <http://awrj.nl/projecten/ik-laat-je-niet-alleen/>